

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ, 1859.

ΤΟΜΟΣ Γ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 229.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΝΑΞΙΑΣ ΠΕΤΡΑΣ ΕΙΤΕ ΑΚΟΝΗΣ.

—οοο—

Ἐξ ἀρχαίων χρόνων εἶναι παραδεδεγμένον, ὅτι ἢ παρὰ Πινδάρῳ μνημονευομένη *Ναξία πέτρα* εἶτε *ἀκόνη* (1) ἦν ἢ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐν γενικῇ οὖσα χρήσει *ἀκόνη* τῆς Κρήτης, κοινῶς ἐτι καὶ νῦν καλουμένη *Κρητικὴ ἀκόνη*, ἢ *ἀκορόπειρα*, καὶ ὑποκοριστικῶς *ἀκόμοιο*, καὶ *λαδάκορον*. Ἐν τῇ διατριβῇ ταύτῃ ἐρχομαι νὰ ἐξετάσω ποιά τις ἦν ἀρὰ γὰρ ἡ πέτρα, περὶ ἧς ὁ λόγος, καὶ τίς ὁ γενέθλιος αὐτῆς τόπος.

Τὸ πέμπτον (κατὰ μεταγενεστέραν δὲ διάταξιν ἔκτον) τῶν Ἰσθμίων εἶδος προσπεφώνηται τοῖς παγκρατιασταῖς Φυλακίδα, Πυθία καὶ Εὐθυμένει, νεοκλήσοιν εἰς τὰ Ἰσθμια καὶ τὰ Νέμεα. Ἐνταῦθα δ' ὁ ποιητὴς πρὸς τὴν *Ναξίαν πέτραν* παραβάλλων *λάμπωνα* τῶν δύο προτέρων τὸν πατέρα, ὑπὲρ τῆς εὐάθλου γενεᾶς τοῦ ὁποῦ γράφει τὸν ἐπινίκιον, λέγει:

Φαίης κί νιν ἀνδρ' ἐν ἀθληταίων ἔμμεν
Ναξίαν πέτραν ἐν ἄλλαις,
Καλκοδάμαντ' ἀκόταν

Πρὸς τὸν Πινδάρου, *Ναξίας πέτρας* μνεῖαν ποιεῖται μόνος (ὅσον ἐγὼ γινώσκω) ὁ ἐπιγραμματο-

ποιὸς Δωσιάδας ὁ Ρόδιος, ἐν τῷ πρώτῳ βωμοειδεῖ αὐτοῦ ἐπιγράμματι:

Μαύλιος δ' ὑπερθε πατρὸς Ναξίας θοούμενος
Παμάκτων φίδοντο Πανός (4).

Ὁ δὲ πάλιν Διοσκορίδης εἶπε τὴν αὐτὴν « *ἀκόνην Ναξίαν* » (2). Ἐπιπέτως καὶ Πλίνιος « *cotes Naxia* » (3). Καὶ Γαληνὸς δὲ « *Ναξίαν ἀκόνην* » (4). Τελευταῖον δὲ ὁ ἀοιδὸς Κοραΐης, ἐκ τοῦ Δουκαγγίου λαβὼν (οὗτος δὲ ἀπὸ Γλωσσαρίων χημικῶν), κατεχώρισεν ἐν τοῖς *Ἀτάκτοις* αὐτοῦ « *Ναξίας*. Ῥίνισμά ἐστι καὶ κουρέων ἀκόνημα » ἐνθα ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ σοφὸς ἀνὴρ, διὰ τὸ τοῦ λόγου ἀδιανόητον, ὅτι μάρτεως *χρεῖαν* ἔχει τοιοῦτων *βαρβάρων γλωσσῶν* ἢ ἐξηγήσει, καὶ προβάλλεται διόρθωσιν ταύτην « *Ναξίας [λίθου] Ῥίνισμά ἐστι καὶ (ἴσ. τὸ) κουρέων ἀκόνημα* » (5). Καὶ αὗται μὲν συλλήθδην εἰσὶν αἱ περὶ τῆς *Ναξίας πέτρας* μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων, ὅσας ἐκ τῶν ἐνόητων συνελέξαμην. Θεωρήσωμεν δὲ ἤδη ποίας *Νάξου* προῖον ἦν ἢ *ῤηθεῖα πέτρα* καὶ εἴποτε ὑπῆρξεν ἐν Κρήτῃ πόλις ταύτῳ ὄνομα φέρουσα.

Αἱ μόναι ἀρχαῖαι μαρτυρίαι, ἃς ἔχομεν περὶ ὑπάρξεως πόλεως *Νάξου* ἐν Κρήτῃ, περιορίζονται εἰς

(1) Ἀνθολογ. Ἑλλαν. Τόμ. Γ', σελ. 216. Lips. 1829.

(2) Βιβλ. Ε', κεφ. 7 μδ'. Colon. 1529.

(3) Histor. Natural. L. XVIII, cap. 28. xxi XXXVI, cap. 22.

(4) Περί ἀπλ. φαρμ. δυνάμ. Τόμ. Β', φύλ. 68. Venet. 1525.

(5) Τόμ. Ε', σελ. 234.

(1) Ἰσθμ. Εἰδ. Ε', στίχ. 106—108. Ἐκδ. Rom. 1515.

δύο και μόνους συγγραφείς, τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Πινδάρου, καὶ τὸν Σουίδα. Καὶ ὁ μὲν Σχολιαστὴς ὑπονηματίων τὸ ἀνωτέρω παραθετὸν χωρίον τοῦ ποιητοῦ, λέγει· «*Εἶποι δ' ἂν τις αὐτὸν τὸν Λάμπωνα εἶναι τοιοῦτον ἄνδρα ἐν τοῖς ἀθληταῖς, οἷαν ἐν πέτραις ἑτερογενεῖ Ναξίαν ἀκόντην, δυνατὴν μάλιστα παραβῆσαι. Νομίζονται γὰρ διαφορώταται τῶν ἄλλων ἀκόντων αἱ κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ Νάξον. Τοσοῦτον οὖν, φησι, τῶν ἄλλων ἀλειπτῶν διαφέρειν ἐν τοῖς ἀθληταῖς, ὅσον ἐν ἄλλαις ἀκόνταις αἱ Ναξίαι. Ὁ δὲ νοῦς· εἰποῖς δ' ἂν αὐτὸν τὸν Λάμπωνα ἐν τοῖς ἄλλοις ἀθληταῖς οὕτως ἰσχυρὸν εἶναι, ὅσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις λίθοις ἡ Ναξία. Ποιεῖ δὲ πρὸς ἀκόντην ὁ Ναξίος λίθος». Ὁ δὲ Σουίδας ταῦτα· «*Νάξος (ἴσως Νάξος) πόλις καὶ Ναξία λίθος, ἡ κρητικὴ ἀκόνη. Νάξος γὰρ πόλις Κρήτης, κτλ.*» (1).*

Ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ πάλιν ὁ Μελέτιος τὰς τῆς Κρήτης ἀπαριθμῶν πόλεις καταλέγει καὶ τὴν Νάξον (2). Θαυμασπὸν δ' ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ γεωγράφος καὶ πολὺς Κοραῖς, ἐνῶ εὐλόγως ἀπαρεῖ ποίας Νάξου πέτραν νοεῖ ὁ Πινδάρους, αἰεπιδὴ (λέγει) Νάξος ὠνομάζετο καὶ ἡ περίφημος νῆσος τοῦ Αἰγαίου πελάγους· Νάξος, καὶ πόλις Σικελίας» ἐπιφέρει, μὴδὲν ἐνδοιάσας· α Νάξος ἐστὶ καὶ πόλις τῆς Κρήτης». Ἐἶτα παρακατῶν, τὴν ὀρθὴν ταύτην ἐκτίθησι σκέψιν· α Π ἀπορία ἴσως ἐγεννήθη ἐκ τούτου, ὅτι γεννάται καὶ εἰς τὴν Νάξον, νῆσον τοῦ Αἰγαίου πελάγους, λίθος χάρισμος, ἄλλου ὅμως γένους (3), ἡ Σμύρnis, ἑλλ. (ἐμερι) μεταφεραμένη σήμερον ἀπὸ τοῦ ἐμπορίου τῆς Μασσαλίας ἐκεῖθεν» (4). Καθ' ἡμᾶς δὲ Μιλτιάδης Χουρμούζης, ἃ τὰ Κρητικὰ συγγράφας, λέγει ἀποφαντικῶς, ὅτι τὸ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Μεραμπέλου κείμενον χωρίον· *Ἐλοῦντας ἢ ἡ παλαιὰ Νάξος, ὅπερ παρῶναι τὰ καλύτερα τῆς Κρήτης ἀκόντια* (5)· οὐδὲν ὅμως τεκμήριον πρὸς ἐμπέδωσιν τοῦ λόγου παρέχεται. Πιθανώτερος, τὸ κατ' ἐμὲ, ἐφαίνετο μάλλον ἂν ἔλεγεν, ὅτι ὁ *Ἐλοῦντας* κατέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Ἐλοῦντας*, ἢν Ἐνίων μὲν ὁ τῶν Κρητικῶν συγγραφεὺς πόλιν καλεῖ (6), λιμένα δ' ἀπλῶς ὁ Σκύλαξ ἐν τῷ περιπλῶ· α Πρὸς βορέαν δὲ ἄνεμον ὅρος κάλλιστον, καὶ λιμὴν ἐν αὐτῷ Ὀλοῦς» (7). Ὅτι δὲ τὸ ὄρος τοῦτο ἦν ὁ Ταλλαῖος, κείμενον ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Μεραμπέλου, πρὸς βορέαν ἄνεμον, παρῶ ἦσαν γειτνιαζούσαι αἱ πόλεις *Ἐλοῦς* καὶ *Λατώ* (τανῦν (Σπιναλόγη), ἔστω μάρτυς φερέγγυος ὁ σοφὸς Γάλλος Λαρχῆρος (8).

(1) Ἐν λέξ. Mediolan. 1499.
 (2) Γεωγρ. σελ. 409.
 (3) Εἰς ἄλλου γένους, εἰς ἑμογενῆς τῆ ἀκόνη εἶναι ἡ σμύρnis, ἀποφράσασθαι οἱ δοκτολόγοι. Ὁ δ' ἔχει ἴδιον ἢ πέτρα αὐτῆς, εἶναι ἢ ἀποτελεσματικώτερον χρῆσις αὐτῆς πρὸς τὰ κατεργασίαν καὶ ἀκόντην παντός ἐξυτέμου, καὶ ἄλλων ἔτι ὀργανῶν αἰ δερῶν χαλυβδίνων, κτλ. ὡς προῖον ὁ λόγος δεικνύσει.
 (4) Ἀτακτ. ἐνδ. ἀνωτ.
 (5) Κρητικ. σελ. 12 καὶ 48.
 (6) Παρὰ Στιφάν. Βυζάντ. ἀββ. Ὀλοῦς. Florent. 1524.
 (7) Ἐπιτομ. Παλ. Γεωγρ. Τόμ. Α', σελ. 41.
 (8) Ἰδε Μ. Βερνάρδου Ἰστ. τῆς Κρήτ. σελ. 46, ἐνθα φέρεται

Ἀφίνοντες λοιπὸν κατὰ μέρος τὰς ἐκτεθείσας μαρτυρίας τοῦ Σχολιαστοῦ καὶ τοῦ Σουίδα (ἀφ' ὧν παράγονται καὶ αἱ τῶν νεωτέρων), ἵνα ἐξετάσωμεν αὐτὰς κατωτέρω, λέγομεν, ὅτι ἄλλαι Νάξοι δὲν ἦσαν εἰς τοὺς ἀρχαίους γινώσται, εἴμῃ ἢ περιώνυμος Κυκλάς νῆσος, καὶ ἡ ἐν Σικελίᾳ ὁμώνυμος πόλις, ἀποικίς οὐκ οὐ μόνον Χαλκιδικῶν (ὡς ὁμοῦ τι πάντες οἱ παλαιοὶ ἱστοροῦσιν), ἀλλὰ καὶ Ναξίων ἀναμίξ· περὶ οὗ ἐν ἄλλῃ διατριβῇ ποιησόμεθα λόγον. Ὅθεν οὐδεὶς, οὔτε τῶν γεωγράφων, οὔτε μὲν τῶν ἱστορικῶν, ἀναφέρουσιν ἄλλην Νάξον, εἴμῃ μόνον τὴν νῆσον καὶ τὴν Σικελικὴν, τὴν καὶ ἄλλως τε *Χαλκιδικὴν ἐπονομαζομένην* (1). Στέφανος μάλιστα ὁ Βυζάντιος, ὁ τὸ *περὶ πόλεων σύνταγμα* ἀπὸ τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα ἀρχαίων γεωγράφων, ἱστορικῶν, ποιητῶν, καὶ ἄλλων τοπικῆς ἱστορίας συγγραφέων ἀναλεξάμενος, περὶ Κρητικῆς Νάξου δὲν λέγει τι. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκ τρισχιλίων περίπου ἀρχαιότερων αὐτοῦ συγγραφέων παντοδαπῆν ἀποδρεψάμενος ὕλην, καὶ τὴν ἑαυτοῦ *Φινικὴν ἱστορίαν* συμπιλίσας Πλίνιος, καὶ τοὶ πολλῶν ἄλλων Κρητικῶν μνημονεύσας πόλεων, Νάξον ὅμως ἐν Κρήτῃ δὲν ἀναφέρει· εἰ καὶ εἶπε περὶ τῆς *Ναξίας ἀκόνης*, ὡς ἀνωτέρω ἐστειμώθη, εἶχε τὸ ἐνδοσίμῳ νὰ προσθήσῃ, ὡς ἐν οἰκίῳ μάλιστα τόπῳ, καὶ ὅτι ἦν αὐτὴ προῖον τῆς Κρητικῆς Νάξου. Πρόδηλον ἄρα, ὅτι ἄλλην Νάξον δὲν ἐγνώριζεν ὁ μέγας οὗτος τῶν Ῥωμαίων φυσικός, ὅτι μὴ τὴν Κυκλάδα καὶ τὴν Σικελικὴν.

Ἄλλ' ἐνδέχεται, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Στεφάνου ἐν τῷ ἀρθρῷ *Νάξος*, νὰ ὑπολάβῃ τις, ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἐν Κρήτῃ Νάξος· διότι ὁ συγγραφεὺς οὗτος καταλέξας πρῶτον τὴν νῆσον, ἐπάγει ἔπειτα· α *Ἔστι καὶ πόλις Σικελίας, καὶ ἄλλοι τόποι Νάξοι*». Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἠθέλομεν ἀποκριθῆ, ὅτι οὐδεμίαν εἶχεν ὁ Στέφανος περὶ ὑπάρξεως καὶ ἄλλων Νάξων βεβαιότητα, καὶ ἴσως ἐκ σφαλερᾶς ἀκοῆς προσέθηκε τὸ ἀόριστον αὐτὸ χωρίον. Διότι, καθ' ὅν τρόπον εἶχε τὴν ὑπομονήν, ὡς ἀκριβῆ ἀναγραφὴν

καὶ συνθέσῃ τὰς ἀρχαίας μεταξὺ Ὀλοῦντων καὶ Λατῶν. Ἄλλ' ὁ μακαρίτης οὗτος, εἰς αὐτὸς, εἶπ' ὅ, τινὲς ποῖον μετὰ γλωττίαι, λημνογράφος· Ἐρρίκος Μιχαήλτος, παρενέθησεν ἐν σελ. 69, ὅτι· α *ἐκεῖ πλησίον [τῆς Λατῶς] ἦτο τὸ παλαιὸν ἢ πόλις Νάξος*· ὅπου εὐγαίνουσι αἱ ἀκονόπετραι, ἐξ οὗ καὶ τὸ τοῦ Πινδάρου ἢ *Ναξίος ἀκόνη*». Καὶ κατὰ ταῦτα ἄρα φαίνεται, ὅτι καὶ ὁ Χουρμούζης, καὶ ὁ Βερνάρδος ἢ αὐτὸς ὁ λιμνογράφος, παραδεχθέντες ἅπασιν τὴν ὑπάρξιν πόλεως Νάξου ἐν Κρήτῃ, ὤφειλον, κατὰ πάσαν ἀνάγκην, ν' ἀναζητήσασιν αὐτὴν περὶ τὰς λατομίας τῆς Κρητικῆς ἀκόνης, καὶ ἐκ τῶν προστυχόντων ἐρεσιῶν νὰ πληροφορηθῶσιν αὐτὰς βεβαιώσασθαι, καὶ ἄνευ οἰκιστικῆς ἀποδείξεως, τὴν ἄλλως τε ἀνομάρκον πάλιν ταύτην.

(1) Μόνος ὁ πολυμαθέστατος μὲν, ἀλλ' ἀνεμάρκωτος ἐν πολλοῖς καταχωρούμενος, καὶ ἀκριβοῦς ἀνάπλους· Ἰωάννης ὁ Τσίτσος [περὶ τὰ τέλη τῆς 16' ἑκατοστατηροῦς] ἐδημιούργησε καὶ ἄλλην Νάξον, πόλιν Εὐβοικὴν (!), ἐν ταῖς *Χαλκιδικαῖς* αὐτῆς λέγων (Χιλ. Α'. Ἰστορ. 16'. στίχ. 45. Genev. 1614).
 α *Εἶτα τὸν ἄλτιον ἐπεμῆεν ἄμα καὶ Ἀρταξέρην*
 ἀναψῆν τὸν ἑαυτοῦ, ναυσὶν ἐξαποσείας,
 Οἱ Νάξον καὶ Ἐρέτριαν εἶλον Εὐβοίας πόλεις.

τῶν πόλεων ποιούμενος, νὰ καταλέξῃ ἐνιαχοῦ δεκάοκτώ, δεκάτριες, εικοσιπέντε, ἑνδεκά, ἕξ, ἑπτὰ, δέκα καὶ καθεξῆς ὁμώνυμοις πόλεις (1), οὕτω καὶ ἐν τῷ μνησθέντι ἀρθρῷ δὲν ἠθέλων ἀννήσει νὰ σημειώσῃ ὠρισμένως καὶ τὰς ἄλλας Νάξους, ἐὰν ἀπῆντα αὐτὰς εἰς οὗς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τοσοῦτος; συγγραφεὺς, ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ ἐξηρῶτο τοῦ συνταγματος αὐτοῦ τὴν ὕλην. Παρ' παντός μάλιστα ἄλλου, Ἐνίων ὁ τῶν Κρητικῶν συγγραφεὺς ἠθέλε πάντως χειραγωγῆσαι αὐτὸν ἵνα ἀναγράψῃ καὶ τὴν Νάξον, ὅπως καὶ εἰς ἄλλων Κρητικῶν πόλεων τὴν ἀναγραφὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦτου ὠδηγήθη (2). Ἀλλ' ὁ Ἐνίων ἀναμνηρίστως δὲν ἐγνώρισε πόλιν ἐν τῇ Κρήτῃ τοιοῦτον φέρουσαν ὄνομα. Εἰς δὲ πίστωσιν τοῦ λόγου μου, παρελθέτω καὶ ἕτερος φερέγγυος καὶ πολὺν ἀντάξιον ἄλλων μάρτυς, Κρητικῶν καὶ αὐτὸς συγγραφεὺς· α Ἀλέξανδρος δὲ ἐν πρώτῳ Κρητικῶν τῇ *Ανακαλλίδι* συνελθεῖν, φησί, τὸν Ἐρμῆν καὶ τὸν Ἀπόλλωνα. Καὶ ἐκ μὲν Ἀπόλλωνος γενέσθαι Νάξον, ἐκ δὲ Ἐρμού Κυδωνία, ἀφ' οὗ ἡ πόλις Κυδωνία καλεῖται ἐν Κρήτῃ» (3). Εἰ μὲν οὖν ὑπῆρχε Νάξος πόλις ἐν Κρήτῃ, ὅπως εἶπεν ὁ συγγραφεὺς οὗτος, ὅτι ἀπὸ τοῦ *Κυδωνος* ἐκλήθη ἡ *Κυδωνία πόλις*, ἔμελλε βεβαίως, ὡς ἐν εὐθέτῳ μάλιστα, νὰ ὀνομάσῃ καὶ Νάξον, ὡς ἀπὸ τοῦ Νάξου κληθεῖσαν· δηλονότι τοῦθ' ἄπερ μυθεύεται καὶ δι' αὐτὴν τῶν Κυκλάδων τὴν κορωνίδα.

Ἐκ τῶν εἰρημένων πρακτῆρεται, ὅτι πρῶτος ὁ τοῦ Πινδάρου Σχολιαστὴς ἔδωκεν εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν τὴν ἰδέαν τῆς ὑπάρξεως Νάξου ἐν Κρήτῃ. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ὠνόμασεν αὐτὴν πάλιν ῥητῶς, ὡς οὐδὲ τὴν ἀκόντην *Κρητικὴν* εἶπε, καθάπερ ὁ Στέφανος καὶ ὁ ταῦτα ἐξ αὐτοῦ ἀντιγράφας Σουίδας, σκοπεῖσθαι οἱ κριτικοὶ, μήποτε ἀντὶ τοῦ κοινῆ φερομένου α κατὰ τὴν *Ἐν Κρήτῃ Νάξον*» ἐγράψεν ὁ Σχολιαστὴς α κατὰ τὴν *ΠΡΟΣ Κρήτη Νάξον*», ἵνα ἐνονηθῆ δηλαδὴ ἡ νῆσος, καὶ οὐχὶ ἡ Χαλκιδική. Οὕτως καὶ ἐν τοῖς εἰς Ὀμηρὸν σχολίοις τοῖς ἀποδιδόμενις εἰς Δίδυμον τὸν Χαλκέντερον, εὐρηταί· α *Διὰ νῆσος ΠΡΟΣ ΤΗ Κρήτη ἦτις Νάξος καλεῖται, κτλ.*» (4). Ἀλλὰ καὶ Πανσανίας εἶπεν α *ἐκ Νάξου τῆς ἐν τῷ Αἰγαίῳ*» (5), καὶ ἄλλοι ἐτι (6), πρὸς ἀντιδιαστολὴν βεβαίως τῆς Χαλκιδικῆς. Ἄλλ' οὕτως εἰκῆ καὶ διακενῆς (δυνατὸν δὲ εἶπῃ τις) ἐβρίθη εἰς μέσον τῶνομα Νάξος;— Οὐχὶ (ἀποκρίνομαί)· ἀλλὰ λέγω ἀνευ δισταγμοῦ, ὅτι συνέθις σύγχυσις τοῦ *Νάξος* πρὸς τὸ *Ἄξος* ἢ *Ἐαξός*, ἥτις ἦν Κρητικὴ πόλις (7).

(1) Παράβαλ. τὰ ἀρθρὰ· Ἀλεξάνδρεια. Ἀντιόχεια. Ἀπολλωνία Ἄργος. Βερνίκια. Δόν. Νύσσα. κτλ.
 (2) Βλ. τὰ ἀρθρὰ· Ἀρκαδίας ἀρχαίος. Ὀαξός. Ὀλοῦς. Πλερός.
 (3) Παρὰ τῷ Σχολ. πστ. Ἀπολλων. Ἄργων. Δ'· σελ. 1492. Φλωροντ. 1496.
 (4) Εἰς Ἠλ. Α'. στίχ. 324.
 (5) Ἠλικ. Β', στίχ. 1.
 (6) Ἀδύν. Διπποτορ. Β', 19—Σχολ. * Ἐριστορ. Εἰρήν. στίχ. 142.
 (7) Ταῦτα ἢ μὲν Ἡρόδοτος [Δ', 154] Ἄξον γράφει ἢ Ἄξος, ὡς εἶρηται ἰσραμίνως παρὰ Σκύλακα τῷ Καρυανῶτι [Περιπλ.

Ὅθεν συμπεραίνομεν ἐκ τῶν ἐκτεθέντων, ὅτι πόλις Νάξος ἐν Κρήτῃ οὐδέποτε ὑπῆρξεν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν, ἵνα ἐπιπλέον πληροφορησῶ ἑμαυτὸν ἐπὶ τοῦ υποκειμένου ζητήματος, γράψας ποτὲ φίλῳ τινὶ τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸ φιλολογικὸν ἀλειφομένον στάδιον, ἐν ἀναδιφήσας τοὺς τὰ τῆς Κρήτης ἀρχαιογραφῆσαντας, Μεύρσιον, Δάππερον, καὶ εἴτινα ἕτερον λανθάνοντά με, μεταδώσῃ μοι, τῶ ἐν τῇ κραταιῇ ῥησῶ ταύτῃ τῶν ἀναγκαιῶν σπανίζοντι βιβλίων, εἰδῆσίν τινα περὶ τοῦ ἀπορομένου, ὅψε μολίς ἐλάβον τοῦ φίλου τὴν ἀντιγραφὴν. Καὶ λοιπὸν τοὺς μὲν ἄλλους, καθὰ μοι λέγει, δὲν εἶδεν. Ἐνέτυχε δὲ ἄλλῳ νεωτέρῳ [ἀπὸ τοῦ 1823—1829] τρίτῳ συγγράμματι τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ Χοικκίου (Hoekkh), περὶ τῆς ἀρχαίας Κρήτης πραγματευομένῳ, ἐν ᾧ (λέγει ὁ φίλος) καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ἀμφισβῆλλει ἂν ποτε ὑπῆρξεν ἐν Κρήτῃ πόλις Νάξος. Ἀπ' ἐναντίας μάλιστα διατείνεται ὁ σοφὸς Γερμανός, ὅτι καὶ ἡ προσηγορία *Κρητικὴ*, ἢν ἔσχηεν ἡ *Ναξία ἀκόνη*, ἐγεννήθη ἐκ τοῦ ὅτι ἐξώρυκτον τὴν πέτραν Κρήτης (Τόμ. Α', σελ. 417). Καὶ ταῦτα μὲν ὁ φίλος, ἐν τινι πολλῇ ἐγὼ τὴν χάριν ὀφείλω.

Λεῖπεται δὲ ἤδη νὰ εἰπῶ καγὼ τὴν ἰδίαν μου περὶ αὐτοῦ τούτου γνώμην. Ἐἶδομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου ἔδωκε πρῶτος τὴν ἰδέαν τῆς ὑπάρξεως Νάξου ἐν Κρήτῃ, εἰ καὶ μὴ ταύτην ῥητῶς πόλιν εἶπεν. Κρητικὴν ὅμως δὲν ὠνόμασε παντελῶς τὴν πέτραν, ἀλλὰ *Ναξίαν ἀκόντην*, καὶ *Ναξίον ἄλτος*· ἐξ οὗ καὶ ὠρμήθη εἰς ἡν ἐξήνεγκα ἐκεῖ εἰκασίαν. Πρῶτος τοίνυν καὶ ὁ Στέφανος ἐσημείωσεν α ἡ δὲ *Κρητικὴ ἀκόνη* ἐὰν διὰ τοῦ γράφεται, ἢ διακρίνουσα καὶ φανεροῦσα σημαίνει. Ταῦτα δὲ καὶ ὁ Σουίδας, τὸν Στέφανον, κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀντιγράφων· διότι εἶπεν α *Νάξος πόλις Κρήτης*» ἐπάγει· α Ὁ γράφας, ὅτι *Ναξία πόλις Καρίας, ὁ πολιτὴς Ναξιεύς καὶ Ναξιῶτης*, λέγει καὶ ὅτι πόλις Σικελίας Νάξος. Καὶ ἡ *Κρητικὴ* δὲ ἀφ' ἧς ἡ *Ναξία* λίθος, ἦν· εἰ διὰ τοῦ γράφεται, *κρητικὴ ἐκλήθη*, λέγει, ἀντὶ τοῦ διακρίνουσα καὶ φανεροῦσα. κτλ.» (1). Ὅθεν ἂν καὶ αὐτὴ ἡ μαρ-

σελ. 42], ἔπου ὁ πολὺς ὀνόματι ἐπιδοκίμαζε τοῦ Μεύρσιου τὴν ἀνάγνωσιν Ὀαξός. Ὀαξόν καλεῖ αὐτὴν καὶ Στέφανος, ἐκ τῶν τοῦ Ἐνίωνος Κρητικῶν λέξεων. Ὁ δ' Ἀπυλλωνίος διαβοητῆρα φεῖ τὸνομα α... γαίης Ὀαξίδος αἰνὰ ἢ Σχολ. πστ. στίχ. 1131. Ἄξον δὲ πάλιν ἐγ αφε τὴν αὐτὴν ὁ Στέφανος, εἰ καὶ εἶρη μάρτυρα τὸν Ἡρόδοτον. Ὁ δὲ Σουίδας, καὶ τοι· ἐκ τοῦ Ἡρόδοτου [Δ', 154] κατὰ λέξ· ἀντιγράφας, τὰ περὶ τοῦ Βάττου ἱστοροῦμενα, δὲν συμφάνει ὅμως αὐτῷ ὡς πρὸς τὴν γραφὴν τοῦ τῆς πόλεως ὀνόματος, διότι λέγει· α πόλις ἐν Κρήτῃ Ὀαξός» [Ἠλικ. Βάττου] Ἄλλ' ἐπιστρέφεται κἀν εἶχῃ τὸ περὶ ταύτου, ἢ Ὀαξός· καὶ ἡ Ἄξος ἦν, ὡς ἑμαυτὸν πείθω, μίαν καὶ ἡ αὐτὴ πόλις, τῆς ἴποιος ἢ καθ' Ἡρόδοτον γράφῃ παραπλάσσει τὸν Στέφανον, ὡστὶ νὰ ἐκλάβῃ αὐτὴν ὡς διαφέρειν τῆς Ὀαξοῦ. Καὶ σημειώσω, ὅτι κατὰ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Μυλοποταμοῦ ὑπάρχει χωρίον Ἄξος ὀνομαζόμενον, ὅπου καὶ ἐραπτικαὶ δεικνύνται ἀρχαίου προορίου [Κρητικ. Χουρμούζ. σελ. 46], πιθανῶς τῆς παλαιᾶς Ὀαξοῦ.
 (1) Παράβαλε Στέφανον ἐν ἀρθρῷ *Ναξία* καὶ *Νάξος*, ὅπου, ὡς εἶδομεν, Κρητικῆς Νάξου μνησὶ δὲν γίνεσθαι. Κἀν εἰκοτολογί-

« Τότε ἐνόησα πόσον βέβαιαι ἦσαν αἱ ὑποσχέσεις τοῦ φίλου μου. »

« Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ hustings ἀνέπτυσεν ἴσθη ἐπιταθειότητα ἀπετίνατο πρὸς ὅλους, ὡφελεῖτο ἀφ' ὧν, εὐχαρίσται τοὺς οἰκείους, καὶ ἐσέρετο εὐγενῶς πρὸς τοὺς ἐναγκτίους. — Φίλιππὸς μου κύριε, ἔλεγε πρὸς τινὰ τούτων, ἀν καὶ ὑπεσχέθητε τὴν ψήφον σας εἰς τὸν ἀντίπαλόν μου, ἐλπίζω ὅμως ὅτι δὲν θέλετε λησμονῆσαι ὅτι ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ βίψετε δύο ψήφους, καὶ ὅτι μὲ ὑπεσχέθητε (ἢ μ' ἐδώκατε ἐλπίδα) ὅτι θὰ μὲ δώσετε τὴν δευτέραν. »

« Τὸ στρατήγημα δὲ τοῦτο μετεχειρίσθη πολλὰκις, καὶ διὰ τοῦ διαλλακτικοῦ καὶ μελιχίου τρόπου του πολλοὺς ἐκέρδησε. »

« Μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς συνεδριάσεως τὸν ἠρώτησα ἐν δὲν ᾤκνῆτο ἀηδῖαν διὰ τὰ γινόμενα. — Ὅταν δὲν φαντάζεσαι, ἀπεκρίθη, ἀλλὰ τί θέλεις; εἶμαι ἀνγκαμαμένος νὰ ὑποβάλλωμαι εἰς τὴν δικαιομασίαν αὐτήν. Χάρης τῷ Θεῷ ὅτι ἀνάνυσεται κατὰ πανταεστίαν! »

« Βεβαίως εἶναι δικαιομασία, ἀλλ' ὅλοι δὲν εἴμεθα ἐπιτήδειοι ἵνα ὑποστώμεν αὐτήν. Πρέπει νὰ ἔχη τις μέτωπον ἀτάραχον, ἅμα δὲ καὶ πεποιθήσῃ ὅτι ἡ βουλευτικὴ θέσις εἶναι ἀνταξίαν ὧν ἐκείνων, καὶ πολλῶν ἄλλων ἐξουτελισῶν. »

« Πρὶν δὲ ἀναχωρήσω ἀπὸ τοῦ μέρους ὅπου ἐγίνετο ἡ ἐκλογή, ἐπιθυμῶν νὰ κρίνω περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν φρονημάτων, εἰσῆλθον εἰς καπηλείον ὅπου συνήρχοντο οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἄλλου ὑποψηφίου ἢ συνέλευσις ἦτο πολυάριθμος καὶ κατεγίνετο εἰς πολιτικὰς συζητήσεις. Ὁ μὲν πρόεδρος αὐτῆς ἦτο ἱππιατρὸς, κτίστης δὲ ὁ ἀγορευῶν ῥήτωρ. Καὶ ἐγὼ μὲν δὲν ἐνόησα τὸν λόγον τοῦ ῥήτορος ἔμπορος τῆς ὄμως πωλῶν δηλητήριον κατὰ τῶν ποντικῶν, ἰστάμενος ἐκεῖ πλησίον μ' ἐδεδίασεν, ὅτι ὁ ὀμιλῶν ἦτο δεξιώτατος πολιτικῶς καὶ μέγας Δημοσθένης. »

« Τὸν ἤκουσα δὲ ἀνακράζοντα μετὰ πολλοῦ ζήλου. — Μὰς κατέστρεψε, κύριε, τὸ ὑπουργεῖον, ἡ ἐκκλησία, ἡ ἀριστοκρατία καὶ ἡ ἐπιβροχὴ τῶν ἐν τοῖς πράγμασιν. Ἡ μισαλλοδοξία, ἡ δεισιδαιμονία, ἡ θρησκομανία, τὰ προνόμια τοῦ βασιλέως καὶ ἡ ἐπιβροχὴ τοῦ κλήρου μὰς καταφέρουσιν εἰς ὄλεθρον. Δὲν ἔχομεν καὶ ἡμεῖς σὺν τῷ ὄντι ὅταν οἱ γερουσιασταὶ καὶ οἱ ἐπίσκοποι μὰς; Ἡ κρίσις μὰς δὲν εἶναι ἴση μὲ τὴν κρίσιν τῶν ῥητόρων καὶ τῶν νομοθετῶν μὰς; τὸ βιβλίον τῆς παιδείας δὲν εἶναι ἀνοικτὸν εἰς ὅλους ὅσοι ἤξευρον νὰ ἀνγινώσκουν; Καὶ διὰ τί, σεις καὶ ἐγὼ, δὲν θὰ ἤξεύρωμεν νὰ ἐρμηνεύσωμεν τοὺς νόμους ὅσον καὶ ἓνας βουλευτὴς ἢ ἀρχιεπίσκοπος; (ἀτελεύτητοι χειροκροτήσεις.) Δὲν ἔχομεν τὰ αὐτὰ δικαιώματα; (ἀκούσατε, ἀκούσατε!) Καὶ πρέπει ν' ἀρχώμεν νὰ καταπίσωμεν τὸ πνεῦμα καὶ νὰ δέσωμεν τὸ στόμα μὰς; (Ὅχι ὄχι!) Διὰ τί λοιπὸν, καὶ μὴ ὄντες εὐγενεῖς ἢ κληρικοί, δὲν θὰ εἴμεθα ὅλοι ἱκανοὶ ν' ἀντιπροσωπεύσωμεν τοὺς συμπολίτας μὰς; (Νέαι διεξοδικώτεραι ἐπεσημεία.) »

« Μὲ φαίνεται, εἰπέ τις Σκώτος, ὅτι δὲν εἴμεθα τόσο καλοὶ νομοθέται ὅσον φαντάζεται ὁ προλαλή-

σας ἐντιμὸς ῥήτωρ. Πιστεύεις, σύντεχνε Γεώργιε, ὅτι ὁ δούλος τοῦ δουκὸς ἤξευρε νὰ κτίσῃ οἰκίαν τόσο καλά καὶ τόσο γρήγορα ὅσον σὺ; Ὅχι. Καὶ διὰ τί; διότι σὺ ἐσπούδασαι τὴν τέχνην σου. Δὲν πρέπει λοιπὸν καὶ ὁ βασιλεὺς νὰ σπουδάσῃ τὰ ἐκκλησιαστικά καὶ ὁ νομοθέτης τοὺς νόμους καὶ τὴν πολιτικὴν; Μὲ φαίνεται ὅτι οἱ περισσότεροί μὰς θὰ ἐφανόμεθα εἰς τὸ βῆμα ὅπως καὶ ἓνας ταύρος εἰς μουσικὴν συμφωνίαν, ἢ ἄρατος εἰς γορὴν. »

« Ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἀντέκρουε θυροβώδως τὸν ῥήτορα, μὴ κατορθώσαντα πλέον νὰ ἐμιλήσῃ. »

« Ἀνεχώρησα δὲ αἰσθανόμενος τὸ ἄρθρον τῶν ἀπέφσεων τοῦ Σκώτου, καὶ λυπούμενος ὅτι τὸν ἤκουσαν μετὰ τσαύτης δυσμενείας. Ἐρωτήσας δὲ καὶ περὶ τοῦ χαρακτῆρος του ἔμαθον ὅτι ἦτο ἀξιόλογος ἀνθρώπος, καὶ ὅτι εἶχεν ἀποκτήσει περιουσίαν σινάμ. Καὶ δὲν ἐθεωρεῖτο μὲν ὡς ῥήτωρ, οὔτε νιγάτων τὰς πολιτικὰς του ἀρχάς, εἶχον ὅμως παρ' αὐτοῦ γνώμην περὶ ὧν τῶν ἀποσφῶν ἀξίαν λόγου ὑποθέσεων, καὶ ἐπετύγχανον ἀκολουθοῦντες αὐτήν. Ἀλλ' οἱ πλείστοι τῶν συνηγμένων ἐκεῖ, μὴ ἔχοντες σὶ νὰ κινδυνεύσωσιν, ἀπῆλθον μεταρρυθμίσεις ἐκείνου ὅμως συνειθίε νὰ λέγῃ ὅτι ἤγιναι μετὰ τῶν θὰ ἐρθάνον αἱ μεταρρυθμίσεις αὐταί, καὶ ὅτι πιθανὸν ἦτο νὰ μεταρρυθμισῶσι καὶ αὐτὴν τὴν μετράν του περιουσίαν, ὑπὲρ ἧς τοσοῦτον ἐμὸς ἦσαν. »

« Ἐλησμόνησα νὰ εἶπω ὅτι ἡ συνέλευσις αὐτὴ ὠνομάζετο τῶν φίλων τοῦ ποντήγατος ἐπὶ δὲ τῆς θύρας ἦσαν γεγραμμένα αἱ λέξεις αὐταί. Ἐλευθερία τῆς συζητήσεως, καὶ τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ κηνοισμοῦ ἔλεγεν ὅτι ἐκάστον μέλος πληροῖν τριακονταπέντε λεπτὰ ἀντὶ δικαιοματίας εἰσόδου καὶ κληνισμοῦ. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη καὶ τελευταία ἐπίσκεψίς μου εἰς τὴν συνέλευσιν ἐκείνην, τὴν δίδουσαν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους σκέψεις. »

« Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Λονδίον ἦλθον εἰς φίλου, πρὸ πολλοῦ ἀπόντος, ὅπως ἐρωτήσω ἐν ὑπέστρεψε καὶ εὐρὼν αὐτὸν τὸν ἠρώτησα τὰ περὶ τῆς υγιείας του. — Καλὰ, ἀπεκρίθη, ὅσον τὸ συγχωρῶν αἱ περιστάσεις. — Ποίως περιστάσεις ἔνοεις; — Χιλίας πλῆθος ὑποθέσεων, ἀνταπόκρισιν μεγάλην, ἀπείρους ἐπιστολάς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἀνγινώσκω, εἰς τὰς ὁποίας πρέπει ν' ἀποκριθῶ, δὲν ἤξευρα πῶσα ἔγραφα νὰ ἐξετάσω, φίλους νὰ ὑποχρεώσω, κατὰ κτλ. »

« Παράδοξον! ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν αὐτὸς εἰπὼν ναι μὴς ἐμπόρου, πλούσιος, κληθὴς καὶ ὀκνηρὸς! τί σημαίνει; »

« Καὶ καθίσας ἀπέναντι τοῦ ἔραψα τοὺς ἄρθρα πρὸς εἰς ἐφημερίδα ἐνῶ ἐκεῖνος ἴστατο κλινοῦ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὀφύρας, παρακίτων τὸν δεξιὸν πόδα καὶ κύπτων πρὸς ἐμὲ τὴν κεφαλὴν, καὶ ἀνγινώσκων ἐπιστολὴν ἐνῶ εἶχε τὴν ἀριστερὰν χεῖρα εἰς τὸ θυλάκιον τοῦ βρακίου του. Λίγους ἀπορροῦται, πλησιάζει εἰς κάτοπτρον, εὐτραπίζεται, προσποιεῖται ὅτι δίδει εἰς ἄλλον τὴν ἐπιστολήν, τὴν ἀφίνει ἐπὶ τῆς τραπέζης, χώνει τὴν δεξιὰν εἰς τὸν κόλπον του, καὶ ἴσταται ἐμπροσθέν μου ὡς εἰκὼν κρεμασμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου. »

« Τί ἔχεις; ἠρώτησα; — Τάξις! τάξις! ἀνέκραξε, καὶ ἐσπαρτίσθη ἐκ νέου. »

« Τί διαβόλον ἔχεις; εἶπον κατ' ἐμαυτὸν. Ἐνθυμήθη τότε ὅτι ὁ πάππος του Λουκάς, παντοπώλης ὅτε ἔζη, ἀφῆκε ἀρκετὴν περιουσίαν εἰς τὸν υἱόν του, καὶ ὅτι οὗτος ἀναφραφύσας μὲ πλούσιον τραπέζιτην κατήγεσεν ὑπέρπλοτος, τοὺς δὲ θεσχυροὺς του ἀφῆκε εἰς τὸν μόγον πρὸ πάντων ὀφθαλμῶν μου υἱόν του ἄλλα τί εἶχεν οὗτος καὶ ἐφαίνετο μετρῶν τοὺς ἀστέρας ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ; »

« Λαβὼν ἀνά χειράς ἐφημερίδα ἐνῶ ἐκεῖνος ἠτένιζε θριαμβεύων τῶν ἐπιστολῶν, ἀνέγνων μεγαλοφώνως περιέργως τινὰς περιεκτάς αὐτὸς δὲ ἠκουε μετὰ πρᾶσυχης, ἰστάμενος πάντοτε πρὸ τοῦ κατόπτρου, καὶ μιμούμενος, ὡς παρετήρησα μετὰ μικρὸν, ὅλας τὰς κινήσεις τῶν βουλευτῶν τὰς ἐμφανιούσας ἐγκρίσιν ἢ ἀποδοκιμασίαν. Καὶ ὁσάκις μὲν δὲν ἐνεκρίνον, ἔτε ἀνεγνώσθη, ἔβηκε καὶ ἐκτύπει τοὺς πόδας, ὁσάκις δὲ εὐχαριστεῖτο ἀνέκραζεν ἄ-ἀκούσατε! ἀκούσατε! »

« Μὲ φαίνεται, εἶπον ἐπὶ τέλους αὐτῶ, τὸσον ἐνθουσιασμένον ὥστε κρίνω ἀναγκαῖον νὰ σὲ ἀποκριθῶ. — Καὶ ἀνεχώρησα ἀφῆς αὐτὸν πρὸ τοῦ κατόπτρου ἐπὶ δὲ κατέβαινον τὸν ἤκουσα κρίζοντα ἔ-προτείνω τὸ ἀπαράδεκτον. »

« Ἀπαντήσας εἰς τὸ προαύλιον ἀρχαῖον αὐτοῦ ὑπηρετῆν εἶπον. — Μὲ φαίνεται ὅτι ὁ κύριός σου πάσχει. Ἡ κεφαλὴ του δὲν εἶναι εἰς καλὴν κατάστασιν ἄλλοτε ἦτον πολλὰ σιωπηλὸς, τώρα δὲ αἰωνίως οὐκ εἶ, καὶ αἱ ὀμίλιαι του εἶναι ἀσυνάστητοι. »

« Μὴν ἀνησυχεῖτε, ἀπεκρίθη ὁ ὑπηρετὴς, ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀποτέλεσμα χαρᾶς καὶ υπερηφάνιας. Χθὲς ἦλθεν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κορνουάλλης, καὶ ἀμέσως ἤρχισε νὰ τακτοποιῇ τὰ θρανία, ὡς νὰ ἦτον ἡμέρα συνέλευσεως. Ἐμβαίνει, ἐκβαίνει, προσπαθεῖ νὰ καθῆται μὲ χάριν, σκόνεται καὶ πάλιν καθῆται, κτυπᾷ τὸ ποδάρν, βῆχει, μεταβάλλει θέσεις ἐμπροσθεν τοῦ καθρέπτου, φωνάζει, ναι, ὄχι, ἀκούσατε, τάξις! »

« Κακὰ συμπτώματα! ἀνέκραξε. »

« Καὶ δὲν εἶδετε ὅλα. Σήμερον τὸ πρῶτ', ἔγραψε πνήντα τοῦλάχιστον φορές τὸ ὄνομά του διὰ νὰ μάθῃ νὰ τὸ καλλιγραφή. Μετὰ ταῦτα μ' ἐφώνησε, καὶ ὅταν ἦλθα μ' ἔβαλε καὶ ἐκάθησα εἰς μέγα θρανίον. Ἐπειτα περιτυλίξας ἄσπρον χαρτὶ μὲ τὸ παρουσίασε ψιθυρίζων τινὰς λέξεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἤκουσα μόνον ὑπόμνημα. Τότε μ' ἐπρόσταξε νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὰ χρέη μου. Ἐπειδὴ ὁμῶς τὸν ἐλυπήθη ἦλθα πάλιν, καὶ ἀνοίξας τὴν θύραν τὸν ἠρώτησα ποῖαν θύραν ἤθελε νὰ γυθῆ; ὅταν προτείνω, μὲ ἀπεκρίθη, τὸ ἀπαράδεκτον. »

« Ὁ ἄετρελάθην λοιπὸν! »

« Ἐγὼ αὐτὰ εἶχα ὑποπτευθῆ, ἀπεκρίθη ὁ πομειδιάσας πονηρῶς ὁ ὑπηρετὴς, ἀπεκρίθη ὁ ὑπηρετὴς, ἔγεινε βουλευτὴς ὑπῆγεν εἰς τὴν Κορνουάλλην, ἠγόρασεν ἐν χωρίον καὶ μαζὶ μ' αὐτὸ τὰς ψή-

φους ὧν τῶν κατοικῶν του (*), καὶ ἐπέστρεψε σκιρτῶν. Αἰ ἐπιστολαὶ τὰς ὁποίας εἶδετε εἰς τὴν τράπεζαν του εἶναι ξένα, σπαλαῖσαι πρὸς αὐτὸν διὰ νὰ βάλῃ ἐπάνω τὸ ὄνομά του (**); διὰ τοῦτο ἐγυμνάζετο γράφων τὴν ὑπογραφήν του. Εἰκοσιπέντε φύλλα ἐγέμισε σήμερον τὸ πρῶτ' μὲ τὸ ὄνομά του, κατόπιν τοῦ ὁποίου ἔβαλλε πάντοτε M. B (***)». »

« Ἐμίλησα περὶ τῆς τρέλας αὐτοῦ εἰς τὸν ἀποκόμιον τοῦ Λόρδου Λικορτόν, καὶ μὲ εἶπε νὰ μὴ ἀνησυγῶ, διότι δὲν θὰ διαρκῆσῃ πολλὰς ἡμέρας. Εἶναι πρᾶγμα τῆς στιγμῆς, μὲ ἀπεκρίθη ἡ ματαιοδοξία καὶ ἡ χαρὰ τὸν κάμνουν καὶ τὰ γίνονται ὅταν ὁμῶς ἔλθῃ εἰς τὴν βουλήν θὰ τὸν ἴδῃς νὰ καθῆται σιωπηλὸς ὡς ἰχθὺς ἀφάνος. »

« Εἶδε νὰ ἦτον ἀφάνος, εἶπα, ἀπὸ σήμερον! »

« Ἐν τῇ μεταξὺ τούτῃ ἤκουον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τὸν κύριον βουλευτὴν καλοῦντα τὸν ὑπηρετὴν τοῦ ἐνῶ δὲ ἐχώρουν πρὸς τὴν θύραν ἐκραξέ: « Φίλιππὸς! πρότε κατόπιν τοῦ κυρίου ὁποῖος ἀνεχώρησε τώρα, καὶ ἐρώτησέ τον ἐν ἑλευθέρῳ νὰ στείλω τὰ γράμματά σου ἀνεξόδητος. Καὶ σὺ, Γεώργιε, ἐάν ἔχῃς νὰ στείλῃς εἰς φίλους σου φέρματά σου καὶ γράψαι τοὺς νὰ στέλλουν εἰς ἐμὲ τὰς ἀποκρίσεις τῶν ἐπιγράφωντες αὐτὰς οὕτως. Τῷ κυρίῳ Σίλλν, Στέφεν M. B, διότι, ὡς ἤξεύρατε, τῶν ἀπὸ εἰμὲ μέλος τοῦ κοινοβουλίου. »

« Θεὸς μου! ἀνεφώνησα κλεισάς τὴν θύραν, ὅτι ποῖα ὁμοίότης ὑπάρχει μετὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Λουκά (*). »

ΠΑΡΕΡΓΑ ΤΙΝΑ

ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ὁ καταρράκτης τοῦ Νιαγάρα δύναται δικαίως νὰ καταταχθῆ μετὰ τῶν θαυμάτων τοῦ κόσμου. Ἀδύνατον νὰ τὸν ἐπισκεφθῆ τις χωρὶς νὰ θαυμάσῃ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως, καὶ νὰ μείνῃ ἐκστατικὸς ἀπέναντι τῆς καταπληκτικῆς αὐτοῦ θέας καὶ τοῦ κολοσσαίου ὄγκου τῶν ὑδάτων, τὰ ὁποῖα καταπίπτοντα ἐξ ὕψους ἑκατὸν καὶ ἐξήκοντα ποδῶν προξενουσι φρικτὸν πάταγον, πολλὰ μίλια μακρὰν ἀκουόμενον.

Ἡ ἀπόστασις τοῦ καταρράκτου ἐκ Νεοβοράκου (*). Γνωστὰ εἶναι τὰ rotten boroughs, ἢ boroughs pourris κατὰ τὸν Γάλλου (οἰσηπότα χωρία). Τούτων ἡ ἀντιπροσωπία καταρτίζεται πρὸ τινῶν ἰσθῶν, ἢ μὴ ὧν, τοῦλάχιστον τῶν πλείστων. (**). Τὰ μέλη τῶν Ἀγγλικῶν βουλῶν ἔχουσι τὸ προνόμιον νὰ μὴ πληρώσωσι ταχυδρομικὰ διὰ τὰς ἐπιστολάς των καταχρῆματι ὅμοιαι τούτου ἀκαλλήττοιαι τοῦ φόρου καὶ τὰς τῶν φίλων των. (***) Ἡτοι Μίλος τῆς Βουλῆς. (****) Εἰς μὲν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου συνεδριάζουσιν οἱ βουλευταί, εἰς δὲ τὴν τοῦ Ἁγίου Λουκά οἱ παρὰφροντες.

όπου διατρέφω είναι 450 μίλια· εγώ δε δεν είχον εις τὴν διάθεσίν μου πλέον τῶν δύο ἡμερῶν ὅπως ὑπάγω, ἐπισκεφθῶ αὐτὸν καὶ ἐπιστρέψω ἐντὸς 48 ὥρῶν. Βεβαίως εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤθελε φανῆ ἄπορον πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάγῃ τις εἰς Μελίτην καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀθήνας ἐντὸς δύο ἡμερῶν· ἀλλ' ἐν Ἀμερικῇ ἔνθα αἱ διαστάσεις ὑπολογίζονται ἀνά ἑκατοντάδας καὶ χιλιάδας μιλίων, τὸ τοιοῦτο δὲν φαίνεται ἀσύνθητες. Ἐντὸς τοῦ ἀτμοπλοίου *Perusia*, ἐπὶ τοῦ ὁποῦ ἐφθασκένταυθα εἰς Ἀγγλίας πρὸ τινῶν ἐτῶν, ὑπῆρχε καὶ ἐπιβάτης τις ἐκ Φιλαδελφίας. Ἐβρισκόμεθα εἰσέτι εἰς ἀπόστασιν 500 περίπου μιλίων ἐκ Νεοβοράκου, τούτεστι ἀπὸ Ἀθηνῶν μέχρι τῆς Κριμαίας ὡς ἐγγιστα. Καὶ ὅμως ἠτοίμαζε τὸν ὁδοιπορικὸν τοῦ σάκκου, καὶ μοι ἔλεγεν ὅτι τὴν ἐπιούσαν ἠθέλωμεν φθάσει ἐγκαίρως εἰς Νεοβοράκον, καὶ ὁ ἀνεχώρει ἀμέσως εἰς Φιλαδελφίαν μετὰ τὴν κατὰ τὴν 8 ὥραν τῆς ἐσπέρας ἀναχωροῦσαν ἀτμάμαξαν.

Ἡ ἀπὸ Νεοβοράκου μέχρι Νέας Ἀυρηλίας ἀπόστασις εἶναι ὡς ἐγγιστα 1600 μιλίων, καὶ ἐν τούτοις ἡ ὁδοιπορία δὲν διαρκεῖ σήμερον πλέον τῶν πέντε καὶ ἡμισείας ἡμερῶν· καὶ ὅταν κατασκευασθῇ ἐντελῶς ὁ σιδηρόδρομος τέσσαρες ἡμέρας θέλουσιν ἀρκεῖ. Οἱ ἐκδόται βιβλίων ἐνταῦθα δημοσιεύοντες νέον τι σύγγραμμα ἀναφέρουσιν εἰς τὰς ἀγγελίας τῶν, ὅτι ἐπὶ τῇ παραλαβῇ τῆς τιμῆς τοῦ θέλουσι τὸ στείλει ἀνεξόδως εἰς οἰονδήποτε μέρος τῶν Ἠνωμένων Ἐπαρχιῶν ἐντὸς τριῶν χιλιάδων μιλίων.

Ἀνεχώρησα λοιπὸν ἐκ Νεοβοράκου ἡμέραν σάββατον, τὴν δωδεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, ὅστις διέρχεται πλησιέστατα τῆς ὁχθῆς τοῦ διαδρέγοντος τὴν πόλιν ποταμοῦ Χόδσων (*Hudson River*). Ὁ ποταμὸς οὗτος ἔχων μῆκος 323 μιλίων, καὶ πλευστὸς εἰς 156, διακρίνεται διὰ τὴν ὠραιότητα τῶν ὄχθων του, κεκαλυμμένων ἀπὸ οἰκίας, χωρία καὶ ἀγροκίτια, καὶ τὴν ζωηρότητα καὶ κίνησιν ἣν παριστᾷ ἡ θέα του, διασχιζομένου καὶ ὅλας τὰς διευθύνσεις ὑπὸ ἀπειραριθμῶν ἀτμοπλοίων καὶ θαλαμηγῶν (*Yachts*). Ἱστορικῶς ὁ Χόδσων εἶναι ὀνομαστός, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἐπλευσε κατὰ πρῶτον ἀτμόπλοιον ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ ἀτμοῦ, κατασκευασθὲν ἀπὸ τὸν περικλεῆ Φούλτων.

Οἱ σιδηρόδρομοι τῆς Ἀμερικῆς διαφέρουσι τῶν εὐρωπαϊκῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι αἱ ἄμαξαι ἀντὶ νὰ διακινῶνται εἰς πρῶτας, δευτέρας καὶ τρίτας θέσεις ὡς ἐν Εὐρώπῃ, δὲν ἔχουσι τοιαύτας διακρίσεις· ἐκάστη δὲ ἄμαξα ἀντὶ εἰς ἔχει ὀδοῦχοινα θέσεις, ὅπου κάθονται ἀναμῆ πάσης τάξεως ἄνθρωποι. Αἱ ἄμαξαι εἶναι ἐπιμήκεις, ἔχουσι κατὰ πλάτος τέσσαρας θέσεις, δύο ἐξ ἐκάστης πλευρᾶς. Γερουσιασταὶ πλησίον σκαπανέων, νῦνται πλησίον φιλολόγων, χωρικοὶ πλησίον πολυτελῶς ἐνδεδυμένων γυναικῶν, πάντες ὁδοιποροῦσιν εἰς τὴν αὐτὴν ἄμαξαν ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον. Ἔννοεῖται ὅτι τὸ σύστημα τοῦτο οὐδόλως εὐαρεστεῖ τὰς ἀνωτέρας τῆς κοινωνίας τάξεις. Οἱ πλείστοι τῶν Ἀμερικανῶν, ἀ-

ναμασώμενοι αἰωνίως καπνόν, πτόουσιν ἀκχαπαύστως εἰς τὸ ἔδαφος μετὰ τὴν μεγαλύτεραν ἀδικοφρίαν ἐνώπιον τῶν δεσποινῶν· ἀπέναντί σου ἕτερος προσπαθῶν νὰ κοιμηθῇ, θέτει ἐλευθέρως τοὺς πόδας του ἐπὶ τῆς καθέδρας σου πλησίον αὐτῆς τῆς ἰνός σου. Ἔννοεῖται ὅτι ἡ τελευταία αὕτη περίστασις δὲν εἶναι συνήθης, ἀλλὰ συνέθη ποτὲ εἰς ἐμὲ· καὶ ὅτε εἶπον εἰς τὸν ἐξαπλωθέντα νὰ περιμαζεύσῃ τοὺς πόδας του, τοὺς ἀπέσυρε μὲν ἀλλὰ βρασέως καὶ μετὰ προφανῆ δυσχερέσκειαν ὅτι ἐπαραῖα τὴν ἀνάγκυσίν του.

Ἡ συνήθης ταχύτης τῶν ἀτμαμαζῶν τῆς Ἀμερικῆς εἶναι περὶ τὰ τριακοντα πέντε μίλια τὴν ὥραν. Σπανίως προχωροῦσι ταχύτερα. Καὶ ὅμως πολλὰ δυστυχήματα συμβαίνουσι κατ' ἕτος, ἐνεκὰ τοῦ κατεσκευασμένου τρόπου μετ' οὐ κατασκευάζουσι τὰς ὁδοὺς, καὶ τῆς ὀλίγης προσοχῆς τὴν ὁποῖαν καταβάλλουσι κυρίως εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν γεφυρῶν δι' ὧν διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος. Τὴν ὥραν καθ' ἣν γράφω νέον δυστύχημα συνέβη 150 μίλια μακρὰν τοῦ Νεοβοράκου. Ἐύλιος γέφυρα ὑπεχώρησεν ὑπὸ τὸ βάρος ἀτμαμαζῆς, καὶ ὅλα αἱ παρακολουθούσαι κατέπεσαν εἰς τὸ ὑπ' αὐτὴν βράθρον. Δεκατρεῖς ἐπιβάται ἐφρονεῦθησαν.

Ἡ ὁδοιπορία μου ἐν τούτοις ὑπῆρξεν εὐτυχῆς. Μετὰ πέντε ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς Ἀλβανίαν (*Albany*), ἔδραν τῆς Κυβερνήσεως τῆς ἐπαρχίας τοῦ Νεοβοράκου (*State of New York*). Ἡ πόλις αὕτη κεῖται 150 μίλια μακρὰν τοῦ Νεοβοράκου, καὶ ἔχει πληθυσμὸν 60,000 ψυχῶν. Οὐδὲν ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τὴν διακρίνει, ἐκτὸς τῆς αἰωνίου μετακινήσεως τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἐπαρχίας, τῶν θηρευόντων πολιτικῆς θέσεις· αἱ ὁδοὶ τῆς παριστάνουσιν ἀρκετὴν κίνησιν καὶ ζωηρότητα.

Ἀλλὰ καιρὸν δὲν εἶχομεν νὰ κατατρέψωμεν εἰς μάτην, καὶ μετὰ μίαν ὥραν, τούτεστι τὴν 6 μετὰ μεσημβρίαν, ἀλλάξαντες ἄμαξας ἤλθομεν εἰς τὸν σιδηρόδρομον *New York central*, ὅστις ἐλτείνεται μέχρι τοῦ καταρράκτου. Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ *Albany* εἶναι 300 μιλίων. Ὀδοιποροῦμεν ἐν κεντρῷ νυκτός, καὶ ἐπειδὴ τὴν ἐπιούσαν ἦτο Κυριακὴ, ἀνεστάλλομεν τὸν δρόμον εἰς ὅλους τοὺς σταθμούς, ὅπως παραλάβωμεν ἐπιβάτας μεταβαίνοντας συνήθως τὰς ἐσορτὰς εἰς τὸ ὁμώνυμον τοῦ καταρράκτου χωρίον. Οὕτω διήλθομεν ἀλληλοδιαδόχως τὰς πόλεις *Σενεκτάτη*, *Οὐτικκ*, *Ρώμην*, *Συρακούσας* καὶ *Ρότσεστερ*.

Ἦτο τότε Σεπτέμβριος. Ἐν Νεοβοράκῳ ὁ καιρὸς ἦτο γλυκὺς, ἀλλ' ὅσον ἐπροχωροῦμεν πρὸς βορρᾶν ἢ ἀλλαγὴ τῆς ἀτμοσφαιρῆς καθίστατο ἐπαισθητὴ, καὶ φθάσαντες εἰς *Rochester* ἐχάρημεν εὐρόντες λαμπρὸν πῦρ κίον εἰς τὴν ἐστίαν τοῦ ξενοδοχείου, ἐν ᾧ κατελύσαμεν ἐπὶ ἡμισείαν ὥραν. Τέλος ἀνεχώρησαμεν ἐκ νέου, καὶ περὶ τὴν 7 τῆς πρωίας, ἦτοι 19 ὥρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἡμῶν ἐκ Νεοβοράκου ἀπεδιδάσθημεν εὐτυχῶς εἰς τὸ χωρίον τοῦ *Νιαγάρα*, καταλύσαντες εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς *Ξενοδοχεῖον International Hotel*.

Ἔννοεῖται ὅτι ἀμέσως μετέβην ἀπέναντι τοῦ κα-

ταρράκτου. Εἶναι περιέργον καὶ παρὰ πάντων ὁμολογεῖται ὅτι ἡ πρώτη αὐτοῦ θέα δὲν εἰμποεῖ τὴν ἐντύπωσιν ἐκείνην ἣν προσδοκᾷ ὁ περιηγητὴς μετὰ τὰ πολλὰ ὄσα ἀνεγνώσε καὶ ἤκουσε περὶ αὐτοῦ. Μικροῦθεν ἀλλοεῖς τὸν κορτὸν τῶν καταπιπτόντων ὑδάτων, καὶ θαυμάζει μόνον τὴν ζωηροσικὴν αὐτοῦ θέαν, τὰ καταπράσινα τῶν ὑδάτων διακοπτόμενα ἀπὸ λευκοτάτους ἀφρούς, ὧν ἡ ἀναθυμίασις σχηματίζει ζωηροτάτην ἰοῖδα καθ' ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους, περιλαμβανούσαν ἐντὸς τῆς καμπύλης τῆς ὀλοκλήρου τὸν καταρράκτην, ὡς εἴαν ὁ δημιουργὸς ἠθέλησε νὰ στεφανώσῃ διὰ τοῦ περικαλλοῦς τούτου στεφάνῳ τὸ μεγαλοπρεπέστερον θέμα τῆς φύσεως. Ἀλλ' ὅσον πλησιάζεις τόσοσιν μεγαλύνεται, ἡ φαντασία ἀνοψοῦται, καὶ μένεις ἀκίνητος καὶ σιωπηλός. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς λίμνης *Ἴρι* (*Erie*), τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα γονόμενα εἰς τὴν λίμνην Ὀνταρίου σχηματίζουσι τὸν καταρράκτην, εἶναι ὑψηλότερα τῆς ἐπιφανείας τούτου κατὰ 60 πόδας. Οὕτω τὰ ὕδατα ποῖν σθασίωσιν εἰς τὸ χάσμα τοῦ καταρράκτου καταβαίνουσι τὴν κατώσῃ ἐπιφάνειαν μετ' ἀκαθέκτου ὄρου, καὶ συντριβομένα ἐπὶ τοῦ ἀνωκάλου καὶ κατώφερον ἐδάφους, σχηματίζουσι μισοὺς ἐξελιγμούς καὶ καμπύλας, ἡ θέα τῶν ὁποίων εἶναι ἀνωτέρον πάσης περιγραφῆς.

Ὁ ποταμὸς τοῦ *Νιαγάρα* ἔχων μῆκος 35 μιλίων γινώσκει τὰς Ἠνωμένας ἐπαρχίας ἀπὸ τὸν *Καναδά*, ἀνήκοντά ὡς γνωστόν εἰς τὴν *Μεγάλην Βορτανίαν*. Ἐκ τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἐδάφους μεταβαίνει εἰς τὴν ἀντικρὴ ὄχθην τοῦ *Καναδά* ἐπὶ στερεωτάτης σιδηρᾶς κρεμαστῆς γεφυρᾶς, ἣς ἡ κατασκευὴ προέβη τῶντι τιμὴν εἰς τὴν ἀνθρώπινον μεγαλοφυίαν· διότι ἔχουσα μῆκος 800 πόδων περιλαμβάνει δύο μιλίων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ καταρράκτου, καὶ κατὰ 250 πόδας ὑπεράνω τοῦ ὕδατος. Εἶναι δὲ, ὡς εἶπον, κρεμαστὴ, στροχιζομένη ἐπὶ τεσσάρων πύργων, δύο ἐξ ἐκάστης ὄχθης, ἔχοντων ὕψος τῶν μὲν ἐπὶ τοῦ Ἀμερικανικοῦ 88, τῶν δὲ ἐπὶ τοῦ *Καναδικοῦ* 78 πόδων. Ἐξ ἐκάστης πλευρᾶς εἶναι πεζοδρόμια διὰ τοὺς πεζοὺς, τὸ μεσον ὠρίσθη διὰ τὰς ἄμαξας, ὑπεράνω δὲ καταβαίνει ὁ σιδηρόδρομος, ἐν ὧν τὰς ἐπαρχίας τοῦ *Καναδά* μετὰ τὰς Ἀμερικανικὰς.

Ἡ κατασκευὴ τῆς τεραστίας ταύτης γεφυρᾶς ἔγξατο τὸ 1852 ἔτος, καὶ τὴν 8 Μαρτίου 1855 διήλθεν ἐπ' αὐτῆς κατὰ πρῶτην φορὰν ἀτμάμαξα· ἡ δὲ ὀλικὴ δαπάνη ἀνέβη εἰς 3,000 ἑκατομμύρια δρχαμῶν. Τέσσαρες ἀλυσεῖς, δέκα δακτύλων πάχος ἔχουσαι, ἐκτείνονται ἀπὸ τῶν δύο πύργων εἰς τὴν ἀντικρὴ ὄχθην, καὶ τὸσκιτῆ εἶναι ἡ δύναμις των, ὡστε ἀπελόγιζέτο ὅτι βαστάζουσι βάρος 12,440 τόνων.

Διὰ τῆς γεφυρᾶς ταύτης διερχομένης τις εἰσερχεται εἰς τὸν *Καναδά*, καὶ προχωρῶν ὀλίγον πρὸς τὰ ἀνω, βλέπει διὰ μίαν ὀλοκλήρου τὸν καταρράκτην. Ἀμέσως δὲ ἐπὶ τοῦ βράχου καθ' οὗ κρημνίζεται, ὑπάρχει νησίδιον τῆς *Αἰγῆς* ὀνομαζόμενον (*Goats Island*), χωρίζον τὸν καταρράκτην εἰς δύο

ἀνισα μέρη. Τὸ πλατυτερον εἶναι τὸ πρὸς τὸν *Καναδά*, ἔνθα ἔχει πλάτος 2,000 πόδων, σχηματίζον πέταλον ἵππου, εἶναι δὲ καὶ τὸ φημιότερον. Λέγεται ὅτι ὁ ὄγκος τῶν ὑδάτων εἰς τὸ χεῖλος ἐνθα κρημνίζεται εἶναι 18 πόδων, ἢ δὲ ὅμοι των τοιαῦτα ὡστε σχηματίζουσι μικρὸν θάλασσαν ὑπὸ τὸν ὁποῖον εἰσερχονται τινες τομμητῆαι, κεκαλυμμένοι ὑπὸ κρητῶν ἐνοσμάτων. Μὴ θελήσας νὰ φανῶ κατώτερος τινῶν Ἀμερικανῶν, ἔλαθον ἐκ τῶν *Μαύρων* ὁδηγῶν ὅτινες εὐρίσκονται ἐκεῖ ἐπὶ ταῦτα, καὶ κατέβην ἀπὸ τὸ συνήθες μέρος 200 πόδας μακρὰν τοῦ καταρράκτου. Στενωτάτος δρομίσκος ἐσκαμμένος εἰς τὴν ἀπότομον πλευρὰν τοῦ ποταμοῦ σὲ φέρει εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ καταρράκτου, καὶ βλέπεις ὅτι ὑπάγεις νὰ τεθῆς ὑπὸ τὸ ὑπερὸ τὴν κεφαλὴν σου καταπίπτον ὕδωρ ἐξ ὕψους ἑκατὸν ἐξήκοντα πόδων. Ἐνόησα τότε τὴν ἀφορσύνην μου νὰ ἐκτεθῶ εἰς τοιοῦτον μέγαν κίνδυνον· ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Ὁ ὁδηγός μου μετ' ἠρώτησεν ἐν ἠθαιανόμην ἐμαυτὸν ἰσχυρὸν νὰ προχωρήσω, καὶ εἴαν εἶχον πεποῖθησιν εἰς τὰ νεῦρά μου· τῷ ἐνευσά δὲ καταρατικῶς. Τότε λαβὼν με ἐκ τῆς χειρὸς ἐπροχώρησεν εἰς τὰ πρᾶσω, ὑπὸ τὸν θάλασσαν τοῦ ὑπερὸ τὰς κεφαλὰς μας ὑδάτινου ὄγκου. Ἡ ὁδὸς ἦτο στενὴ καὶ ὀλισθηροτάτη· ποκεῖ ἐν σφαλερὸν βῆμα γὰ μετὰ τὴν εἰς τὴν αἰωνιότητα. Καὶ ἐν τούτοις τί εἶδον; Τίποτε· διότι τὸ καταπίπτον ὕδωρ σὲ τυρλόσει, ὁ κροτός σὲ κωφάει, ἡ φωνὴ δὲν ἀκούεται, καὶ μόνον αἰσθάνεσαι ὅτι ἄλλες ἐκούσιως εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου, διὰ νὰ κληθῆς μετὰ ταῦτα ὅτι εἶχες τὸ θάρρος νὰ υπάγῃς ὑπὸ τὸν καταρράκτην. Ὁ ὁδηγός τότε μοι ἐνευσεν ὅτι ἐπρεπε νὰ ἐπιστρέψωμεν. Μετ' ἐγκαρδίου χαρᾶς ἠπαρήθη ἐκ νέου τὸ σῶς τῆς ἡμέρας, καὶ συγκάρον ἐμαυτὸν ὅτι εὐρισκόμεν ἐπὶ στερεῶν ἐδάφους, ἔχων ὑπερὸ τὴν κεφαλὴν μου τὸν οὐρανὸν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ θάλασσαν τοῦ ὕδατος.

Ὁ μεταξὺ τῆς νήσου τῆς *Αἰγῆς* καὶ τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἐδάφους καταρράκτης εἶναι παλὴ μικρότερος κατὰ τὸ πλάτος (900 πόδας) καὶ τὸν ὄγκον τοῦ ὕδατος, ἀλλ' ἔχει ὕψος κατὰ 9 πόδας μεγαλύτερον τοῦ πρὸς τὸν *Καναδά*. Ἐύλινη γεφυρὰ ἐνόησε τὴν νήσον μετὰ τὴν στερεάν, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἰατάμενος βλέπεις ὑπὸ τοὺς πόδας σου τοὺς ἀπειραριθμοὺς ἐξελιγμούς τῶν ἀπὸ τῶν ἀνω λίμνην κατεργουμένων ὑδάτων, ὧν αὐθεμία ἀνθρώπινης δύναμις δύναται ν' ἀναγκάσῃ τὴν ὄρμη.

Ὀλίγον μακρὰν τοῦ νησιδίου τῆς *Αἰγῆς*, πρὸς τὸ μέρος τοῦ *Καναδά*, ἐπὶ τοῦ γείλους αὐτοῦ τοῦ μεγάλου καταρράκτου, ὑπάρχουσι σκόπελοι τινες ἐξελγντες τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος δύο ἢ τρεῖς πόδας. Ἐπὶ τῶν σκοπέλων τούτων εἶναι κτισμένοι μικροὶ πύργος, εἰς ἃν μεταβαίνει τις διὰ μικρᾶς ἐυλίνης γεφυρᾶς. Ἐκ τῆς κορυφῆς του βλέπεις ἀμέσως ὑπὸ τοὺς πόδας σου τὸ σθερεάν τοῦ καταρράκτου χάσμα, καὶ δὲν δύνασαι νὰ διαμείνης ἐκεῖ ὀλίγας στιγμὰς χωρὶς νὰ καταληφθῆς ὑπὸ σκοτοδινιάσεως. Τίς οἶδεν ἐάν μίαν ἡμέραν ἢ ὀρμὴ τῶν

ὕδατων δὲν συμπρασύει καὶ σκοπέλους καὶ πύ-
ρον, ἴσως δὲ καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ εὐρισκόμενους. Ἡ
σκέψις αὕτη μοὶ ἐπῆλθεν ὅτε ἀνέβην εἰς τὴν κορυ-
φὴν τοῦ πύργου, τὸν ὁποῖον οὐμὸς ἐγκατέλιπον ὡσαν-
τι χυττάρα πῶνθην.

Τὸ περιεργότερον τῶν ζητημάτων μεταξύ τῶν
ἐπιστημόνων εἶναι τὸ νὰ γνωρίσωσι τὸν ὄγκον τοῦ
ὕδατος εἰς τὸ χεῖλος ἐνθα κρημνίζεται, καὶ τὸ βά-
θος τοῦ βραχίονος εἰς τὸ μέρος εἰς ὃ καταπίπτουσι
τὰ ὕδατα. Τὸ δεύτερον εἶναι βεβαίως ἀδύνατον,

Τὸν καταρράκτην δύναται νὰ πλησιάσῃ τις κά-
τωθεν ἐπὶ μικροῦ αἰμοπλοίου ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦτῳ
ναυπηγηθέντος, ἀλλὰ δὲν βλέπει τίποτε· διότι ἔταν
πλησίασῃ καλύπτεται ὑπὸ πικρῆς ἀναθυμιάσεως
τῶν ὑδάτων.

διότι οὐδεὶς δύναται νὰ πλησιάσῃ ἐκεῖ· περὶ δὲ τοῦ
πρώτου ἀτελεῖ μόνον ἰδεῖν ἐγγουσι. Τὸ βεβαίον εἶναι
ὅτι κατὰ τὸ 1829 ἔτος ἐγένετο πείραμα τῷ Λαφε-
θέντος εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ ἐνδὲς κοτέρου ἀπὸ
τὴν πόλιν Buffalo, ἵνα καταβῇ τὸν καταρράκτην.

Ἐντὸς τοῦ κοτέρου τούτου ἔθεσαν βουβαλον, ἄρκιον,
ἐλαφον καὶ διάφορα ἄλλα ζῶα· τὸ κότερον ἐπλη-
σασε τὸν καταρράκτην, διεβη τὸ χεῖλος τοῦ χω-
ρὶς νὰ ἐγγίξῃ τὸν ποθμένα, καὶ ἐβυθίσθη εἰς τὸ χά-
σμα. Οὐδὲν ἴχθυος τοῦ πλοίου ἢ τῶν ζῴων ἀνευρέ-
θη πώποτε.

Πρότινων ἐτῶν Ἰνδὺς τις, διαβαίνων ἐπὶ ἀκατίου
τὸν ποταμὸν τοῦ Νιαγάρα, ἀνω τοῦ καταρράκτου
ἀπώλεσε τὴν μίαν τῶν κωπῶν. Τὸ ρεῦμα τὸν ἐ-
φερε ταχέως πρὸς τὰ κάτω. Ἰδὼν δὲ τὸν θάνατον
ἀφρευκτον, ἐξηπλώθη ἡσυχῶς ἐπὶ τοῦ ἀκατίου του,
ἐφθασεν εἰς τὸ χεῖλος, καὶ τὸ σῶμα του ἀπώλετο
μετ' ἧχου· οὐδὲ ἀνευρέθη ποτέ.

Χάρις εἰς τὰς ἀπείρους ευκολίας αἵτινες δίδον-
ται εἰς τὸν περιηγητὴν εἶδον ἐντὸς τῆς ἡμέρας ἐ-
κείνης τὸν καταρράκτην ὑψῶς αὐτοῦ τὰς ἐπόψεις.
Τὸ μέρος εἶναι καλλίτερον θνητῶν τῶν νὰ τὸν θαυ-
μάσῃ, εἶναι τὸ Table Rock, βράχος ἐπὶ τῆς ὄχθης
τοῦ Καναδά, ἐκτεινόμενος ὁριζοντίως ἐπὶ τῆς
ἀβύσσου. Τὸ θεῖμα ἐνταῦθα ὑπερβαίνει πᾶσαν περι-
γραφὴν. Ἰδοὺ τί ἔγραφε περὶ τούτου ὁ περιηγητὴς
Dickens

« Ὅτε κατὰ πρότον εἶδον τὸν καταρράκτην ἐκ
» τοῦ Table Rock, καὶ ἠτένισα τὰ διαλαμπῆ κα-
» ταπράσινά του ὕδατα, τότε μόνον κατενόησα τὸ
» μεγαλοπρεπὲς τοῦ θεάματος. Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐ-
» κείνης ἢ εἰκὼν τοῦ ἐνεχαράχθη εἰς τὴν καρδίαν
» μου ἀμετάβλητος καὶ ἀνεξάλειπτος, διὰ νὰ μείνῃ
» ἐκεῖ μέχρις οὐ παύσωσιν οἱ παλμοὶ τῆς.

« Ὡ! πόσον αἱ ἀσχολίαι τοῦ καθημερινοῦ βίου
» ἀπεμακρύνοντο οὕτως εἰπεῖν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν
» μου κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἀξιωμανημονεύτων
» δέκα ἡμερῶν, ἄς διηλθον εἰς τὸν γοητευτικὸν τοῦ-
» τον τόπον! Ὅποια φωναὶ ὠμίλου ἐκ τῶν βρον-
» τῶντων ὑδάτων! Ὅποια πρόσωπα μαραμένα
» ἐκ τῆς γῆς με' ἠτένιζον ἐκ τοῦ ἀνεξερευνητοῦ
» βάθους του!

« Ἡ εἰκὼν τοῦ εἶναι αἰωνίως ζωντὰ εἰς τὴν φαν-
» τασίαν μου· τὰ ὕδατά του ἐξακολουθοῦσι παφλά-
» ζοντα καὶ σκιρτῶντα νὰ κρημνίζονται μετὰ
» βροντώδους πατάγου ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἀβύσσου.
» Βλέπω ἀκόμη τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἱρίδας καὶ τὸν ἥλιον
» διαλάμποντα ἐπ' αὐτῶν ὡς ἐπὶ ἀναλευμένου χου-
» σίου. Βλέπω ἀκόμη τὸ αἰώνιον πυκνὸν νέφος τὸ
» ὁποῖον σχηματίζουσιν αἱ ἀναθυμιάσεις του, ὅπερ
» ἔλαβε τὴν θέσιν του μετὰ τῆς αὐτῆς τρομερᾶς
» τελετῆς, ὅτε σκότος ἦν ἐπὶ τῆς ἀβύσσου, καὶ τὸ
» πρότον κύμα φωτὸς ἐχύθη ἐπὶ τοῦ σύμπαντος
» δι' ἐνὸς μόνου λόγου τοῦ Θεοῦ. »

Περὶ τὴν 4 ὥραν M. M. τῆς ἐπομένης ἡμέρας
ἀνεχώρησα ἵνα ἐπιστρέψω εἰς Νεοβόρακον. Ὁ καιρὸς
ἦτο ὥραιος καὶ οἱ συναξειδιῶταί μου εὐθμοὶ καὶ
ζωηροί. Ἐντὸς τῆς ἀμάξης ὑπῆρχον κάτοικοι ἐξ
ὄλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ὁμοσπονδίας, διακρινόμενοι
εὐκόλως ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ των. Οἱ τῶν βορείων
ἐπαρχιῶν ἔχουσι φήμην ὅτι εἶναι πεπαιδευμένοι καὶ
θεῖσκοι εἰς τὸ ἄκρον, συγχρόνως δὲ καὶ οἰζύνος καὶ
πανούργου. Οἱ τῶν ἀνατολικῶν, οἱ κατοικοῦντες

τὰς παραλίους πόλεις τοῦ Ἀτλαντικοῦ, εἶναι μᾶλλον
πολιτισμένοι καὶ ἔχουσι περισσότεραν πείραν τῶν
ἐγκοσμίων. Οἱ τῶν δυτικῶν, κατοικοῦντες τὰς με-
σογείους ἐπαρχίας, εἰσὶν εἰσέτι ἡμιπολίτιστοι, ἀλλὰ
φιλόπονοι καὶ μετρίοφρονες, ἀσχολούμενοι κυρίως
εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Οἱ δὲ τῶν μεσημβρι-
νῶν εἶναι ζωηροί, εὐλικρινεῖς καὶ τίμιοι, ἀλλ' ἄγα-

πῶσιν εἰς τὸ ἄκρον τὰς μονομαχίας, εἰς ἃς συνή-
θως ὁ εἰς τῶν ἀντιπάλων μένει ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς
μάχης. Αἱ μονομαχίαι ἐγένοντο ἄλλοτε διὰ πι-
στολίου, ἀλλ' ἤδη ἐφείρον ὅτι ἡ σφαῖρα εὐρίσκει
εὐκολώτερον τὴν καρδίαν τοῦ ἀντιπάλου ἐξεργουμένη
ἐκ καρδίνης, καὶ κατὰ συνέπειαν προτιμῶσι τὸ τρο-
μερὸν τοῦτο ὄπλον.

Ἐξ τῶν ἀρκιτικωτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Ὁμοσπον-
δίας, ἦτοι ἡ Vermont, Rhode Island, Massachusetts,
Connecticut, Maine καὶ New Hampshire, θεωροῦνται
ὡς αἱ κυρίως παράγουσι τοὺς Yankee, ἦτοι τὴν
γενεὰν ἐκείνην τῶν Ἀμερικανῶν οἵτινες διακρίνον-
ται διὰ τὴν οἰζύνειαν, τὴν πανουργίαν καὶ τοὺς προ-
πετεῖς αὐτῶν τρόπους. Ὅντες εἰς ἄκρον φιλοπράγ-
μονες, συνδέουσιν εὐκόλως σχέσεις μετ' οἰουδήποτε
ἐλθῶσιν εἰς συνάφειαν, ὅπως ἐκμεταλλεύσωσιν αὐτὸν
πρὸς τὸ συμφέρον των.

Εἰς τούτων ἦτο ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἀμάξης ὅπου
κάγω. Πλησίον του ἐκάθητο κυρία τις σεμνοπρεπῆς
καὶ κατὰμαυρα ἐνδεδυμένη. Ὁ Yankee προσήλωσεν
ἐπ' αὐτῆς βλέμμα ἐταστικόν, καὶ μὴ δυνθῆεις ν' ἀν-
θέξῃ εἰς τὴν φυσικὴν του περιέργειαν

- Εἶθε βλέπω εἰς πένθος, Κυρία, εἶπε.
- Μάλιστα, Κύριε.
- Διὰ πατέρα, μητέρα, ἀδελφόν, ἀδελφήν. . .
- Ὅχι, Κύριε, ἔχασα τὸν σύζυγόν μου.
- Ἄ! τὸν σύζυγόν σας! καὶ ἀπέθανε βεβαίως ἀπὸ φθίσειν;
- Ὅχι, Κύριε, ἦτο πλοίαρχος καὶ ἐπνίγη.
- Ἄ! πλοίαρχος, καὶ (σκεφθεὶς ὀλίγον) ἐώσατε τὰ πράγματά του;
- Μάλιστα, Κύριε.

Ὁ διάλογος, ὡς βλέπετε, ἐφθασεν εἰς τὸ τέλος
του· ἀλλ' ὁ Yankee δὲν ἦτο τῆς αὐτῆς γνώμης, καὶ
στραφεὶς ἐκ νέου πρὸς τὴν κυρίαν·
— Καὶ σκοπεύετε νὰ ξαναὑπανδρευθῆτε; ἠρώτησε.
— Κύριε, εἶθε πολὺ αὐθάδης, ἀπήνηθησεν ἡ κυ-
ρία, καὶ τῷ ἐστρεψε τὰ ὦτα.

Ἀλλὰ τὸ μάθημα οὐδόλως τῷ ἐχρησίμευσε, διότι
χωρὶς διόλου νὰ ταραχθῇ διὰ τὴν ἀποστροφὴν ἠτέ-
νισε τὸν πρὸ αὐτοῦ ἰστάμενον, καὶ ἠρώτησε·

— Πόσον ἠγοράσατε αὐτὴν τὴν σκιαδίσκην;
Ἐνεκα τῶν τοιούτων ἡ λέξις Yankee εἶναι σήμε-
ρον ταυτόσημος τοῦ πανούργου, καὶ ὁ κάτοικος τῶν
νοτιῶν ἐπαρχιῶν ἤθελε τὴν ἐκλάθει ὡς προσβολὴν
ἀν ἀπευθύνετο πρὸς αὐτόν. Οἱ Yankee ὅμως, ὡς
εἶπον ἀνωτέρω, εἶναι εἰς ἄκρον εὐλαβεῖς. Τὰς Κυ-
ριακὰς ὑπάγουσι τρεῖς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀκροάζον-
ται μετὰ μεγίστης προσοχῆς τὴν λειτουργίαν καὶ
τὴν διδαχὴν, κλείονται τὰς ἐπιλοίπους ὥρας ἐντὸς
τῆς οἰκίας των μὴ δεχόμενοι ἐπισκέψεις, καὶ ἔχουσι

τά πρόσωπά των ὄσον δύνανται σκυθρωπά. Ἐνοεῖται ὅτι τὰ κλειδοκύμβαλον τῆς αἰθούσης εἶναι κλεισμένον, οὐδεμίαν διασκέδασις συγχωρεῖται, καὶ θεωροῦσαι βεβήλωσιν τῆς Κυριακῆς ἐάν τις περιπατήσῃ εἰς τὰς ὁδοὺς ἐπὶ σκοπῶ διασκέδασις. Εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Boston εἶναι ἀπηγορευμένον ὑπὸ τῆς Αστυνομίας καὶ τὸ νὰ καπνίζῃ τις τὴν Κυριακὴν.

Ἀμερικανὸς τις ἐκ τῆς ἐπαρχίας Μασσαχουσέτ, ἀνθρώπος πεπαιδευμένος καὶ καθ' ὅλα ἀξιώτιμος, κατοικεῖ ἐσχάτως εἰς τινὰ οἰκίαν ἐν ἣ κατοικεῖ καὶ ἕτερα οἰκογένεια γνωστὴ μοι. Κυριακὴν τινὰ ἡ Κυρία αὕτη Μ. . . εἰσελθούσα εἰς τὴν αἰθουσαν, εὔρε τὸν Κύριον Η. . . καθήμενον ἐπὶ θρανίου, τὸ βλέμμα πρὸς τὰ κάτω ἔχοντα, τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους, σκυθρωπὸν ὅσον δίδεται, καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον βυθισμένον εἰς τὴν ἐσχάτην μελαγχολίαν. Πλησιάζασα δὲ αὐτὸν περιπαθῶς

— Τί ἔχετε, Κυριε, ῥώτῃσε. Μήπως σὰς συνέβη κανὲν δυστύχημα;

— Κόρη μου, ἀπεκρίθη, βραδέως ἀνυψώσας τοὺς ὀφθαλμούς, λησμονεῖς ὅτι εἶναι Κυριακή!

Ἄλλ' ὅσον προχωρεῖ τις πρὸς μεσημβρίαν, τόσον ἡ αὐστηρότης αὐτῆ ἐλαττοῦται, μέχρις οὗ φθάνων εἰς Νέαν Ἀγγλίαν εὐρίσκει τὸ ἄλλο ἄκρον. Ὁ λαὸς ἐξέρχεται εἰς τὰς ἐξοχὰς, καὶ αἱ ὁδοὶ εἶναι πλήρεις εὐθύμου πλήθους. Ὑπολογίσθη ὅτι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Connecticut ὑπάρχει εἰς ἑρεῦς ἀνά ἑξακοσίας ψυχὰς, εἰς δὲ Λουϊζιάνην (τὴν νοτιοτάτην ἐπαρχίαν), εἰς ἑρεῦς ἀνά χιλίας ἑξακοσίας.

Ἄλλ' ὁ ζυγὸς οὗτος εἰς ὃν οἱ κληρικοὶ θέλουσι νὰ κρατῶσι τὸν λαὸν δὲν θέλει διαρκέσει ἐπὶ πολὺ, καὶ ἤδη πλείστα σημεῖα χαλαρώσεως φαίνονται. Ὁ Κήρυξ τοῦ Νεοϋόρακου (New York Herald) εἶναι ὁ θερμότερος ὑπερασπιστὴς τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, καὶ εἰς Φιλαδέλφειαν, Νέαν Ἰόρκην, Βαλτιμόρα καὶ Σαιν Λουίς διάφοροι συνέλευσεις (meetings) συνεκροτήσασιν, ὥπως ἀσφαλίσωσιν εἰς τὸν λαὸν τὴν ἀναγκαίαν ἐλευθερίαν τοῦ νὰ διαθέτῃ κατὰ βούλησιν τὰς Κυριακάς του.

Ταξιδεύσαντες ὅλην τὴν νύκτα ἐφθάσαμεν τὴν πρωίαν τῆς ἐπιούσης εἰς Albany, καὶ μετὰ πέντε ὥρας ἤμην ἐκ νέου εἰς Νεοϋόρακον, θεωρῶν μετ' ἀπαραμίλλου εὐχαριστήσεως εἰσερχόμενον σημαϊοστόλιστον τὸ ἐξ Εὐρώπης ἀτμόπλοιον, τὸ ὅποιον μετὰ τασάτης ἀνυπομονησίας περιμένουσιν οἱ ἐγκαταλιπόντες εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον πατρίδα, γονεῖς καὶ φίλους, χάριν εὐτυχαστέρου μέλλοντος.

Ἐν Νεοϋόρακῳ, τὴν 4 Αὐγούστου 1859.

Α. Ν. ΜΠΟΤΑΣΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΥΠΟ

Ν. Κ. Ι. ΣΑΡΙΠΟΔΟΥ.

— 000 —

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΡΑΜΖΙΝΟΥ Ἱστορία τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ῥωσίας ἐξ ἑλληνισθεῖσα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ, παραβλήθητος πρὸς τὸ Ῥωσικὸν πρωτότυπον ὑπὸ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΡΟΚΙΔΑ, Εἰς τόμους 12. Ἀθήναι 1856—1859.

Ἄν ἀληθὲς ἐστὶν ὅτι ἀπὸ τῶν ἔργων ἐκάστου ἀσφαλῶς κρίνονται αἱ κλίσεις καὶ διαθέσεις αὐτοῦ, δυνάμεθα ἐπίσης πρὸς τῶν πολιτῶν τὰ ἔργα ἐμβλέποντες νὰ εἰκάζωμεν περὶ τῶν ῥοπῶν τοῦ ἔθνους· διότι, κατὰ Πλάτωνα, ἡ πόλις πολλαπλοῦς τίς ἐστὶν ἄνθρωπος. Εὐχαρίστως λοιπὸν προσβλέπομεν καὶ τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι, ἣτις ἀπὸ τινος ἤδη χρόνου, τριετίας περίπου, φαίνεται ἀνακύντουσα ὡς ἀπὸ τινος ναρκώσεως, ἣτις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κατέλαβεν αὐτήν. Οἱ παρ' ἡμῶν, ὀλίγιστοι ἔτι, δοκιμώτατοι εἰς πρωτοτύπου συγγραφὰς καταγίνονται, οἱ δὲ νέοι, ἀντὶ τοῦ κατατρίβειν τὸν καιρὸν εἰς μεταφράσεις μυθιστορημάτων, αὐτοὶ τ' ἐκφυλιζόμενοι καὶ τῆς πολιτείας τὰ ἤθη ἐκφυλιζόντες, ἐπιδίδονται εἰς μεταφράσεις συγγραμμάτων σπουδαίων, αὐτοὶ τε διδασκόμενοι καὶ τοὺς ἄλλους φωτίζοντες.

Ἐν τοῖς τῶν νέων ἔργοις προεξάρχει ἀνκνιτῆρῶς τὸ τοῦ Κ. Κροκιδᾶ καὶ διότι ὁ νέος ἡμῶν φίλος οὗτος ὡς ἡράκλειόν τινα δωδέκαθλον διεξῆλθεν ἀγῶνα, δώδεκα τόμους ἀπνευστὶ μεταφράσας, οὐχὶ ἀτημελῶς καὶ ἐπιτροχάδην, ὡς συνήθως ταῖς μεταφράσεσι συμβαίνει, ἀλλὰ πλουτίσας τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν δι' ἔργου πλείστου λόγου ἀξίου διὰ τὸ ἐπανθῆναι τῆς γλώσσης ἢ ἐχρησάτο, τῆς πολὺ μὲν τὸ γλαφυρὸν καὶ ὁμαλὸν ἐχούσης, ἥμιστα δὲ τὸ σκοτεινὸν ἢ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου εἰς τὸ χυδαῖκόν ὄφρος μεταπίπτον, ὡς συνήθως τοῖς παρ' ἡμῶν ἀρχαίευσσι συμβαίνει, ὡς καὶ διὰ τὸ ἀκριβὲς τοῦ λόγου καὶ πρὸς τὸ εἶδος τῆς συγγραφῆς πρέπον.

Οὐ μόνον δὲ τῇ Ἑλλάδι χρήσιμος διὰ τοῦ ἔργου τούτου ὁ Κ. Κροκιδᾶς ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Ῥωσίαν μεγίστην παρέσχεν ἐκδουλεύσειν τὰ κατ' αὐτὴν τοῖς Ἕλλησι γνωρίσας. Καὶ ἡδύνατο μὲν ἴσως ὡς ἄλλος Ἰουστίνος τοῦ Τρώγου Πομπηίου ἱστορικοῦ τῆς Ῥωσίας τὸ ἔργον συνοψίσει ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καλῶς ὅμως ἐπραξέ μὴ κατακερματίσας αὐτὸ, ἀλλὰ προσενεγκῶν τῇ Ἑλλάδι οἶον καὶ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ φέρεται.

Ἡμεῖς δὲ, καὶ τοὶ φίλον τὸν μεταφραστὴν ἔχοντες, καὶ τοὶ τοῦ Καραμζίνου ἐπαινέται ὄντες, ἀμερολήπτως, ὡς ἔθος ἡμῶν, θέλομεν κρίνει ἀμφοτέρους· διότι οὕτω δὲ ὅσα μὲν περὶ αὐτῶν καλὰ εἶπομεν, μᾶλλον πιστεύουσιν ἡμῶν οἱ ἄνθρωποι, ὅσα δὲ κακὰ αὐτῶν καταγνώσκωμεν οὐδαμῶς πάθει τινὶ ἀγενεῖ ἀποδώσουσι.

Καὶ πρῶτον, ὁποῖου εἶδους ἡ ἱστορία τοῦ Καραμζίνου; δύναται ἄρα γε νὰ θεωρηθῇ οὗτος ἐφ' ἀμίλλος τῶν Θουκυδιδῶν, ἢ Τακίτων, ἢ Μοντεσκιῶν, ἢ Γυ-

ζώτων, ἢ Βιλμαϊνῶν, τῶν τὴν ἱστορίαν οὐχὶ ἀπλῆν ἀρήγησιν τῶν συμβάντων θεωρούντων, ἀλλὰ χρωμένων τοῖς συμβάσιν ὡς οἱ μαθηματικοὶ τοῖς ἀριθμοῖς πρὸς ἐξαγωγήν πορισμάτων καὶ θεωρημάτων διδακτικῶν διὰ πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα; Οὐχὶ βεβαίως ὁ Καραμζίνος εἶναι ὁ Τίτος Λίβιος τῆς Ῥωσίας· εἶναι ὁ ἱστορικὸς τῶν παραδόσεων αὐτῆς· εἶναι ὁ φιλόσοφος τῶν χρονογράφων· ὁ χαρακτὴρ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ὡς εἰπέν, ἐστὶ τὸ ἐκτύπωμα τοῦ Ῥωσικοῦ χαρακτῆρος· σπανίως ἐπὶ τῶν συμβάντων, ἃ περ' ἐκθέτει, ἐπιφέρει κρίσιν, ἢ ἀπ' αὐτῶν ἐξάγει ἀληθείας παγκοσμίους, καὶ τοὶ ἐνίοτε, ὡς ἐκ τῶν ἐπομένων κατάδηλον γενήσεται, εἰς Τακίτειον ἀληθῶς ἐξαιρέται ὕψος, καὶ ἀπὸ τῆς γραφικῆς αὐτοῦ σφενῆς ἐκπέμπεται σπινθὴρ τοσοῦτον λαμπρὸς, ὥστ' ὁ ἀναγνώστης ἐκθαμβοῦται καὶ θαυμάζει διὰ τὸ ὠραῖον τῆς εἰκόνος, διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἰδέας, διὰ τὸ ἀρρενωπὸν τῆς γλώσσης, διὰ τὸ εὐθαρσὲς τῆς ἐκφράσεως. Τὸ ἐφ' ἡμῶν ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὁ Καραμζίνος προσφικέωσεν ἡμᾶς τῇ Ῥωσίᾳ, κατ' ἀπὸ τούτου ἠρξάμεθα θεωρεῖν αὐτὴν ὡς Κράτος ἤττον δεσποτικὸν παρ' οἷον ἐνομιζόμεν αὐτὸ ἀπὸ τῶν πολιτικῶν αὐτῆς θεσμῶν τὰ περὶ αὐτῆς κρίνοντες· διότι ἐν πολλοῖς ἐλευθερίοις λεγομένοις ἔθνεσιν ἄνθρωποι ἐξέπεσαν ἢς κατεῖχον θέσεως, ἄλλοι δὲ καὶ ἐκαλοῦσθησαν, διότι εἶπον περὶ βασιλέων καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν πολλὸν ἤττονα τῶν ὑπὸ τοῦ Καραμζίνου ῥηθέντων· καὶ ὅμως οὗτος οὐ μόνον ἀκαταδίωκτος ἐμείνεν, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγίστων τιμῶν καὶ ἀμοιβῶν ἠξιώθη. Ἄλλ' ἐκεῖνὸ μὴ παραλείψωμεν, ὅτι ὁ τιμῶν αὐτῶν καὶ ἀμοιβῶν ἦν ὁ περικελῆς καὶ πολλοὺς ἐπὶ τῇ φιλελευθερίᾳ ψευδελευθεροῦς ἡγεμόνας ὑπερέγων Ἀλέξανδρος ὁ Α', σπανιώτατοι δ' οἱ ἐπὶ θρόνων ἡγεμονικῶν τοιοῦτοι Ἀλέξανδροι, ἐκτελεστικὸς δὲ τῶν περὶ Καραμζίνου τελευταίων θελήσεων αὐτοῦ ἦν ὁ μεγαλεπήβολος Νικόλαος.

Ἐν πάσῃ τῇ συγγραφῇ τοῦ Καραμζίνου δύο καταρχοῦσιν ἀρχαί, δύο ἀγία εἰκόνες εὐρίσκονται ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ τῆς καρδίας του· ἡ τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν ὀρθοδόξου θρησκείας, καὶ ἡ τῆς πατρίδος, ἣν καὶ αὐτὴν ὁ Ῥώσος καθηγίασε, διότι καὶ τὴν ἐκείνου πατρίδα ἀγίαν Ῥωσίαν ὀνομάζει. Ὑπὸ δὲ τοιούτων εὐγενῶν αἰσθημάτων κατεχόμενος ἐγράψε, καὶ ἡ συγγραφή αὐτοῦ εὐδοκίμησε καὶ εὐδοκίμησει ἐσχαί παρὰ Ῥώσοις· διότι ταῦτα εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα ἀμετάβλητα μένουσιν ἐν τῷ κεκτημένῳ αὐτὰ ἔθνει, ἅτε μετὰ τῆς διαδοχῆς τοῦ γένους ἀπὸ πατρὸς εἰς τέκνα μεταδιδόμενα, συνεκτρέφονται καὶ συναύξουσιν ἀνεξαρτήτως τοῦ πολιτεύματος καὶ τοῦ τὰ σκῆπτρα κατέχοντος. Ἡ δουλεία δύναται νὰ παύσῃ, ἢ Ῥωσία δύναται νὰ μεταβάλῃ τὸ πολιτεύματός, ἀλλ' ὁ Ῥώσος ἐσχαί ἐστὶ χριστιανὸς ὀρθόδοξος καὶ υἱὸς τῆς ἀγίας Ῥωσίας. Τὸ ἀίσθημα τοῦτο πρὸς τὴν πατρίδα εἶναι περιεργόν· διότι τὰ μὴ ἐλευθερὰ ἔθνη οὐδὲ γνωρίζουσι τῆς πατρίδος τὸ ὄνομα, παρ' οὐδενὶ δὲ τῶν συγγραμμάτων ἢ ποιημάτων τῆς ὀψέως μέχρι τοῦ III αἰῶνος δὲν ἀπαντᾶται τὸ γλῶσσῳ τούτου ὄνομα Ἡ ΠΑΤΡΙΣ. Καὶ ὅμως τούτο

θερμαίνει τὴν καρδίαν παντὸς Ῥώσου, καὶ τοὶ αὐτὸς ἀρχικῶς κυβερνωμένου, καὶ ὅμως τούτο ἦν τὸ γλυκύτατον παντὸς Ἕλληνας ὄνειρον καὶ κατ' αὐτοὺς ἔτι τοὺς τέσσαρας μακροὺς τῆς δουλείας ἡμῶν αἰῶνας. Ποῖος ὁ μυστηριώδης λόγος τῆς διαφορᾶς; Διὰτὶ διέφυγε παντὸς φιλοσόφου τῶν μέχρι τούδε τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ται ὑπὸ ἱεράννου τοῦ φεβεροῦ κατακρεουργούμενοι, καὶ ται ὑπὸ τῶν Μωάμεθ καὶ Σελίμων καὶ Μαχμούτων ἀποδρακατευόμενοι καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ παραμυθίαν εὐρισκον, καὶ τὴν πατρίδα, τὴν φιλότιμην πατρίδα, ἠγάπων καὶ ὑπὲρ αὐτῆς τὰ πάντα ἐδέχοντο παθεῖν, καὶ ται ἀπαιδεῦτα, καὶ βάρβαρα, καὶ ἄθλια, καὶ τεταλαιπωρημένα (α), ἢ δ' ἐσπερία Εὐρώπη, ἢ καὶ τηλικούτους διωγμούς μὴ ὑποπτάσα, καὶ τῆς παιδείας τὸν πυρσὸν μηδέποτε ἰδοῦσα πικτελῶς ἀπεσθεσμένον, οὐδαμῶς ὅμως ἐγνώρισεν τὴν ΠΑΤΡΙΔΑ, εἰμὴ ἀφοῦ τὰ φῶτα ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ ἀπὸ τῆς μεταδόσεως τῶν ἑλληνικῶν συγγραμμάτων ἐδιδάχθη ὡς παιδίον νὰ ψάλλῃ τὸ ὄνομα ἡ πατρίς· τὸ μυστήριον καταφανὲς ἐστὶν· οὐδεὶς ποτε ἱεροκρατηθεὶς Λαὸς ἐγνώρισε, τί ἐστὶ πατρίς, ἢ δὲ ἄν τις ἱεροκρατεῖται ἔτι καὶ νῦν. Μάτην αἱ ἐλευθερίαι διαδίδονται, μάτην αἱ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις πολλαπλασιάζονται· διότι ἐφόσον ὁ ἱερεὺς τοῦ Πάπα καθύπαι ἐν τῷ ἐξομολογητηρίῳ, θέλει κατάρχει τῶν σινειδήσεων, καὶ πάντα δυτικῶν θέλει διδάσκει ἔχειν πατρίδα τὴν Ῥώμην.

Ἡ μὲν γλῶσσ' ὁμολογεῖ, ἢ δὲ φωνὴ ἀνάμοτος· ὁ δυτικὸς θέλει ὁμολογεῖ τὴν Ῥώμην, ἀλλ' ἡ καρδία αὐτοῦ ἀδύνατον καὶ νὰ πεισθῇ ὅτι ἡ Ῥώμη ἢ ἐκείνου ἐστὶ πατρίς.

Ἄλλ' οἱ ὀρθόδοξοι λαοὶ πάσης ἱεροκρατίας ἐλευθεροί, παρηγόρους μὲν ἔσθον ἐν ταῖς δυστυχίαις τοὺς μύστας τοῦ Ὑψίστου, διδασκάλους δὲ, ἐπαγγελεῖς καὶ προφῆτας αἰσιωτέρου μέλλοντος, τὸν κληρὸν ἰσχυροποιοῦντο ἐν τῇ πίστει· ὡς δ' ἔλαιον ἐφ' ὕδατος χυνόμενον ἀσύγχυτον μένει καὶ ἐπιπολάζει, ἂν δ' ἐν αὐτῷ θρυαλλίς τεθῇ ἡμέμενη, καίει τὸ ἔλαιον καὶ ἀρίνει τὸ ὕδωρ, οὕτω καὶ ἡ τυραννία τῶν Τατάρων ἐπὶ τῶν Ῥώσων, τῶν Τούρκων ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἐπεκάθησε λιπαρὰ ὡς τὸ ἔλαιον, δι' οὗ ἐπάγυνε τοὺς κατακτητὰς Τατάρους καὶ Τούρκους, ἐταπείνωσε δὲ καὶ ἐν τῷ βάθει τοῦ ἀγέιου ὡς ὕδωρ κατέρριψε τοὺς χριστιανούς. Ἐξῆσεν ἡ τυραννία καὶ ἐλαμψεν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν κατακτητῶν τὰς δυνάμεις ἀπέζησε, ταύτας δ' ἐξαντλήσασα ἐξέλιπε· διότι αἰφνης εὐρέθη ἐν τῷ ὕδατι, τῷ συμβόλῳ τούτῳ τοῦ ἀγίου τῶν χριστιανῶν βαπτίσματος, καὶ τούτῳ πλησιάζασα ἐσθῆθη.

Ἡ ἱστορία λοιπὸν τοῦ Καραμζίνου ἀνάλογος πρὸς

(α) Ἡ τοσαύτη τῶν Ῥώσων ἀνεξιβρησκεία φαίνεται καὶ εἰς αὐτὴν τὸν Καραμζίνον ἀνεξήγητος (250, 1)· ἡμεῖς δὲ ἀποδίδοντες αὐτὴν εἰς τὴν ἀγιότητα καὶ τὸ ἀμωμον τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, ἀποροῦμεν πῶς ὁ ὀρθὸς νοῦς τοῦ ὑπὸ μελέτην ἱστορικοῦ οὗ ἀδότησεν αὐτὴν εἰς ἀνίρριαν τοῦ μόνου λόγου, ἐφ' οὗ στηρίζεται αὐτὴ.

τὸν χαρακτῆρα τῶν Ῥώσων δύο κυρίως αἰσθήματα ἐγείρει, τὸ πρὸς τὴν θρησκείαν, καὶ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα. Ὁ ἱστορικός οὗτος σκοπεῖ νὰ καταδείξῃ ὅτι ὁ Θεὸς ἐβοήθησεν αἰετοτε τῇ Ῥωσσίᾳ διὰ τὴν πρὸς τὸ ἅγιον αὐτοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ ὄνομα ἀφοσίωσιν τῶν Ῥώσων, τὸ δ' ἅγιον αὐτοῦ πνεῦμα συνετήρησεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην.

Ταῦτά αἰσθήματα κατέχουσι καὶ ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων τὸν νοῦν, ταῦτά παθήματα ὑπέστημεν καὶ ἡμεῖς. Ἰδὸν ὁ λόγος, δι' ὃν ἡ ἱστορία τῆς Ῥωσσίας ἀναγινώσκουμένη ὑπὸ Ἑλλήνων θέλει ἀρέσει αὐτοῖς. Οἱ καθόλου τῆς Δύσεως ἴσως εἴπωσιν ἡμᾶς καὶ αὐτὴς φιλορώσους, ἀλλ' ἡμεῖς γελώμεν διότι τίς πλέον ἐμοῦ τοῦ γράφοντος ταῦτα ἀντιρώσικωτέρον ἐγράψεν; τίς πλέον ἐμοῦ κατεθροασύνθη ἐπὶ τῷ ἐπαπαύοντι τὴν Ἑλλάδα σλαβικῷ κατακλισμῷ; (α) Καὶ ὅμως τέρομαι ἀναγινώσκων τὴν Ῥωσικὴν ἱστορίαν, διότι ἐν αὐτῇ βλέπω ὅτι, ἂν ποτε ὁ Βάτης καὶ ὁ Οὐσέβκης ἐπάτησαν ἐπὶ τοῦ αὐχένος τῶν Ἡγεμόνων τῆς Ῥωσσίας, ὅπως ἐπίδωσι τῷ ἴππῳ αὐτῶν, τὴν σήμερον ὅμως οἱ διάδοχοι Μιχαὴλ τοῦ μάρτυρος καὶ Βασιλείου τοῦ Τυφλοῦ κατάρχουσι τῶν ἀπογόνων τοῦ Τσιγγισγάνου καὶ Ταμερλάνου ἂν ποτε οἱ ἡγεμόνες τῆς Λιθουανίας καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Πολωνίας περιῦδρισαν τοὺς ὀρθοδόξους Ῥώσους, τὴν σήμερον ὅμως αἱ μὲν τῶν βασιλέων τούτων γενεαὶ ἐξέλιπον, οἱ δὲ λαοὶ τῶν ὑποτελεῖς τῇ Ῥωσσίᾳ διατελοῦσιν. Ἄς γεῖᾶ λοιπὸν καὶ ἡ Δύσις διὰ τὰ μωρὰ, ὡς ὀνομάζει, ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων ὀνειροπολήματα ἄλλ' ἡμεῖς ἔχουμεν τὴν ἀξίωσιν, καὶ τὸ λέγομεν μετὰ θάρρους, νὰ ἐκπολιτίσωμεν τὴν Ἑῶ, καὶ νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν Δύσιν ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς Παπικῆς ἱεροκρατίας, νὰ πράξωμεν δ' ἐν Ἰταλίᾳ ποτὲ ὅτι ὁ τῆς Γαλλίας ἄρχων τὴν σήμερον νὰ πράξῃ δὲν ἠδυνήθη ἀναγκασθεὶς νὰ μὴ υπερβῇ τὸν Μίγκιον φόβῳ μὴ ὁ Πάπας τῆς Ῥώμης βίψῃ κατ' αὐτοῦ τοὺς κερανοὺς τοῦ Βατικανοῦ καὶ λύσῃ τοῦ ὄρκου τῆς ὑπακοῆς τοὺς λαοὺς του. Ἡ Ἑλλάς ἐλευθερώσει τὴν Ἰταλίαν, ἡ μήτηρ Ἑλλάς ἡ ἀποικήσασα τὸ πάλαι τὴν Ἰταλίαν, ἰσχυρὰ ποτε γενομένη θέλει ἐπιβλέψῃ ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν τῶν τέκνων αὐτῆς, διότι οὐ φοβηθήσεται τοῦ Πάπα τὰ Ἰντερδίκτα.

Ἡ Ἑλλάς λοιπὸν δὲν Ῥωσίζει, διότι ἄλλην ἔχει πατρίδα ἢ Ἑλλάς δὲν φοβεῖται τὸν προσηλυτισμὸν τῆς Δύσεως, διότι ἄλλην ἔχει θρησκείαν. Ἰδὸν οἱ θεοεῖ, οἵτινες προσυλάττουσι τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν ξένων. Ἡ Ἑλλάς ἐνώσει τὰ ὑπὸ τῶν δούλιον ζυγὸν τέκνα αὐτῆς, διότι προσβλέπουσιν αὐτῇ ὡς πατρίδι, διότι ἔχουσι αὐτὴν μητέρα κοινήν δ' ἔχουσι μετ' αὐτῆς τὴν θρησκείαν καὶ λαλοῦσι τὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἀπὸ τριακοντα καὶ πλέον αἰώνων.

Δὲν ἀπατώμεθα, ἡ Ῥωσσία νὰ φέρεται πρὸς τὴν

(α) Καὶ ἐν τῇ περὶ τοῦ Συνταγματικοῦ δικαίου πραγματείᾳ μου ἴδωσι δ' ἐν ταῖς ἑσπερίαις κατὰ τὸ 1853 δημοσιευθείσας μελέταις pro Georgia ἐπιγραφόμεναις.

Κωνσταντινούπολιν, ἂν τις περὶ τούτου διαστάξῃ ἄς ἀναγνώσῃ τὸν Καραμζίνον. Ἐπ' αὐτοῦ ἐστὶ τοῦ Ῥουρικού δύο συμπατριῶται αὐτοῦ, ἰδρυταὶ ἰδίας ἡγεμονίας, ἐστράτευσαν ἐπὶ τὸ Βυζαντινὸν (116, Α) ἀλλ' ὁ Ἀσκόλδος καὶ Δίρος ἀντὶ νὰ κατακτήσωσιν, αὐτοὶ πρῶτοι τῶν Ῥώσων κατακτῆθησαν εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Τούτων ὀλίγον ὕστερον καὶ ἐπὶ τοῦ Ὀλέγου, πρῶτου, ὡς εἰπεῖν, διὰ δόγου τοῦ Ῥουρικού (134, Α) ἐξεστράτευσαν αὐτὴς, καὶ ὡς λέγει ὁ τῆς Ῥωσσίας ἀρχαιοτάτος χρονολόγος Νέστορ (τῶν Βυζαντινῶν μὴπω μνημνῶν τῆς τοῦ Ὀλέγου ἐκστρατείας) ἐπανῆλθον νικηταί. Τρίτος ὁ Ἰγὼρ ἐπετέθη (147, Α) ἀλλὰ τὸ τρομερὸν Ἑλληνικὸν λεγόμενον πῦρ κατέκαυσεν ὡς κεραυνὸς τὰ πλεῖστα τῶν πλοίων τοῦ Ἰγῆρος· τὰ δ' ἄλλα διεσκορπίσθησαν καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις πάλιν ἐσώθη. Ὁ Ἰγὼρ ὅμως ἐπνεσεν ἐκδίκησιν ἐφ' ὧν νέον συναγεῖρας στρατὸν καὶ στόλον ἐξεστράτευσεν τὸ δεύτερον (943—944), λαβὼν δὲ χρήματα καὶ δῶρα παρὰ τοῦ αυτοκράτορος Ῥωμανοῦ ἐπανῆλθεν οἴκαδε. Τετάρτος ὁ Σεικτοσλάβος ὠπλίσθη (182, Α), πέμπτος δ' ὁ Ἱεροσλάβος (28, Β) ὅστις καὶ τελευταῖος ἐξεστράτευσεν, οὐχὶ διότι οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἀπέθεντο τὸν σκοπὸν, ἀλλὰ διότι (ὡς αὐτὸς ὁ Καραμζίνος ὁμολογεῖ 30, Β) ἡ Ῥωσσία ταλαιπωρηθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ἀπώλεσε μετ' οὐ πολὺ τὸ τε κράτος καὶ τὸ μεγαλεῖον. Ἀλλὰ καὶ ὁ Βλαδίμιρος (158, Β) ἠπέλησε καὶ πρὸς τὴν Θράκην ἐξεστράτευσεν. Ἀλέξιος δ' ὁ Κομνηνὸς ὄρωρις, στέμματα καὶ νύμφη ἐξηγοράσθη. Ἐδουλώθη ἡ Ῥωσσία ὑπὸ τῶν Τατάρων, ἔαλω ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ, ἀλλ' ὁ σύγχρονος Ῥώσος χρονολόγος ἀφηγούμενος τὴν πῶσιν προστίθησιν. α Οὐδὲν δὲ Κράτος ὀρθόδοξον ὑπολείπεται ἐτι ἐκτὸς τοῦ Ῥωσσικοῦ καὶ ἰδὸν ἐπληρώθη ἡ πρόβρῃσις τοῦ ἁγίου Μεθοδίου καὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ὅτι οἱ Ἰσλαμῆται κυριεύσουσι τοῦ Βυζαντίου· πληρωθήσεται δὲ καὶ ἡ ἐτέρα, ὅτι οἱ Ῥῶσοι νικήσουσι τοὺς Ἰσλαμῆτας καὶ ἐπὶ τῆς Ἐπικράτου βασιλεύσουσι (339, Ε). Ἡ ἰδέα δ' αὕτη ἐνισχύθη διὰ τοῦ γάμου Ἰωάννου τοῦ Γ' (1462) πρὸς Σοφίαν τὴν θυγατέρα Θωμᾶ τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντινοῦ τοῦ Παλαιολόγου ((52, ΣΤ), ὡστ' ἐρρίκωθη ἐν τῷ νῶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ῥωσσίας καὶ τῇ καρδίᾳ τῶν ὑπακόων αὐτῶν, ὅτι ὁ Ῥωσσικὸς οἶκος ὁ νόμιμος τῶν Παλαιολόγων ἐστὶ διάδοχος. Ἀλλ' ὁ Ἰψιστος ἐπεῖδεν ἐπὶ τὴν ταπεινώσιν τοῦ περιουσίῳ λαοῦ του, τοῦ ἔθνους ἐν τῇ γλώσῃ τοῦ ὁποῦ ἐγράφη πρωτοτύπως τὸ Εὐαγγέλιον καὶ αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων, τοῦ ἔθνους, ὅπερ πρῶτον ἐδέχθη τὴν διδασκαλίαν τοῦ Θεοῦ Αὐτοῦ Λόγου. Διὰ τὸ μὴ εἶναι ἄνδρα ἐν Ἰσραὴλ ἐθαύρασεν ἡ Δεσφῆρα διὰ τὸ μὴ εἶναι ἄνδρα ἐν Ἑλλήσι προῦφητεύετο ἢ διὰ Ῥώσων καθ' ἡγήσις τῆς Ἁγίας Σοφίας. Νῦν δ' ὅτε ἀνένηθε τὸ Ἑλληνικὸν, ἡ Ῥωσσία σφετερισθήσεται τοῦ νομίμου κληρονόμου τὴν περιουσίαν; Τούτο ἤθελεν εἶσθαι ἀγενὲς καὶ ἀλυσίτελές αὐτῇ· διότι, κατὰ τούτο κατ' ὄρθωνε, πᾶσαν μὲν τὴν πρὸς αὐτὴν διὰ τὰ παρε-

ληλυθότα εὐεργετήματα χάριν ἤθελεν ἐξοφλήσει οἱ Ἕλληνες, αὐτῇ δ' ἀρκεῖ ἐν ἀναμνήσωμεν τὰ θαυμασία ταῦτα τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἱστορικοῦ ῥήματα· «Καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγριοι ἀποστρέφονται τὴν ξένην» δεσποτεῖαν α (388, Θ).

Ἀλλὰ μέχρι τίνος ἴσως συγγνωστοὶ οἱ Ῥῶσοι, διότι ἐνόμιζον τοὺς Βυζαντινοὺς φαῦλους καὶ ἀναξίτους πάσης τιμῆς· ὅθεν καὶ ὁ Καραμζίνος αἰετοτε μετὰ περιστροφῆς ἐσαγῆς περὶ αὐτῶν λαλεῖ (α). Ὁθως εὐρίσκουμἐν ἐν αὐτῷ τὴν φαρμακερὰν ταύτην εἰρωνεῖαν (134, Α) α Οἱ δ' Ἕλληνες αὐτοὶ, λεγόμενοι τῶς συμπολιταὶ τῶν Σκηπτιῶν καὶ Βρούτων (β) μένοντες ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινούπολεως ἐθεώρουσαν ἐντρομοὶ τὴν ἐκπόρθησιν τῶν περὶ τὴν καθέδραν. α Καὶ ἡ ἐτέρα (148, Α) α Οἱ Ἕλληνες ἐκτεθλυμένοι ὑπὸ τῆς πολυτελείας ἀπέφυγον τοὺς κινδύνους, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ἐγκλήματα καὶ ὅμως τῶν ἐγκλημάτων τούτων, τῆς πρὸς τοὺς αἰγυαλιώτους δηλοντὶ ὀμότητος, ἐνοχοὶ ἦσαν καὶ αὐτοὶ οἱ Ῥῶσοι κατὰ τὴν βάρβαρον ἐκείνην ἐποχὴν, διότι οὐ μόνον αἰγυαλιῶτων, ἀλλὰ καὶ πρέσβων φάνοι ὡς πλεῖστοι διεπράχθησαν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥωσσίᾳ, ἀμερολήπτως δ' αὐτοὺς αὐτὸς ὁ Καραμζίνος ἀναφέρει (227, Γ, 9, Δ, καὶ ἀλλαγῶ). Ἡ πρὸς τὸν ὄδον λοιπὸν ἐπιτηδεύτης (184, Α), ἡ ἄλλοτριὰ τῆς γενναϊότητος πολιτικῆ τῶν Ἀυτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, (196, Α) ἡ κρυφίονα τῶν αὐλικῶν (244, Α), τὰ δοθέντα τῷ ἐν Βυζαντίῳ ἐκτραφέντι Βεσβολόφῳ πλεῖστα πονηρίας, ἥμιστά δὲ φιλανθρωπίας μαθήματα (131, Γ), αὐ καὶ καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ Σκενδέρ (139, Ζ) πρεσβευτοῦ τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμάν, διὰ τὴν μετὰ τοσαύτης πικρίας νὰ ἐκσπρονδονισθῶσιν ὑπὸ τοῦ Καραμζίνου ἐπὶ τοῦ προσώπου ἔθνους ὀλοκλήρου ἀναξιοπαθόντος, ὅπερ καὶ ἐν τῇ δυστυχίᾳ αὐτοῦ τοσοῦτον τὴν Ῥωσσίαν ὠφέλησεν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ὡς θέλομεν ἰδεῖ καὶ αὐτὸν τὸν Καραμζίνον ὁμολογοῦντα ἔντε ἄλλοις καὶ ταῖς ἐξῆς· α Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ Ἕλληνες ἐγκατασταθέντες παρ' ἡμῶν μετὰ τῆς Σορίας ὠφέλησαν τὰ μάλιστα τὴν Ῥωσσίαν διὰ τῶν τεχνῶν καὶ γλωσσῶν, ἐξαιρέτως δὲ διὰ τῆς Λατινικῆς, κοινῆς τότε ἐν πάσῃ ταῖς πολιτικαῖς πράξεσιν, ἐπλοῦτισαν τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἡμῶν βιβλιοθήκας διὰ συγγραμμάτων, ἅτινα διέσωσαν ἐκ τῆς βαρβαρότητος τῶν Τούρκων. . . . Ὁθως ἡ ταπεινώσις τῆς Ἑ-

λάδος διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἐπιστημῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐγένετο ἀφορμὴ μεγάλων ἀγαθῶν καὶ ὡς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν α κτλ. (65, ΣΤ) Καὶ ἀλλαγῶ (338, Ε) α Ἡ Ἑλλάς ἦν ὡς δευτέρα πατρίς ἡμῶν οἱ δὲ Ῥῶσοι ἀνεμνησκοντο πάντοτε εὐγνωμόνως, ὅτι παρ' αὐτῆς ἔλαβον τὸν χριστιανισμόν, τὰς τέχνας καὶ διάφορα ὠφελήματα τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Διὰ τὸν Καραμζίνος ἐπελάθετο ἄς ὁ Μάξιμος καὶ ὁ Τρακανιώτης παρέσχον πολυτίμους τῇ Ῥωσσίᾳ ὑπηρεσίας καὶ πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς, αὐτὸς δὲ τούτων ἐμνήσθη μετ' ἐπαίνων τιμῶντων τοὺς τε ἐπαινουμένους καὶ τὸν ἐπαινέτην (166—168, Ζ); Δὲν ἤθελεν ἀράγε εἶσθαι δικαιοτέρος, ἂν τὰς μὲν κακίας, αἵτινες πᾶσαι διεπράχθησαν ὑπὸ Βυζαντινῶν μεγιστάνων, ἐθεώρει τινὰς μὲν, ὡς καὶ συνήθως εἰσι, περιουσίαν τῶν αὐτῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἀσθενῶν ἡγεμόνων, τινὰς δὲ ὡς γενναίους καὶ κοινὰς τῶν αἰώνων, ἐν οἷς διεπράττοντο, κακίας; Ἀρά γε ἡ καρδιά τοῦ χριστιανοῦ καὶ φιλοπατρίδος Καραμζίνου ἐν ταῖς τελευταῖαις τοῦ βίου αὐτοῦ ἡμέραις (ἀπεβίωσε τὴν 22 Μαρτίου 1826) δὲν ἐπλάττει ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν νικῶν τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων τῶν μαχομένων ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος; Ἀρά γε δὲν ἐκλαυσε ἡ ἀγαθὴ αὐτοῦ καρδιά ἐπὶ τοῖς παθήμασι τῶν δυστυχῶν δούλων. Ὡ καὶ βεβαίως! γαῖαν λοιπὸν ἐγὼ εὐλαβρᾶν, διότι ἠγνώσθη οὕτω, διότι τὰ δάκρυά του ταῦτα ἀπέπλυναν τὰ καθ' ἡμῶν ἀδικήματα αὐτοῦ, ἅτινα δέον ν' ἀποδώσωμεν μᾶλλον εἰς τὰς τῶν συγγόνων τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας προλήψεις κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὄλου γένους, ὡς γένους ποταποῦ, φαῦλου καὶ πάσης κηκίας μεστοῦ, ἢ εἰς ἐπισταμένην κρίσιν.

Εἴπομεν ὅτι τὰ ἀποδιδόμενα τοῖς Βυζαντινοῖς κακὰ ἦσαν κοινὰ κατὰ τοὺς βαρβάρους ἐκείνους αἰῶνας καὶ αὐτοῖς τοῖς Ῥώσοις, τούτοις δ' ἴσως πλέον ἢ τοῖς Ἑλλήσι διὰ τὸ ἀγριώτερον τῶν Ῥωσσικῶν ἐν τοῖς τότε χρόνοις ἦθον. Τίς ἐπὶ τοῖς τοῦ Α' Βλαδίμιρου κακουργήμασι δὲν φροῖται; Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ ἀδελφοκτόνος; (203, Α) Δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ καταδολευσάμενος τοὺς βοηθήσαντας αὐτὸν Βαράγγους πρὸς κατάκτησιν τῆς υπερτάτης ἀρχῆς (205, Α); δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ θηλυμανὴς Βλαδίμιρος, ὁ τίσσαρος μὲν νομίμους συζύγους ἔχων, ὀκτακοσίας δὲ παλλακίδας; (207, Α). Ἀλλ' ἐξηγήσθη διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς μετανοίας. Τὰ δὲ τοῦ Σιατοπόλκου; ἄπασαν τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ πληροῦσιν. Ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρα ἔτη Σουδισλάβος ὁ τοῦ Βλαδίμιρου ἐμεινεν ἐν τῇ εἰρκῇ, καθημένον ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν ἀδελφῶν καὶ ἀνεμῶν αὐτοῦ (74, Β). Ἐσέθεντο ἀράγε τοὺς ὄρκους οἱ Ῥῶσοι ἡγεμόνες (124, Β); Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Νεβαϊκὸς Ἀλέξανδρος, ὁ ἅγιος οὗτος τῆς Ῥωσσίας ἥρωϊς καθαρὸς παρῆστι τῷ θρόνῳ τοῦ Ἰψιστοῦ; Ἀκούσωμεν τοῦ Καραμζίνου· α Ὁ Μέγας ἡγεμὼν (Ἀλέξανδρος ὁ Νεβαϊκὸς) ἀγανακτῶν κατὰ τοῦ παρηνικοῦ υἱοῦ, διέταξε τὴν ἐν Πισκόφῳ σύλληψιν αὐτοῦ καὶ ἀπαγωγὴν αὐτοῦ εἰς Σουδισλίαν, τοὺς δ' εὐπατρίδας, τοὺς συμβουλευσαντας τῷ Βασιλεῖ, ἀνηλεῶς ἐτιμώρησε.

(α) Πικρῶς καταμεμφομένη τοῦ μεταφραστοῦ, διότι εἰς ἅπαντα τὰ χωρὶς ταῦτα τοῦ Καραμζίνου εἶχε τοὺς Βυζαντινοὺς τὴν προσηλυτικὴν τῶν Ἑλλήνων, ἀπεμνησκόντας ὅτι αὐτῇ τοῦ Βυζαντίου ἦτο αὐτῇ ἡ ἐκτεθλυμένη Ῥώμη, ἣτις παράλυτος ἦδη μετηνήθη ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Βυζαντίου αὐτὴ εἶναι δίκαιον ν' ἀποδίδονται ὡς ἐμψυτοὶ τοῖς Ἑλλήσι αἱ μαθηματικαὶ τῶν Βυζαντινῶν μεγιστάνων. Ὁ Κ. Κροκιδᾶς ἠδύνατο ἀπὸ σέβας πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα τοὺς Ῥωμαίους τοῦ Καραμζίνου νὰ μεταφράσῃ Ῥωμαίους.

(β) Ἕλληνες συμπολιταὶ τῶν Σκηπτιῶν καὶ Βρούτων οὐδέποτε ὑπέβησαν. Ἀκατάληπτον λοιπὸν δι' ἡμᾶς ποῦ ὁ Κ. Κροκιδᾶς παρῆστι εἰς τὸ ἀσυγγνωστον τούτο λάθος. Οἱ ἄλλοι τοῦ Βυζαντίου μεγιστάνες ἀφ' ἐκείνων ἐκλαλοῦντο Ῥωμαῖοι· διὰ τὴν μετανοήσαντων Ἑλλήνων;

καί τινων μὲν ἐξωρύχθησαν οἱ ὀφθαλμοί, ἄλλων δ' ἀπετριβήσαν αἱ ῥίνας (73, Δ). Ἐν ὀνόματι δὲ Συνηγεμόνων δὲν ἐξωούθησαν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος Βασιλείου οἱ ὀφθαλμοί (298, Ε); Ἰωάννης δ' ὁ Γ' δὲν κατεκράτησε πρακτικῶς τεσσαράκοντα καὶ ἑνὴν Ἀναστατικῶν πόλεων ἐμπόρους ἐν Ῥωσσίᾳ ἐμπορευομένους, δημεύσας τὰς περιουσίας καὶ κακώσας αὐτούς (244, ΣΤ); Τὰ δ' Ἰωάννου Δ' τοῦ Φοβεροῦ κακουργήματα τίς διηγῆσεται; ὀλόκληρον τὸν ὅτιμον πληροῦσι. Δικαιότεροι λοιπὸν ἐσόμεθα λέγοντες μετὰ τοῦ Καραμζίνου (114, Β) ὅτι αἱ πολυχρόνιοι συμφοραὶ ἐτραχύνουσι τὰς καρδίας, βλάπτουσι δὲ μάλιστα τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων.

Αἱ συμφοραὶ τῆς Ῥωσσίας ὑπῆρξαν ὄντως μεγάλαι, κυριωτάτη δὲ πασῶν ἀφορμὴ καὶ αἰτία ἡ τῆς διαίρεσως τοῦ Κράτους μετὰ τῶν τέκνων τοῦ Ἡγεμόνος. Πρῶτος ὁ Σβιατοσλάβος κατέτεμε τὴν ἀρχὴν (181, Α) καὶ πρὸς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ κατεκληροδότησεν οὕτω τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Αἱ ἀδελφοκτονίαι τοῦ Βλαδιμίρου ἦσαν εἰς παράδειγμα πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σβιατοπόλκον ἵνα κατασφραξῇ τρεῖς ἀδελφούς του· τὰ δ' ἀνοσιουργήματα τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ ἐδίδαξαν τὸν Ἰεροσλάβον τὰ ἅπερ διεπραξεν. Ἄλλ' οὐδόλως ἐσωφρονίσθη, διότι διὰ τῆς διαθήκης του διένειμε τὸ Κράτος μετὰ τῶν υἱῶν του. Αἱ ἐπὶ δύο καὶ πλέον αἰῶνας ἀλληλομαχίαι τῶν κληροῦχων ἡγεμόνων ἐξασθένισαν τὸ Κράτος ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀνεῦ τοῦ ἐλαχίστου κόπου (30, Δ) ἡ Ῥωσσία ὑπεδουλώθη τοῖς Μογγόλοις (1245), ταπεινὸς δὲ καὶ ἐντρομος ὁ Ἡγεμὼν αὐτῆς Ἰεροσλάβος ὁ Β' παρίστατο ἐνώπιον τοῦ Βάτη ἐνώπιον δὲ τοῦ διαδόχου τοῦ Βάτη οἱ διάδοχοι τοῦ μεγάλου Βλαδιμίρου ἐδικάζοντο κατὰ τὰς περὶ κληροῦχιῶν διαφορὰς αὐτῶν (148, Δ), οἱ δ' ἀλαζόνες Τάταροι ἐπέταττον αὐτοῖς ἡσυχίαν ἄγειν (152, Δ). Τὰ δὲ θεσπίσματα τούτων ἐδημοσιεύοντο ἐν δημοσίᾳ τελετῇ παρόντος καὶ τοῦ Μητροπολίτου τῆς Ῥωσσίας. Ταπεινὸς καὶ ὑπόδικος ἐν τῇ τοῦ Οὐσδέκη σκηνῇ παρέστη ὁ Μέγας Ἡγεμὼν Μιχαὴλ (175, Δ), καταδικασθεὶς δὲ, καὶ τοῖς ἀθώοις, ἐδεδιμένυθαι καὶ καθείρηθη, οἱ δὲ ὑβριστὰι αὐτοῦ ἐκρέμασαν ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ ὑπερμεγέθη κύφωνα, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου ἔλαβε στέφανον ἐν τῇ παρεμβολῇ (179, Δ) καὶ πολλῶν ἄλλων μετ' αὐτὸν Ἡγεμόνων κατεκρίθη θάνατος ὑπὸ τοῦ αἰμαγαροῦ Οὐσδέκη (224, Δ) καὶ τῶν μετ' αὐτὸν καὶ πρὸ αὐτοῦ Χανῶν τῆς Ταταρίας, τοῦ ἀβλίου τούτου τόπου, ὅστις ἐπὶ μὲν τῆς Εὐρώπης ἐστειλε τὸν Ἀττίλαν, ἐπὶ δὲ τῆς Ἀσίας τὸν Τογγισχάνην, ἐπὶ δὲ τῆς Ῥωσσίας τὸν Βάτην καὶ Οὐσδέκην, καὶ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος τοὺς Τούρκους, καὶ ἐκτίσθη οὕτω τὸ ἀδόξον κλέος τοῦ εἶναι τὸ ἔθνος τῶν καταστραφῶν, ὡς ἡ Ἑλλὰς ἔσχε τὴν δόξαν τοῦ γενέσθαι ἡ διδάσκαλος τοῦ καλοῦ, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, ὡς ἡ Ῥώμη ἡ μήτηρ τῶν νόμων, ὡς αἱ δημοκρατίαι τῆς Ἰταλίας τῆς νεωτέρας ἐμπορίας τὰ κέντρα. Ἄλλ' ὁ μὲν πολιτισμὸς τὰς εὐγενεῖς ἀνδρίζει φύσεις, ἡ δ' εὐπάθεια τοὺς βαρβάρους χανόνει

ἐφ' ᾧ οἱ ἐπὶ τῆς Κασπίας ἄγριοι, οἱ κατὰ τὰς ὑπερβορείους τῆς Ταταρίας χώρας ἀνδρείοι, προσπλησιάσαντες τῷ Εὐξείνῳ, ἠλλοιώθησαν τὴν φύσιν, πλεονέκται καὶ ἠδυπαθεῖς ἀπὸ αὐτρκῶν καὶ σωφρόνων γενόμενοι. Ἐκεῖ τὸ Κοράνιον τοῦ Μωάμεθ τοὺς Ἡρακλεῖς τούτους τῆς Ἀσίας περιέβαλε τοῦ Νέσσου τὸν χιτῶνα, παρώρμησε δ' εἰς τὰς ἀγρίας ἐκείνας κατακτῆσεις ἐνεκα τῶν ὀπῶν ὁ Ταμερλάνος ἠξιώθη τοῦ ὀνόματος ὁ Μέγας διὰ τὸ μέγεθος τῶν κακουργημάτων αὐτοῦ (α). Αὐτὸς οἱ ὄχλοι οὗτοι ἠσπασθήσαν τὰ ἐκ τῆς πολυτελείας ἀγαθὰ, ἅπερ ἀφθονα προδιδέχθησαν αὐτοῖς οἱ ἀπὸ τῶν δουλωθέντων λαῶν λαμβανόμενοι φόροι (243, Δ). Οἱ τοσοῦτων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων τῇ ἀλαλομένει αὐτῶν ἀνδρῶν τὰ σώματα δουλώσαντες ἐδουλώθησαν τὴν ψυχὴν ὑπὸ τῆς διαφθορᾶς ἀλωθέντες. Ἐκτοτε ἤρξατο ἐκκλίνειν ἡ δόξα καὶ ἡ ἰσχύς αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ σεσαθρωμένον οἰκοδόμημα ἐπὶ τινα ἵσταται χρόνιον, καὶ τυραννία σκοληκώδρωτος ἐξάπατᾷ ἐπιμικρὸν πρὶν ἢ καταπέσῃ, οὕτω καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ ὁ Μέγας ἡγεμὼν Δημήτριος ὁ Κωνσταντίνου μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἀλλοφύλων ἵνα δικασθῇ πρὸς τοὺς Βουλγάρους (288, Δ)· ἀλλ' ὁ ἑμῶνος αὐτῷ Δημήτριος ὁ Ἰωάννου ἠξιώθη νὰ κηρυχθῇ ὑπὸ τοῦ Χάνη Μουρούτου Μέγας Ἡγεμὼν, ἀπέβαλε τοῦ θρόνου Δημήτριον τὸν Κωνσταντίνου καὶ προώριστο τὸ ἐκκαδέκατον ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ ἔτος νὰ στήσῃ ἐπὶ τοῦ Ρᾶ, ἡτοῖ τοῦ Βόλγα, (1378) τὰ πρῶτα κατὰ τῶν Τατάρων τῆς παλαιᾶς, τὰ πρῶτα τοῦ θρόνου τῆς αὐτοτελοῦς Ῥωσσίας βάρβα, νὰ ἐπιφωνήσῃ δὲ μετὰ χριστιανικῆς ἀληθείας ταπεινοφροσύνης πρὸς τὸν Κύριον τῶν δυνάμεων, ε Ἀφῆσθηκε ὁ καιρὸς αὐτῶν, ὁ δὲ Κύριος ἐν ἡμῖν » (47, Ε). Ἄλλ' ἡ ἀνακούφισις τῶν ἀλύσεων δὲν σμιρύνει, ἐπιτείνει μάλιστα τὸ κατὰ τῆς δουλείας μίσος. Ὄθεν ὁ Δημήτριος συναγεῖρας αὐθις τοὺς στρατοὺς τῶν ὀρθοδόξων ἀἠ ὡρα τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ ἐγγίζει, ἐφώναξεν, » ἐπέπεσε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐνίκησε τὸ δεῦτερον ἐπὶ τοῦ Τανάϊδος τὴν περιώνυμον τοῦ Κολικίδου μάχην (8 Σεπτεμβρίου 1380), ἐταπεινώσε τὴν ὄφρυν τοῦ ἀγρίου Μαμάη, καὶ ἐκοσμήθη ὑπὸ τῶν συγγρόνων καὶ τῆς ἱστορίας διὰ τοῦ ἐπωνύμου ὁ Τανάϊδικός (Δόντιος) (70, Ε). Τὰς ἡττας ταύτας ἐξεδικήθησαν μὲν οἱ Τάταροι κατὰ τῆς Μόσχας (80, Ε), ἀλλ' ὁ κραταῖος τοῦ Ἰψίστου δακτύλος ἐ-

(α) Ἐξ μολίς εἶχε παρῆλθαι αἶψα ἀπὸ τῆς ἀλύσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὅμοια ἔπαθεν οἱ Τούρκοι. Ἰδοὺ ὅπως περὶ αὐτῶν ὁ τῆς Ῥωσσίας πρὸς τοὺς Νατασίκων ἐπίδω κατὰ τὸ 1592 πληροφορίας (156, Ι) « Τὰ πάντα ἠλλοιώθησαν νῦν ἐν Τουρκίᾳ ὁ Σουλτάνος καὶ οἱ μεγιστάνες διανοοῦνται μόνον ἀρπαγῆς ἢ τῆς καὶ ἡ δικαιοσύνη ἐξέλιπον ἐκ τῆς ἐπικρατίας· καὶ ἡ μὲν Σουλτάνος ἀπεργαστοὶ τοὺς ἐν τίλει, οὗτοι δὲ τὴν λαὸν. Πανταχοῦ ἀρπαγαὶ καὶ φόνος· οὐδέμια ἀσφάλεια τοῖς ἰδοπόροις καὶ τοῖς ἐμπόροις... Οἱ Ἕλληες καταπέζονται καὶ τελειοποροῦνται, κτλ.» Νομίζω τις ἀναγκαστικῶς ταῦτα ἐστὶν ἀδύνατον μυστικῶν τινα διακρίσεων τοῦ Κ. Θεοδωρίου πρὸς τὴν Κωνσταντινὴν τῆς Γαλλίας, ἢ τοῦ Κ. Βουλγάρου πρὸς τὸ ἐν ταῖς ἀνακτοραῖς τοῦ ἀγρίου Ἰακώβου συνερχόμενον μυστικισμοῦ βούλιον.

δειξε τὴν πτώσιν τῶν Τατάρων· ὅπως δὲ τάχιον νικῆσωσιν αὐτοὺς οἱ χριστιανοὶ ὄπισσε Τατάρους κατὰ Τατάρων, Μογγόλους κατὰ Μογγόλων, ἤγειρε δὲ τὸν τρομερὸν Ταμερλάνον κατὰ τοῦ φοβεροῦ Τοχταμῆσου. Αἱ ἐμφύλιοι αὐταὶ τῶν ἀπίστων διαστάσεις ἐγαροποιοῦν τοὺς Ῥώσους, διότι ἐπέσπενον τὴν ἐξασθένεισιν τῶν ἐχθρῶν καὶ προσήγγιζον τὴν ἡμέραν τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν χριστιανῶν (137, Ε). Ὄθεν καθ' ἕν χρόνον ὁ Θεὸς ὑπέβαλλε τοὺς μεσημβρινούς ὀρθοδόξους λαοὺς του ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων ἵνα κατεργάσθαι αὐτοὺς διὰ τοῦ ἀγνισμοῦ ἀξίου κρείττονος τύχης, ἐξῆγε τῆς δουλείας τοὺς ὀρθοδόξους τοῦ Βορᾶ, ἱκανῶς ἤδη δοκιμασθέντας· ὥστε ἡ τούτων ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς δουλείας ἦν ἤδη πλήρης κατὰ τὸ 1455, διότι, ὡς βεβαίως ὁ Καραμζίνος (331, Ε), κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ ὁ Μέγας Ἡγεμὼν Βασίλειος οὐδένα ἐτέλει τοῖς Μογγόλοις φόρον, ἐπιτυχῶς δὲ ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ ἐξοπλιστὴς τὸν Χάνην τῆς Κριμαίας κατὰ τοῦ τῆς Χρυσῆς παρεμβολῆς, ἐξῆσθενεῖ ἀμφοτέρων τὰς δυνάμεις (79, ΣΤ), ἀγαγὼν δ' ἐαυτῷ σύζυγον τὴν ἐκ Παλαιολόγων Σοφίαν (1462), γυναῖκα πολύτροπον καὶ φιλόδοξον, φύσει δὲ καὶ γένει ἐχθρὰν παντός Μουσουλμάνου, ἤκουεν αὐτῆς καθ' ἑκάστην ὀνειδιζούσης αὐτὸν διὰ τῶν « ἐπὶ πόσον ἔσομαι δούλη τοῦ Χάνη; (84, ΣΤ)· ἀλλ' ὁ Ἰωάννης φρόνιμος ὦν διὰ μακρῶν ὠριάζε τὸ ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως, τέλος δὲ πρόσφορον τὸν καιρὸν κρίνας ἐκήρυξε τὸ 1480 τὴν ἐντελῆ αὐτοτέλειαν τῆς Ῥωσσίας συντρίψας ἐπισήμως ἐνώπιον τῶν πρεσβευτῶν τοῦ Χάνη τὴν εἰκόνα αὐτοῦ (132, ΣΤ), καταπατήσας αὐτὴν καὶ φονεύσας τοὺς πρεσβευτὰς πλὴν ἑνός, πρὸς ὃν ἀγερῶχος εἶπεν· « Ἀπιθὶ διηγησόμενος τῷ κυρίῳ σου πᾶν ὅ,τι εἶδες. » Τέλος δ' ὁ Θεὸς ἔδωκε τῷ Γ' Ἰωάννῃ εἰς κληρονομίαν τὸ βασίλειον τοῦ Μαμουτέκου ἐνθα ὁ πατὴρ αὐτοῦ Βασίλειος ὁ τυφλὸς ἐκλαυσεν ἐν αἰχμαλωσίᾳ.

Κᾶν ἄλλο οὐδὲν διδάγμα ἤθελον πορισθῇ οἱ Ἕλληες ἀπὸ τῆς ἱστορίας τοῦ Καραμζίνου, ἡ ἀνάγνωσις ὅμως τοῦ διηγεσίου τούτου ἐπὶ δύο καὶ ἡμισυ αἰῶνας δουλείας μαρτυρολογίῳ ἐστὶ μάθημα διδασκτικώτατον ἵνα, τὰς ἰδίαις αὐτῶν παρελθούσας συμφορὰς ἀναμνησκόμενοι, τὰ παρόντα στέργωσιν, εὐγνωμοσύνης ἕμους ἐκπέμποντες τῷ Κυρίῳ, παρασκευάζωνται δὲ καὶ ἀνδρίζωνται τὰς βελτίους προσδοκῶντες τύχης, ἄς πάντως δώσει αὐτοῖς ὁ Ἰψίστος, ἂν ἀξιοὶ ᾧ τῆς παντοδυνάμου αὐτοῦ εὐνοίας, ἐπιλέγοντες τὸ σύμβολον, μετ' οὗ περιέβαλον τὸν σταυρὸν τῆς τιμῆς· « Ἡ δεξιὰ σου χεῖρ, Κύριε, δεδοξασται ἐν ἰσχύϊ. »

Ἄλλὰ καὶ ἕτερον παράλληλον εὐρίσκωμεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν δύο ὀρθοδόξων ἔθνων. Ἡ κίβωτός ἡ τὴν ἐθνικὴν ἀμφοτέρων ὑπαρξιν περιλαμβάνουσα ἦν ἡ τῆς ἀγίας αὐτῶν Ἐκκλησίας, φύλακες δὲ τῆς ἱεράς ταύτας Παρακαταθήκης οἱ Λεῦται. Ὁ κληρὸς τῆς Ῥωσσίας παρεμύθησε, περιέσωσε καὶ ἀπληθεύρωσε τὴν Ῥωσσίαν· ὁ κληρὸς τῆς Ἑλλάδος πα-

ρηγόρησε, διεφύλαξε καὶ ἐκ τοῦ μὴ εἶναι εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε τὴν Ἑλλάδα. Ὁ κληρὸς τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς μύστης τοῦ Θεοῦ τῆς ἀληθείας γνωρίζει πάντοτε τοῖς ὑπ' αὐτὸν πνευματικῶς τέκνοις τὴν ἀλήθειαν, ἡ δὲ τῆς ἀληθείας γνώσις ἐλευθεροῖ κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν· « Καὶ γνώσεσθε τῆς ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. » Οὐδεὶς τότε μᾶλλον τοῦ κλήρου (γράφει ὁ Καραμζίνος 138, ΣΤ) ἐσπούδαζε περὶ τὴν ἀπόσεισιν τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας, οὐδ' ἰσχυρότερον ἀπεδείκνυε πόσον ἦν ἀναγκαῖα ἡ διὰ ξίφους τῆς ἐλευθερίας ἀνάγκησις. « ὦ! συνιστῶμεν πᾶσι τὴν ἀνάγνωσιν τῆς πρὸς τὸν ἡγεμόνα Ἰωάννην ἐπιστολῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Βλασιανοῦ. Ὅποια ἐν αὐτῇ δύναμις λόγου, ὅποια δὲ παρρησία πρὸς τὸν βασιλεῖα. « Ἡγεμὼν, τὸ αἶμα τοῦ ποιμνίου βρᾶ πρὸς τὸν οὐρανὸν, κατηγοροῦν τοῦ ποιμένου. Ἀλλὰ ποῦ εὐρήσεις καταφύγιον; ποῦ δὲ βασιλεύσεις ἀπολέσας τὸ ἐμπιστευθὲν σοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ποιμνιον; Ἀπόθου πάντα φόβον καὶ κραταιοῦ ἐν Κυρίῳ. Εἰς θερίσει χιλιούς, δύο δὲ διώξουσι μυρίους, οὐκ εἰσὶν οἱ θεοὶ αὐτῶν ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν! Ὁ Κύριος θανατοῖ καὶ ζωοποιεῖ. Αὐτὸς δώσει δύναμιν τοῖς σοῖς μαχηταῖς » κτλ. Ἡ θαυμασία αὕτη ἐπιστολὴ ἡ ἐμπλοὴς θέας χάριτος καὶ πλήρης φιλοπατρῆδος ἀρετῆς τέσσαρας ὅλας πληροῖ σελίδας (141—144, ΣΤ), διὰ δὲ τὸ τοσοῦτον μᾶκρος αὐτῆς οὐ δύναμεθα ἀντιγράψαι αὐτὴν πᾶσαν. Τοιαῦτα διδασκαλῆαι, τοιαῦτα κηρύγματα ἔφερον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐκάστοτε καταστραφῆν τῶν Τατάρων, ὡς καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὁ σταυρὸς ἐν χειρὶ καὶ ὁ θεῖος λόγος ἐπὶ τοῦ στόματος τῶν ταπεινῶν ἱερέων τῆς Ἑλλάδος ἐθαυματούργουν συντρίβοντες τὰς ἀλύσεις τῆς δουλείας καὶ ὀπλιζόντες χεῖρας ἀπίρους εἰς τὸ κινεῖν τὰ ὄπλα κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἡμετέρας πατρίδος.

Ἐπὶ δὲ καὶ ἄλλως ὑπῆρξε ὁ κληρὸς τῆς Ῥωσσίας τῇ Πατρίδι καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν ἀποστολικῶν ἀρετῶν· διὰ τῆς φιλανθρωπίας ἐποιεῖτο τὴν κατάκτησιν τῶν ὑπερβορείων, τῶν ἀγρίων τῆς Σιβηρίας, τῶν βαρβάρων τῆς Ἑω λαῶν. Οὐδεὶς ἐστὲναξέ ποτε διὰ τὸν Θεὸν τῶν ὀρθοδόξων· ἐνῶ δὲ οἱ τοῦ Πάπα κατηχηταὶ περιέρχονται γῆν τε καὶ θάλασσαν ὅπως ποιήσωσιν ἕνα προσήλυτον, πῶς καὶ σίδηρον, ἢ χρυσὸν καὶ ἀργυρον προσφέροντες, ἐπανέρχονται οἱ οἰκοὶ ἢ ἀπρακτοὶ, ποιήσαντες ἐρήμους καὶ ἀφίνοντες ὀλοκαυτώματα ἀνθρώπων τῆς βαρβαρότητος αὐτῶν μνημόσυνα, διότι ἡ ἱστορία μνησικακεῖ τοὺς ἀπανθρώπους ἀνθρώπους, ἡ σαγηνεύσαντες πονηρὸν τινα καταστρατηγήσαντα αὐτῶν, ὅπως τῆς ὑπεσχημένης ἀμοιβῆς τύχῃ, οἱ ἱερεῖς τῆς ὀρθοδοξίας τὸναντίον οὐδένα βιάζουσιν ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Σωτῆρος, οὐδὲν ὑπισχνούνται, εἰμὴ ἀρετὴν ἐπὶ τῆς γῆς συνιστῶντες, τὴν ἀμοιβὴν ἐν τῷ οὐρανῷ προσδοκᾶν διδάσκουσιν. Οὕτως ἐφωτισθήσαν ἀπασαι αἱ ἀπέραντοι τῆς Ῥωσικῆς Μοναρχίας ἐκτάσεις, αἱ ὡς ζῶντα ἀπὸ τῆς ὀσφύς μέχρι τῆς παγετώδους κορυφῆς τοῦ ἀρκτικού πόλου περιζωννύουσαι τὸ βό-

ρειον ήμισφαίριον. Ουδεις εκλυσε δια τον Χριστον των ορθοδοξων, πλειστοι δ' ευρον παρηγοριαν και σωτηριαν πιστευσαντες εις αυτον.

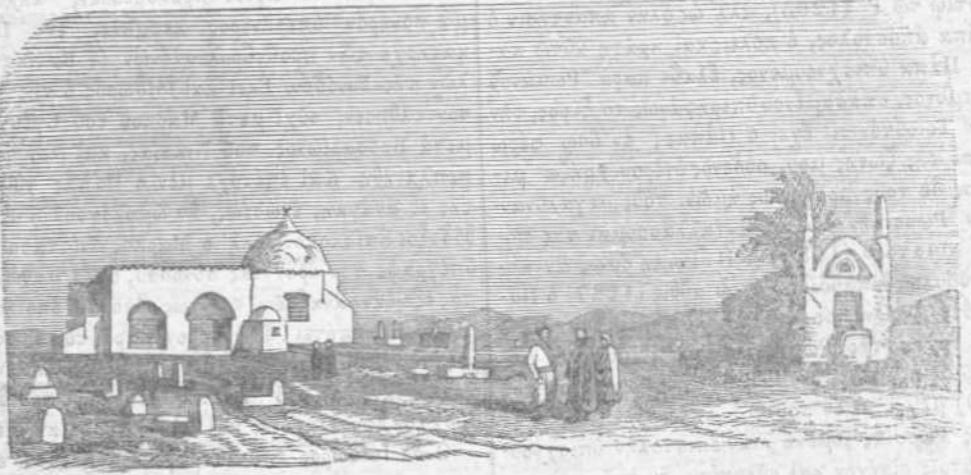
Τοιαυτην αγραν διαφρουσαν αυτον βλεπωνο λεγομενος διαδοχος του αλιεως Πετρου της Ρωμης Επισκοπος ως ειχος επωφθαλμια. Ο Καραμζινοσ διηγουμενος τας αποπειρας μετ ορθοδοξου τινος και λιαν δικιας εθνικης ολιστιμιας καταδεικνυει το ατελεσφορητον αυτων. Καν ολιγην δωσωμεν πιστιν εις τον χρονογραφον Νεστορα, καν μη αποδεχθωμεν ως αληθες οτι ο Βλαδιμιροσ πριν η αποφασιση οποιαν ν' ασπασθη θρησκειαν εζητησε να μυηθη και γνωριση पासας, ερ' ω και συνεδρευσαν εις Κιεβον Ιουδαιοι και Μωαμεθανοι, Ορθοδοξοι και Δυτικοι (212, Α), διότι φρονουμεν οτι ο Βλαδιμιροσ και υπο της μαυμης Ολγας καταγηθει εις την ορθοδοξιαν, και τους πλειστους των εαυτου υπηκουων ορθοδοξους εγαν, επειδη εις και πλεον ειχε παρελθει αιων, αφ ης ο χριστιανισμοσ ειχεν εισελασει εν Ρωσσια δια του Αγκολδου και Αιρου και των οπαδων αυτων, τελος δε και αναγκασθωμενος ισω να ευρη πασανυθιαν εις την καταμαστιζουσαν αυτον τυψιν του συνειδότος, δι' απερ κατὰ τους πρωτους της βασιλειας αυτου χρονους διεπραξεν αθεμιτουργηματα, ην ηδη διατεθειμενος προς το ορθοδοξον δογμα, το βεβαιον ομωσ εινα οτι ο μεγαλεπιδωλοσ και περιωνυμοσ Πάπασ Γρηγοριοσ ο Ζ', ο φοβεροσ Ιλδεβρανδοσ (1075), ως προσφορωτάτην ευκαιριαν εδραξατο την παρ αυτω καταφυγην του Ησιασλαβου, φυγάδοσ και αποδλητου του Ρωσσιου θρόνου (84, Β), και εγραψε την κατὰ τα ειθισμενα αυτω αλαζονικωτάτην εκεινην επιστολην προς τον Μεγαν Ηγεμονα τον κατεχοντα τα σκηπτρα, δι' ης διεταττεν αυτον ινα παραχωρηση τω Ησιασλαβω τον θρόνον, αλλ' ουδεις εν Ρωσσια προσεσχε τω γραψαντι. Ο Ιλδεβρανδοσ ανεζησεν εν Ιννοκεντιω τω Γ' (1205), αλλ' ως ολην απαντησιν ο του Πάπα αποστολοσ, ο πολεισ και κρατη αυτω παρα του Πάπα υποσχομενοσ, ελαθε παρα Ρωμανου του ηγεμονοσ, σπασαμενου υπερφρανωσ το ζιφος, την εξησ' α Τοιουτον τι εχει ο Πάπασ; εν οσω φερω αυτο επι της ζωνης μου, ουδενοσ ετερου χρηζω' μιμουμενοσ δε τουσ προγονουσ ημων, τουσ μεγαλυναντας την Ρωσσιην χωραν, ανταλλασσομαι τας πολεισ δι' αιματοσ (108, Γ). Η Ρωμη ομωσ αν ητταται ουδολωσ απαυδιζει' ερ' ω αυθις (1227) ο Πάπασ (τοτε ην Ονοριοσ ο Γ'. αλλ' αδιαφορον τισ ο επι του θρόνου της Ρωμης καθήμενοσ, διότι εν μονον πνευμα κυριυει εν Ρωμη απο Γρηγοριου του Α' (590) μεχρι Ηιου του Θ') επεστειλε τοισ ηγεμοσι της Ρωσσιασ ευμενη λιαν επιστολην υποσχομενοσ αυτοισ ειρηνην και ευλογιαν εν τοισ κολποισ της Λατινικησ Εκκλησιασ (240, Γ) αλλ' ουδεις ην ο ακουων. Εταπεινωθη η Ρωσσια και ανεζωπυρηθησαν του Πάπα αι ελπιδοσ, κατακτητασ δε και ταπεινωθεντασ να σαγηνευσωσιν ηλπίζον οι τουτου αποστολοι Καρπινοσ και αλλοι (38, Δ), αλλ' ο εμφρων της Ρωσσιασ ηγεμων Δανιηλ, λαμβανων ευχετικασ επιστολασ και στεμμα παρα του Πάπα απηνητα

α Απαιτω στρατον, ουχι δε διαδημα, ματαιον καλωπισμον, εν οσω κατακρατουσιν ημων οι βαρβαροι (49, Δ). Νεικι προς τον Νεβζικον αποπειραι, αλλ' ο μεγαλοφρων Αλεξανδροσ απειρινατο' α Γινωσκοντες την αληθινην διδασκαλιαν της Εκκλησιασ, ου παραδεχομεθα την υμετεραν (64, Δ). Απεπλανησαν μεν οι Λατινοι Βολεσλαον τον της Γαλικιασ ηγεμονα, αλλα το προσηλυτιστικον της Ρωμης πνευμα ωθησεν αυτον εις τοιαυτα αθεμιτουργηματα, οπωσ εκβιαση τουσ ιδιουσ υπηκουουσ προς εξομωσιν της ορθοδοξιασ, οπωσ επανεστησαν κατ αυτου και εγενετο θυμα της εαυτου θρησκομανοισ αποστασιασ (240, Δ). Τοσαυται ητται εδει ινα πεισωσι την Ρωμην οτι ματτην προσπαθει, αλλ' αυτη εκπαλαι ασπαζομενη την κακοθη αρχην, οτι ο του σκοπου εφιμενοσ στεργει τα μεσα, και οτι παν μεσον καλον εστιν, αν ο σκοποσ καλοσ, συνεμαχησε δια του Πάπα Βενεδικτου του ΙΒ' (1341) προς τον αιμοχαρη Ουσβεκην, ο δ' αρχηγοσ της Δυτικησ Εκκλησιασ πλουσια αντηλασσε δωρα προς τον Κανη της Ταταριασ και την συζυγον αυτου! (246, Δ) εξωπλιζε δε συγχρονωσ ο Πάπασ κατὰ των ορθοδοξων Ρωστων αλλον χριστιανον μεν λεγομενον ηγεμονα Μάγνον τον της Σουηδιασ, κατ ουδεν ομωσ των κακουργηματων απολειπομενον του Ουσβεκη (253, Δ), αλλα και ο Μάγνοσ κατασχυμενοσ υπεστρεψεν απρακτοσ απο της κατὰ των Νοβογοροδιων εκστρατειασ αυτου. Αλλ' η Ρωμη ακμαιασ ειχε τοτε τασ δυναμεισ, ταπεινη δε και εξητυλισημενη η ορθοδοξια, τα δε δυο ορθοδοξα κρατη, η Μοσχα και το Βυζαντιον, επι ζυρου ισταντο ακμησ, α τε παντελοισ ολεθρου απειλουντοσ αμφοτερα. Εν τοιοιτοισ οντων των της ορθοδοξιασ πραγματοων καιροισ συνεκροτηθη η εν Φλωρεντια ψευδοσυνοδοσ, εν η ουχι το πνευμα το αγιον προηδρευσεν, αλλα πνευμα πονηρον υπερηγοροσ κεφαλησ, της Παπικησ, κατηρχε των προσεδουλεωμενων εν Βυτικανω βουλων της Συνόδοσ. Εκει και Ισιδωροσ ο της Ρωσσιασ συνεκαθησεν, ουχι μετὰ Μάρκου του Εφέσου, αλλα μετὰ Βησσαριωνοσ του Νικαιιασ, και μετ αυτου απεπλανηθη. Και επετυχε μεν ο Πάπασ του σκοπου της εξ αναγκησ ενωσασ, ην ωμολογουσ οι ολιγοι ορθοδοξοι Επισκοποι, αλλ' ο Μάρκοσ ανιστατο και ουχ υπεγραψε τον θρον της συνόδοσ, οπωσ μεθων ο Πάπασ εξεμανη αναβοων' «Ουτωσ συνουθεν εποιησαμεν» (269, Ε) απητει δ' υστερον παρα του αυτοκρατοροσ των Ρωμακιων ινα εκβιαση και του Μάρκου την ωμολογιαν, αλλ' ο συνετοσ Μάρκοσ προιδων τον διωγμον εφυγε κρυφα και την ορθοδοξιαν διεσωσεν. Ο δε Ισιδωροσ επανεστρεψε δια Κιεβου εις Μοσχαν. Συγκλητικη οντωσ σκηνη ελαθε χωραν εν τω ναω, οτε παρεττη ο Μητροπολιτησ Ρωσσιασ προπορευομενου σταυρου λατινικου ειδουσ και τριων αργυρων ποιμαντορικων ραβδων' η εκπληξησ υπηρξε μεγαλη, μελλων δ' εγενετο, οτε διηκουσαν αυτου μνημονευσαντοσ εν τη λειτουργια του ονοματοσ του Πάπα αντι εκεινου του Πατριάρχου, οτε δε μετὰ το τελοσ της ιερουργιασ ο του Ισιδωρου διακονοσ

ανεγνω τον θρον, η μαλλον το παπικον θεσπισμα της εν Φλωρεντια συνόδοσ, παντες Επισκοποι τε και λαοσ συνεσχεθησαν την φωνην υπο της ακρασ αγανακτησεωσ. Τοτε, εν τη γενικη ταυτη και βαθεια ειγη ηκουσθη η του Μεγαλου Ηγεμονοσ φωνη, ητισ καταπολεμησασα τον θρον, και τον Ισιδωρον λυμεωνα της ορθοδοξιασ αποκαλειςασα, συνεκαλεσε συνοδον, ητισ καθηρσεν αυτον και κατεκλεισεν εν τω μοναστηριω του Τσουδοβου (275, Ε), οπωσ μεταμληθεισ επιστρεψη εις την αληθη του Χριστου Εκκλησιαν' αλλ' ο Ισιδωροσ εδραπετευσε και απηληθεν εις Ρωμην, ενθα τη του Καρδιναλου περικοσμηθεισ πορφυρα συνεκαθησε και εν τω συλλογω των ιερων ταυτων προηκπιων μετὰ του Βησσαριωνοσ. Αλλα και ουτωσ η Ρωμη ακλονητοσ ευμεεν εις τον σκοπον αυτησ και τασ ματαιασ περιεθαλπεν ελπιδασ, ας ετι και νυν υποθαλπει και εις το μελλον ου παυσεται υποθαλπουσα. Αλλ' ημεισ θαρρουντωσ λεγομεν, οτι ει ο Θεοσ συναντηληθη τη ορθοδοξια, οτε τα δυο ορθοδοξα κρατη υπο παντοιων δυστυχιων κατατρογοντο και ως χειμαρροι κοχλαζοντες αυτα κατεκλυζον, ενθεν μεν οι Μογολοι και Ταταροι, ενθεν δε οι Τουρκοι, θελει αραγε η δεξια αυτου εγκαταλειπει απροστατευτον την ιεραν αυτου Εκκλησιαν νυν οτε επι δυο ισχυρων στηριζεται στυλων, των οπλων της Ρωσσιασ και των φωτων της Ελλάδοσ, νυν οτε ο ιεροσ των ορθοδοξων σταυροσ δυο κοσμηι στεμματα, νυν οτε ο Πάπασ ουδ' εν αυτη τη Ρωμη ασφαλησ εστιν; Η δ' αληθησ θρησκεια ουδενα φοβηθηται εγουσα ουδενα υποβλεπει, ενω η δυτικη ως τυραννουσα

παντοθεν εχθροισ ορα, ουδεμιαν δ' αλλην θρησκειαν ανεχεται να τελη παρ αυτη τα καθ' εαυτην. Πασαι ομωσ αι θρησκειαι ανεκται εισιν εν Ελλάδι, पासας δε η Ρωσσια ανεχεται' τουτο δ' ου μονον πανυν, αλλ' εκπαλαι απο των χρονων του Ολεγου και Ιγοροσ (157, Α). Η επιστολη, ην κατὰ το 1160 εγραψεν ο Αρχιεπισκοποσ Νοβογοροδου προς τον Πάπαν Αλεξανδρον τον Γ', αζια εστιν ινα τεθη εις παραλληλον προς την κατὰ το 1846 γραφειαν υπο Ηιου του Θ' προς τουσ απανταγου ορθοδοξουσ. Μετὰ ποσασ ουτοσ θρασυτητοσ υβριζει ημασ' μετὰ ποσασ δε πρατητοσ ο Ορθοδοξοσ ποιμην εγραψεν' «Αγνωσ πως αι αιρεσεισ εισηχθησαν εις την θειαν θρησκειαν, αγνωσ πως οι Ρωμαιοι καλοουσιν ημασ ψευδοχριστιανουσ, ημεισ ομωσ, ουδολωσ εκεινουσ μιμουμενοι, θεωρουμεν αυτοισ αδελφοισ, και περ απατωμενοισ εν πολλοισ» (315-316, Β). Α υο μαρτυρασ εσχεν η Ρωσσια δια θρησκειτικων φρανημα υπο Ρωσσιων χειρων σφραγεντασ, αλλ' αμφοτεροι εμαρτυρησαν υποσ της ορθοδοξιασ υπο των ειδωλοατρων ετι Κιεβιτων σφραγεντασ (209, Α). Ποσασ δε τα θυματα της Παπικησ φιλαρχιασ; Η ιστορια εστιγματισε Κασολον τον Θ της Γαλλιασ και ωνομασε δημιον τον επιτελεσαντα τασ σφραγασ της νυκτοσ του αγιου Βαρθολομαιοσ, ο δε Πάπασ Γρηγοριοσ ο ΙΓ', αμα μεθων τασ σφραγασ ταυτασ, εωρτασε δημοτελωσ κατασφραγαγωγησας την Ρωμην και πανδημουσ ευχαριστιασ τω επι σφραγην αγγουστωσ αγθεντι Προδατω διαταξε δια τον θριαμβον τουτον της Λατινικησ Εκκλησιασ!

(Επιτα το τέλος.)

ΤΑΦΟΣ ΕΓΓΑΣ.

Φιλε φιλιται! Σε γαρω εν της Γεδδασ οπου περιου μεταξυ τωσων αλλων χριστιανων εσφραγηται απανθρωπωσ και ημετεροι ομογενεισ ομα ολιγοι. Γραφωσ σοι δε σκοπον εγω να σοι σταίλω σχεδιον κοιμητηριου κειμενου πλητιον των πυλων της Μεδινασ. Λεγετακι

οτι το κοιμητηριον τουτο, μεταξυ αλλων ενδοξων λειψωνων, περιεχει και το της μητροσ του ανθρωπινου γενουσ, της Εβασ. Αλλ' αν μ' ερωτησασ θρωπινου γενουσ, η δόξα αυτη και ποτε εγεννηθη, σε ερωτω και εγω, που θεμελιουται και ποθεν εγεννηθη

ή περί του τάφου του Νωε δόξα την οποίαν εδημοσίευσας άλλοτε εν τῇ Πανδώρα; Τό κατ' ἐμέ, πρώτησα πολλάκις ὄλους τοὺς ἐγγυρῶντες σοφοὺς διὰ νὰ μάθω τὰ περί τούτου· ἀλλ' αὐτοὶ ἀποροῦντες διὰ τοὺς διαταγμοὺς μου μὲ ἀπεκρίνοντο πάντοτε, ὅτι βέβαιον εἶναι ὅτι ἐκεῖ κοιμᾶται ἡ συκοφάγος Εὐα. Ἐνθυμηθεὶς τότε καὶ ἐγὼ ὅτι θαυμάσιον εἶναι τὸ νὰ πιστεύη τις ἀδυσανίστως ὅτι ἀκούει, ἐκνυφά ως καὶ οἱ σοφοὶ ἐκεῖνοι τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον τῶν ἀραβικῶν ἐπιγραφῶν, αἰτινες ἀνεθυμίζουσι φιλοσοφικῶς πρὸς τοὺς ξένους ὅτι πρὸ τῆς κόνεως τῆς κοινῆς μητρὸς πρέπει νὰ φέρωνται ὅλοι ως ἀδελφοί. Ἀλλ' ὅπως δὴ ποτε, φαίνεται ὅτι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἐξερύλλησεν οὐσιαστικῶς· διότι ἡ σύζυγος τοῦ Ἀδάμ, ἐὰν πρέπει νὰ κρίνωμεν ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ τάφου, εἶχεν ἑκατὸν καὶ ἐξήκοντα μέτρων ὕψος.

Ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὸ κοιμητήριον φέρεται εἰς δωμάτιον στρογγύλον ὑπὸ τὸν θόλον, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου κεῖται μέλας λίθος δεικνύων πού εὐρίσκειται ἀκριβῶς ἡ κοιλία τῆς Εὐας. Ὁ ξένος τότε ἀσπάζεται μετὰ στοργῆς ὑψηλῆς καὶ βαθυτάτου σεβασμοῦ τὴν κοιλίαν, ἐξ ἧς ἐβρέυσεν ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Εἰς ἄλλο δὲ παρακείμενον δωμάτιον ἀναπαύεται ἡ τελευταία βαλιδέ, ἧτις ἐλθοῦσα νὰ προσκυνήσῃ εἰς Μεδίαν ἀφῆκε τὰ κῶλα ἐν Ἀραβίᾳ.

Γ.

Αἰχμαλώτοι ἐν Κανκάσῳ.

(Συνέχεια. Ἰδιὰ φυλλάδ. 227 καὶ 228.)

—000—

Ὁδυνηραὶ ὑπῆρξαν αἱ πρῶται ἐντυπώσεις τῶν αἰχμαλώτων εἰς Ἀραγίβεδον· καὶ ἐφέροντο μὲν οἱ ὄρεινοι εὐγενῶς πρὸς αὐτάς, ἐφαίνετο ὅμως καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ αἰχμαλωσία θὰ πάρετεινετο. Τὴν πριγκήπισαν Ἄνναν καὶ μετ' αὐτὴν τὴν πριγκήπισαν Βάρατοφ ἔφεραν εἰς μεγάλην αὐλὴν πλήρη γυναικῶν. Εἰς μόνον ἀνὴρ, λευκὰ φορῶν καὶ ὑψηλὸς τὸ ἀνάστημα, παρετήρει τὴν ἀφίξιν τῶν αἰχμαλώτων ἀνωθεν ἐξώστου· ἦτο δὲ οὗτος ὁ Σιαμίλ· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ δὲν διακρίνοντο οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του. Ἀνοίγεισθε δὲ καὶ δευτέρως θύρας αἱ αἰχμαλῶτοι εἰσῆλθον εἰς ἄλλην αὐλὴν κύκλω ἔχουσαν κτίρια, πρὸ τῶν ὁποίων ὑπῆρχεν ἐστεγασμένη στοὰ ὀλίγον ὑψηλοτέρα τοῦ ἐδάφους. Εἰς τὴν στοᾶν ταύτην ἦσαν πολλαὶ θύραι· εἰς μίαν δὲ ἐξ αὐτῶν ὀδηγηθεῖσαι ἐπέβησαν τῇ βοήθειᾳ τῶν περὶ αὐτάς γυναικῶν· καὶ ἐλθοῦσαι εἰς δωμάτιον ἀπέβαλον τοὺς ἐπενδύτας τῇ βοήθειᾳ πάλιν τῶν αὐτῶν γυναικῶν. Ἐνῶ δὲ ἐγίνοντο ταῦτα, ἦλθε καὶ ἡ πριγκήπισα Βαρβάρη καὶ ἔτυχε τῆς αὐτῆς δεξιώσεως. Αἱ αἰχμαλῶτοι ἦσαν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Σιαμίλ, οὗ τινος αἱ σύζυγοι τὰς ἐπεσκέφθησαν μετὰ μικρὸν.

Καὶ πρώτη μὲν ἦλθε μίαν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ

δεκατριῶν ἐτῶν ἔχουσα ἡλικίαν τὸ ἦθος τῆς ἦτο γλυκὴ καὶ αἱ γυναῖκες ἐφέροντο εὐπειθῶς καὶ φιλοφρόνως πρὸς αὐτήν. Ταύτην δὲ παρηκολούθησαν δύο τῶν συζύγων τοῦ Σιαμίλ, ὧν ἡ μία, ἡ καλουμένη Ζαϊδέτα, εἰκοσιτεσσάρων περίπου ἐτῶν, ἦτο ἰσχνὴ καὶ κατὰ στικτὸς ἐκ τῆς εὐλογίας. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἦσαν μέλανες, ἡ ῥιν μακρὰ καὶ σιμὴ καὶ τὰ χεῖλη λεπτά· ἀντὶ ὅμως τῶν ἐλλείψεων τούτων εἶχε χάριν ἰδιαίτου εἰς τὰς Τατάρους. ἦτο δὲ θυγάτηρ ἐνός τῶν ἰσχυροτέρων συμβούλων τοῦ Σιαμίλ ὀνομαζομένου, ὡς καὶ ὁ υἱός του, Τζεμμάλ Ἐδδίν. Ἡ δὲ ἄλλη σύζυγος, καλουμένη Σουανέτα, Ἀρμενία τὸ γένος, τρικλιονταετῆς περίπου, ἀρπαγίσσα τὸ 1840 ὑπὸ τῶν ὄρεινῶν κατὰ τὴν πόλιν Μοσδόκ, ἦτο σχεδὸν ἐπίτεξ. Ἰψηλὴ τὸ ἀνάστημα, ὅπως οὖν εὐτραφής, ἀλλ' ὠραία, λευκὴ καὶ ἀνθηροτάτην ἔχουσα ὄψιν, εἶχε τὸ ἦθος ἐπὶ τοσοῦτον ἐπαγωγόν, ὥστε κατέβησεν εὐθὺς ἐμέσως τὰς αἰχμαλώτους. Ἡ πριγκήπισα τὴν ἠρώτησε περὶ τῶν τέκνων καὶ τῶν συντρόφων τῆς, αὐτὴ δὲ ἀπεκρίθη ὅτι θὰ ἔλθωσι μετ' ὀλίγον, ἀλλ' ὅτι ὁ Σιαμίλ ἐπιθυμεῖ νὰ λάθωσι καιρὸν αἱ πριγκήπισαι ἵνα ἀποκατασταθῶσι, καὶ συμπαραλάβωσι μετ' ἐκνῶν τὰς γυναῖκας ἐκεῖνας τὰς ὁποίας αὐταὶ θὰ ζητήσωσι. Μετὰ μικρὸν ἦλθον καὶ δύο τροφοὶ, φέρουσαι τὸν υἱὸν τῆς πριγκήπισαι Ἄννης καὶ τὸν τῆς ἀδελφῆς τῆς, μετ' αὐτάς δὲ καὶ ἡ θεραπεινὴ Βασίλισσα καὶ ἡ Κ. Δράνσεῦ μετὰ τῆς Σαλόμης καὶ τῆς Μαρίας. Ἐκάθησαν δὲ ὅλοι χαμαὶ κατὰ τὸ ἔθος τοῦ τόπου, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ὁ θάλαμος ἐπληρώθη ὑπὸ πλήθους γυναικῶν καὶ παιδιῶν φερόντων κυανὰ ὑποκάμισα. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ἡ τρίτη σύζυγος τοῦ Σιαμίλ, Ἀμινέτα τὸ ὄνομα, δεκαεπταετῆς τὸ πολὺ, διακρινόμενη ὄλων τῶν ἄλλων διὰ τῆς ὀξύτητος καὶ τῆς μεγίστης ζωηρότητος τοῦ ἦθους. ἦτο δὲ ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Κιστῶν, τῆς κατοικοῦσης ἐν μέσῳ τῶν Καυκασίων, καὶ εἶχε τὸ ἐνδυμα πλουσιώτερον τοῦ τῶν ἄλλων· διότι, πλὴν τοῦ χιτῶνος, ἐφόρει καὶ κοκκίνην ἀναξυρίδα καὶ ἐπενδύτην πολυχρώματον καὶ μαῦρον πέπλον. Κατὰ παραγγελίαν τῶν δύο πρώτων γυναικῶν ἔφεραν εὐθὺς τσάϊ, μέλι, ἄρτον καὶ ὠραία σακχαρωτά, τὰ ὁποῖα ἀνέβυσαν τὰ ταλαίπωρα παιδιά. Ἐπειδὴ δὲ ἔπρεπε νὰ μείνωσι αἱ αἰχμαλῶτοι ἐλεύθεραι ἵνα ἀναπαυθῶσι μετὰ τόσους κόπους, ὁ θάλαμος ἐκενώθη μικρὸν κατὰ μικρὸν.

Τὸ παλάτιον εἰς τὸ ὁποῖον κατεδικάσθησαν νὰ διατρίψωσι ἐπὶ πολὺ αἱ πριγκήπισαι συνέκειτο ἐκ πολλῶν οἰκοδομῶν ξυλίνων, κεκλιμένων περὶ αὐλῆς, πεντήκοντα περίπου βημάτων μῆκος ἔχουσας. Εἰς τὴν μίαν τῶν οἰκοδομῶν τούτων, τὴν διόροφον κατῴκει ὁ Σιαμίλ· ἀνω δὲ αὐτῆς ἔκειτο ἡλιακὸς ὄπου ἐξηραίνετο τὸ κρέας. Αἱ σύζυγοι δὲ αὐτοῦ κατῴκουν εἰς τὰ λοιπὰ κτίρια. Πλησίον τῆς κυριωτέρας εἰσόδου τῆς αὐλῆς ἔκειτο εὐρεῖα αἶθουσα ὄπου ὁ Σιαμίλ συνεκρότει τὰ συμβούλια αὐτοῦ καὶ ἤκροαζετο τοὺς προσερχομένους, καὶ ἐμπροσθεν τοῦ παλατιοῦ ἄλλο οἶκμα, ἐν ᾧ διεμένον οἱ γαῖτες καὶ ἄλλοι ἔγκριτοι. Ἀνωθεν ἐνός τῶν παραθύρων τοῦ οἰκῆμα-

τος τούτου ὁ Σιαμίλ δημηγορεῖ πρὸς τὸν λαόν του. Ἐκαστον δωμάτιον ἔχει ἀνά ἐν παράθυρον, καὶ τοῦτο ἀνευ ὕψους, πλὴν τῶν παραθύρων τοῦ Σιαμίλ καὶ τῶν γυναικῶν του. Διὰ τοῦτο ὁ θάλαμος ὁ δοθεὶς εἰς τὰς αἰχμαλώτους δὲν εἶχε παράθυρον μὲ ὕψους, ἀλλ' ἐφωτίζετο ἀνωθεν διὰ μικρᾶς τινος ὀπῆς· καὶ μῆκος μὲν εἶχε ποδῶν δέκα, πλάτος δὲ πέντε καὶ μεγίστην ἐστίαν· λευκοὶ δασεῖς τάπητες, κατὰ τὸ ἔθιμον τοῦ τόπου, ἐσκέπαζον τὸ ἐδαφος, καὶ περὶ τοὺς τοίχους ἔκειτο μακροὶ θράνοι, ἐφ' ὧν ἦσαν σεσωρευμένα στρώματα, σκεπάσματα καὶ προσκέφαλα, τὰ πάντα ῥωπαρώτατα. Ἐνῶ δὲ ἐφρόντιζον νὰ τακτοποιηθῶσι ὅπως οὖν, ἦλθεν ἐκ νέου ἡ σουλτάνα Ζαϊδέτα, ὀδηγοῦσα τὸν ἐπιστάτην τῆς οἰκίας Κάτζιον, φέροντα ἄρτον σακχαρωτόν, κυτίον μετ' αἰ, καὶ ἐπιστολὴν γεγραμμένην γεωργιστῇ, καὶ λέγουσαν ὅτι ταῦτα ἐστέλλοντο ὑπὸ τῆς πριγκήπισαις Ἐριστόφ καὶ τοῦ στρατηγοῦ Μελιόφ, διοικητοῦ τοῦ ἐν Ζακατὰλ ῥωσικοῦ σταθμοῦ. Ἐνῶ δὲ ἀπεχώρει ὁ ἐπιστάτης εἶπεν ὅτι δὲν ἐπέτρεπετο νὰ λαμβάνωσι πλέον ἐπιστολάς γεγραμμένας γεωργιστῇ, διότι οὐδένα εἶχον ἱκανὸν νὰ τὰς ἐρμηνεύσῃ, καὶ ὅτι ὁ Σιαμίλ ἀπῆτει νὰ ἀνταποκρίνωμαι τοῦ λοιποῦ ῥωσιστῆ.

Τὴν πρωτὴν τῆς ἐπιούσης, περὶ τὴν ἐνάτην ὥραν, ἔφεραν πρὸς αὐτάς ὡς πρόγευμα βούτυρον προβάτου, κρόμμυα, ἔλαιον, κρέας βραστόν καὶ ἄρτον ἐκ σίτου, ἠλειμμένον μετ' ἄλιπος, κατὰ τὴν ἐγγυρῶσαν συνήθειαν· ἦλθον δὲ εἰς συνάντησιν αὐτῶν καὶ τινες τῶν συναιχμαλώτων. Πρὸς δὲ τὸ ἐσπέρας ὁ ἐπιστάτης Κάτζιος ἐλθὼν ἀνήγγειλε τὴν ἔλευσιν τοῦ Σιαμίλ.

«Ὁ ὄρεινός ἀρχηγός δὲν ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ, ἀλλὰ μὴ ὑπερβᾶς τὸ κατώφλιον ἐκάθισεν ὑπὸ τὴν στοᾶν, πρὸ τῆς θύρας, ἐπὶ μικροῦ θρανίου. Πέριξ δὲ αὐτοῦ ἴσταντο ὁ ἐπιστάτης καὶ τινες ἰνδρῖς (ἴσως Ἀνδρέας), λειποτάκτης ῥώσος, ὅστις ἐχρησίμευεν ἀντὶ διερμηνείας. Ἰδοὺ καὶ ἡ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐντὸς τοῦ θαλάμου αἰχμαλώτων συνδιάλεξις.

«Καὶ πρῶτον μὲν ἠρώτησεν εὐγενῶς τὰ περὶ τῆς υἱείας των· ἐκεῖνοι δὲ ἀπεκρίθησαν ὅτι ἦσαν μὲν καταπεπονημένοι ἀλλ' ὑγιεῖς.

«Καὶ ἐγὼ ἀπορῶ, εἶπεν ὁ Σιαμίλ, πῶς ἐφθάσατε ὅλοι χωρὶς νὰ πάθετε· καὶ τοῦτο μὲ φαίνεται τῆς θεῆας προνοίας, ἡ ὁποία σᾶς ἐφύλαξε βεβαίως διὰ νὰ σᾶς ἀνταλλάξω μετ' ὁ υἱὸν μου (*), καὶ νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐνθερμοτέραν ἐπιθυμίαν μου. Ἦλθα διὰ νὰ σᾶς καθυσχάσω· κανεὶς δὲν θὰ σᾶς πειράξῃ, θὰ σᾶς μεταχειρισθῶ ὡς μέλη τῆς οἰκογενείας μου, ἀλλὰ μὲ συμφωνίαν νὰ μὴ γράψετε μηδεμίαν ἐπιστολὴν ἀνευ τῆς ἀδείας μου. Ἐὰν θελήσετε νὰ συνεννοηθῆτε μυστικῶς μετ' ὁ υἱετέρους,

(*) Ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Σιαμίλ, Τζεμμάλ Ἐδδίν, εὐρίσκειτο ἀπὸ τοῦ 1838 ἕως ἔμπροσθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ῥώσων· εἶχε δὲ ἀνατραφῆ, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αυτοκράτορος, εἰς σχολεῖον στρατιωτικόν, καὶ ἐτι μετὰ πολλὰ ἔτη ἔξῃθεν, ἀνομόστη ἀξιωματικὸς εἰς σύνταγμα λοχιοφῶρον ῥώσων.

ἢ ἐὰν οὗτοι σᾶς στείλωσιν εἰδήσεις τὰς ὁποίας δὲν πρέπει νὰ παραδεχθῆτε, μάθετε ὅτι θὰ φανῶ ἀδυσώπητος καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ παιδιά σας· θὰ σᾶς ἐξολοθρεύσω ὄλους, ὅπως ἐξολοθρεύσα δέκα ἀξιωματικούς ῥώσους, οἱ ὁποῖοι εἶχον λάβει ἐπιστολὴν ἐντὸς ἄρτου (**). Ἄμα ἀνακαλύψας τὸν δόλον τούτον τοὺς ἀπεκεφάλισα. Νὰ ἐνθυμηθεῖτε ἀκόμη καὶ τοῦτο, ὅτι μίαν κόμησσαν, τὴν ὁποίαν ἤρπασαν οἱ ἀνθρώποι μου εἰς τὴν Σταυρούπολιν ἐνῶ ἠτοιμάζετο νὰ ὑπανδρευθῆ, μένει πάντοτε αἰχμαλώτος, διότι ἐτόλμησε νὰ μὲ περιφρονήσῃ (***)· προσέξατε μὴ συμβῆ καὶ εἰς σᾶς τὸ ἴδιον.

«Μετὰ δὲ ταῦτα εἰσώπησε καὶ ἐπερίμενε νὰ ὁμιλήσωσιν αἱ αἰχμαλῶτοι. Ἀλλ' ἡ πριγκήπισα Ἄννα, εἰς ἄκρον οὐσα τεταραγμένη, ἀνέθεσε πρὸς τὴν ἀδελφὴν τῆς τὸν λόγον· αὕτη δὲ ἀπεκρίθη οὕτως· — Αἱ ἀπειλαὶ σου εἶναι περιτταὶ· δὲν ἔχουμεν ἀνάγκην αὐτῶν διὰ νὰ ὑποταχθῶμεν εἰς τὰς διαταγὰς σου. Καὶ ἡ κοινωνικὴ θέσις καὶ αἱ ἀρχαὶ μας ἀπαγορεύουν τὸ ψεῦδος, καὶ διὰ τοῦτο ἔχε πεποιθήσιν εἰς τοὺς λόγους μας. Διὰ δὲ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιστολῶν σᾶς θὰ μᾶς φέρουν, δὲν πρέπει νὰ εἰμεθα ἡμεῖς ὑπεύθυνοι.

«— Πολλὰ καλά, ἐπανέλαθεν ὁ ἀρχηγός· ἀλλὰ μὴ λησμονεῖτε ὅτι εἰσθε εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σιαμίλ.

«Ἐνταῦθα ἐτελείωσεν ἡ συνδιάλεξις καὶ ἐκεῖνος ἀνεχώρησε μετὰ τῶν δύο ἄλλων.

Πόσοι δὲ ἦσαν οἱ κάτοικοι τοῦ σεραγίου ἐκεῖνον, τὸ ὁποῖον ὁ Σιαμίλ ἔδωκεν ἀντὶ φυλακῆς πρὸς τὰς δύο πριγκήπισαις; Ἐγνωρίζομεν ἤδη τὰς τρεῖς αὐτοῦ συζύγους, τὴν Ζαϊδέταν, τὴν Σουανέταν καὶ τὴν Ἀμινέταν, τὴν μὲν πρώτην ψυχρὰν καὶ ὑπουλον, τὰς δὲ δύο ἄλλας ζωηρὰς καὶ φιλογέλωτας. Περὶ τὰς σουλτάνας ταύτας ὑπῆρχεν ὀλόκληρος κόσμος συγγενῶν καὶ ὑπηρετῶν, ἦτοι αἱ μητέρες τῶν νέων γυναικῶν, ἐκπληροῦσαι καθήκοντα οἰκονομῶν καὶ μαγειρῶν, αἱ ἐπιστάτριαι, ἡ σύζυγος τοῦ διδασκάλου τοῦ Σιαμίλ, ἡ διδάσκαλος τῶν θυγατέρων του, Κατζῆ Ῥεβέλ, γράφια πικρόχολος, ἡ σύζυγος τοῦ ἐπιστάτου Κάτζιου Ἰλίτα, τὸν ὁποῖον ἦγε καὶ ἔφερον, ἡ Ταμάρη, ἀνδρα ἔχουσα τὸν Σελίμ, ἕνα τῶν περὶ τὸν ὑπὸ Σιαμίλ, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀρπάσει νέαν ἐτι οἱ ὄρεινοί· (ὁ Σιαμίλ ὑποπτεύετο τὸν ὀπαδόν του τούτον) καὶ πλῆθος ἄλλων νέων γυναικῶν, τὰς ὁποίας ἐδίδοε συνήθως ὁ Σιαμίλ εἰς γυναῖκας πρὸς τοὺς διακρινόμενους ἐν ταῖς μάχαις Μουρίδας. Ἰπῆρχον λοιπὸν πολυάριθμα στοιγεῖα ῥαδιουργίας καὶ ἀντιζηλίας εἰς τὸ σεράγιον. Ὄθεν αἱ πριγκήπισαι ἐνόησαν ὅτι ἀνάγκη ἦτο νὰ μὴ παρεκτραπῶσι διόλου ἀπὸ τῆς ἀξιοπρεπεύσεως καὶ σταθερᾶς διαγωγῆς, τὴν ὁποίαν ἐτήρησαν ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας τῆς αἰχμαλωσίας των.

(*) Ταύτην εἶχε προῦσαι λειποτάκτης ῥώσος; Κομιστοῦφ καλοῖμνος, περιέχουσαν σχέδιον δραστηριότητος· ὁ Σιαμίλ τοὺς ἀπεκεφάλισεν ἀμέσως.

(**) Ἀνύπεκτον τὸ περιστατικὸν τούτο, ἔπινονθεν ἐπίτηδες ὑπὸ τοῦ Σιαμίλ, ἵνα φοβῆσθ' ἐτι μᾶλλον τὰς αἰχμαλώτους.

Τὰς δύο πρώτας ἐβδομάδας οὐδὲν συνέβη ἄξιον λόγου· μόνον ἐκ τῆς ὄλης πρὸς τὰς αἰχμαλώτους συμπεριφορὰς ἐφαίνετο ὅτι ὁ Σιαμίλ τὰς μετεχειρίζετο εὐγενῶς. Προσκαλέσας οὗτος παρ' ἑαυτοῦ τὰ παιδιά των, ἔδωκε πρὸς αὐτὰ σακχαρωτὰ καὶ διάφορα γλυκύσματα. Ἡ δὲ ὑπερήτις ἦτις τὰ συνώδευεν εἶπε πρὸς τὴν πριγκίπισσαν ὅτι ὁ ἀρχηγός, ἰδὼν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο πολλὰ ἀδύνατος, ἐπρότεινε νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ γυνὴ τις μετερχομένη τὴν ἰατρικὴν. Δεχθεὶς δὲ τῆς μητρὸς τὴν πρότασιν ταύτην, ὁ θῆλυς Ἱπποκράτης ἦλθε τὴν ἐπιούσαν, ἐπέθεσεν εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἀσθενοῦς πανίον ἠλειμμένον, καὶ παρήγγειλε νὰ τυλιξοῖσι τὴν νύκτα τὸ παιδίον ἐντός δορᾶς νεοσφαγοῦς προβάτου. Μετὰ τὴν θεραπείαν ταύτην, ἐπαληθεύθησαν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, τὸ παιδίον ἀνέλαβε τὴν υγιάν του. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ Σιαμίλ, μετακλιῶν αὐτὸ καθ' ἑκάστην πρωΐαν, τὸ παρετήρει μετὰ προποχῆς. Ἐπραττε δὲ τοῦτο ἐκ καλοκαγαθίας, ἢ μήπως ἐφοβείτο μὴ ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν λύτρων ἢ τινα ἐσκόπει νὰ ζητήσῃ παρὰ τῶν Ῥώσων; Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς αἰχμαλωσίας, πολλοὶ ξένοι ἐπισκεφθῆσαν τὸν Σιαμίλ, καὶ πολλοὺς αὐτῶν μετεχειρίσθη μετὰ ὑπεροψίας, καὶ μάλιστα τὸν σουλτάνον Δανιήλ (*).

Αἱ δύο ὅμως αἰχμαλώτοι, ἐπειδὴ εἰς οὐδεμίαν τῶν ἐπισκεψέων τούτων παρτερισκόντο, ἤρχισαν νὰ στενοχωρῶνται. Μίαν τῶν ἡμερῶν ἔφεραν πρὸς αὐτὰς ἀνθρώπον τινα ἐλθόντα ἐκ Κακετίας, δούλον τοῦ πριγκίπου Δαυὶδ, Νικόλαον τὸ ὄνομα. Πολλοὶ ὄρεινοὶ ἐπερικύκλουν αὐτόν· ἤρχετο δὲ νὰ ἀναγγεῖλῃ ὅτι ὁ πριγκίπῃς ἦτο ἐν τοῖς ζώσι καὶ ὅτι δὲν τὰς ἐλησμέναι. Ἐπειδὴ δὲ ἰδὼν τὴν κατάστασιν τῶν αἰχμαλώτων ἤρχισε νὰ κλαίῃ, οἱ ὄρεινοὶ τὸν ἀπεμάκρυναν. Καὶ τότε μὲν δὲν ἔφερον οὐδεμίαν πρότασιν περὶ ἐξαγορᾶς· ὅτε ὅμως ἐπανῆλθε πρὸς τὸν κύριόν του, ὅστις δὲν ἐστρατοπέδευε μακρὰν, οὕτω πως παρέστησε τὰ τῶν αἰχμαλώτων, ὥστε ὁ πριγκίπῃς ἀποφάσισε νὰ κινήσῃ πάντα λίθον ἵνα ἐπισπεύσῃ τὴν ἀπελευθέρωσίν των. Μωχαμέτης τις, ἀνθρώπος νοήμων καὶ ἀσφαλῆς, καὶ ἄλλος τις δούλος τῶν ὀρθελικῶν ὀνομαζόμενος Σακάρ, ἀνέλαβον νὰ ἐλθοῦσι πρὸς τὸν Σιαμίλ καὶ νὰ προσφέρωσι παρὰ τοῦ πριγκίπου τεσσαράκοντα χιλιάδας ἀργυρῶν ρουβλίων εἰς ἐξαγορὰν τῶν μελῶν τῆς οικογενείας του.

Ἐνθὺ δὲ ταῦτα ἐγένοντο παρὰ τῷ πριγκίπῃ, εἰς Δαργιδέδενον ἐτρέποντο ἐπὶ τὸ χεῖρον τὰ τῶν αἰχμαλώτων. Ἐπιστολή τις σταλείσα εἰς ταύτας ὑπὸ τῆς βαρονίδος Νικολαί, συγγενοῦς αὐτῶν, κακῶς ἐρμηνευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰνδρῆς, ἐξῆψε τὴν ὀργὴν τοῦ Σιαμίλ. Εὐτυχῶς ὅμως ἡ Σουανέτη, ἥτις ἐφαίνετο εὐμενεσττέρα πρὸς ἐκείνας, κατέπεισε τὸν Ἰμάμην νὰ μεταχειρισθῇ ἄλλον διερμηνέα, Ἀρμενιόν τινα. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐξήγησεν ἄλλως πως τὴν ἐπιστολήν,

(*) Ἡγεμὼν Ἐλισαίου, ὅστις ὑποταχθεὶς κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ῥωσίαν εἶχεν ὀνομασθῆ στρατηγός, ἀλλὰ προδοὺς μετὰ ταῦτα αὐτὴν συντάχθη μετὰ τῶν συμμάχων τοῦ Σιαμίλ, ὅστις ἐπέστρεψε μάλιστα τῷ υἱῷ αὐτοῦ Χατζῆ Μαχμίτ· νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα του.

ὁ Ἰνδρῆς ἔπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Σιαμίλ· ἀλλ' ὥρμισθη νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Σουανέταν.

Ἡ Σουανέτα, ζητοῦσα πάντοτε χάριτας ὑπὲρ τῶν νέων φίλων τῆς, κατέπεισε τὸν ἡγεμόνα νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς αὐτάς νὰ ἐξέρχωνται εἰς τὴν πρὸ τοῦ θαλάμου των στοάν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἄδεια ἐδόθη ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ μὴ ἐκτίθενται εἰς τὰς ὄψεις τοῦ Σιαμίλ, οὗτος δὲ δὲν ἐξήρχετο σχεδὸν ποτέ, ἀπὸ τῆς πέμπτης τῆς πρωΐας μέχρι τῆς ἐνδεκάτης τῆς νυκτός, ὅτε ἐκοιμάτο, ὁ χρόνος τῆς ἐξόδου αὐτῶν εἰς τὴν στοάν ἦτο βραχύτατος. Τὴν ἐβδόμην ὥραν τῆς πρωΐας ἡ Σουανέτα ἔφερε πρὸς τὸν Σιαμίλ λιτὸν πρόγευμα ἐκ γάλακτος καὶ πλακουντιῶν· μετὰ δὲ ταῦτα ἐνησυχάετο οὗτος εἰς ἄλλα ἔργα ἢ προσήχου, καὶ ἐγεύετο δις ἔτι, τὴν πέμπτην καὶ τὴν ἐνάτην ὥραν τῆς ἑσπέρας. Μόνον τὴν παρασκευὴν μετέβαινεν εἰς τὸ τζαμίον. Διὰ τοῦτο αἱ πριγκίπισσαι ἐξήρχοντο εἰς τὴν στοάν ἀφοῦ αὐτὸς ἐκοιμάτο. Τότε συνήρχοντο περὶ αὐτάς ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ σεραγίου, πολλάκις δὲ χάριν περιεργείας ἤρχοντο καὶ ξένοι. Σπανίως ἢ νεωτέρα τῶν συζύγων τοῦ ἡγεμόνος, ἢ Ἀμινέτα, ἤρχετο ἐκεῖ· αἱ δύο ὅμως ἄλλαι, παρούσαι συνήθως, ἀπεκάλυπτον τὸν χαρακτήρα αὐτῶν κατὰ τὰς συνδιαλέξεις.

α — Ἀκούσκατε! εἶπέ ποτε ἡ Ζαϊδέτα, εἶδα σήμερον μίαν γυναῖκα τῆς ὁποίας ὁ υἱὸς ἦτον εἰς τὴν τελευταίαν ἐκστρατείαν τῆς Κακετίας. Ἰπῆγεν εἰς τὴν οἰκίαν σας, καὶ τὰ πλοῦτη ὅσα εἶδεν ἐκεῖ εἶναι ἀναριθμητά.

β — Ναί, ἀπεκρίθη ἡ πριγκίπισσα Ἄννα, εἶχα μὲν ἀρκετὰ· ἀλλ' ὅλα τὰ ἐγάσαμεν· πλὴν δὲν τὰ λυπούμεθα, φθάνει μόνον νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν τύπον μας.

γ — Πῶς! ἠρώτησεν ἐντόνως ἡ Ζαϊδέτα, νομίζετε ὅτι θὰ σᾶς ἀποζημιώσουν;

δ — Διόλου· ἀλλὰ θὰ λησμονήσω τὰς ζημίας μας οὕσα πλησίον τοῦ ἀνδρός καὶ τῶν τέκνων μου.

ε — Ναί, εἶπε εὐτυχεῖς, σεῖς, διότι εἶσατε μόναι, ἡμεῖς ὅμως...

σ — Βέβαια, εἶπεν ὑπολαβούσα ἡ Σουανέτα· τοιοῦτος εἶναι ὁ νόμος μας, ἀλλὰ δὲν παραπονοῦμαι· τί ἔχομεν νὰ πικρανοθῶμεν ἀπὸ τὸν Σιαμίλ; Πάντοτε μᾶς ἀγαπᾷ καὶ μᾶς περιποιεῖται· δὲν κάμνει καμμίαν διάκρισιν μεταξὺ μας. Ὅταν ἤμην εἰς τὴν Ῥωσίαν, ἤμην πολλὰ νέα καὶ ὅμως ἐνθυμοῦμαι ὅτι πολλοὶ χριστιανοὶ δὲν ἦσαν ὅμοιοι μὲ αὐτόν.

ζ — Ταῦτα δὲ λέγουσα δὲν ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν· διότι αὐτὴν ἐπροτίμα ὁ Σιαμίλ, καὶ τὴν ἐπροτίμα δικαίως, διότι καὶ γλυκύτητα χαρακτῆρος εἶχε, καὶ περὶ αὐτοῦ ἐπρόντιζεν ὑπὲρ τῆς ἄλλας. Ἐνθὺ ἡ Ζαϊδέτα ἔτρεχεν εἰς τὸ σεράγιον κρατῶσα ὄρθαν κλειδίον, καὶ ἐνθυμα φέρουσα διὰ τὸ ὅποιον ἔπρεπε νὰ ἐρυθρίῃ, ἡ Σουανέτα ἐνεδύετο περικάμφως ἀπὸ πρωΐας, καὶ τὸ ἐνδυμα αὐτῆς ἀνεδείκνυεν ἔτι μᾶλλον τὸ κάλλος τῆς.

(*) Ἐπεταὶ συνέχεια.)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΚ ΚΗΦΙΣΙΑΣ.

—000—

Ἐκ Κηφισίας, τὴν 13 Σεπτεμβρίου 1859.

Ἀγαπητέ μου φίλε!

Χαράσσω τὰς ὀλίγας ταύτας λέξεις μὲ μολυβδοκόνδυλον, καὶ σὲ τὰς στέλλω ὅπως τὰς γράφω, διότι θέλω ν' ἀναγνώσῃς ἀνεπιτήδευτον ὅτι αἰσθάνομαι τὴν ὥραν ταύτην. Ἴσως εἶναι ἡ τελευταία διαθήκη μου. Καὶ τί ἄλλο πλὴν αἰσθημάτων ἔχω νὰ διαθέσω ὁ ταλαίπωρος! Ἀναβαίνω τὸν μαγευτικώτερον τῶν λόφων τῆς Κηφισίας (*)· ἀπέναντί μου ἔχω τὸν Πάρνηθα, ἐκ δεξιῶν τὸ στενὸν τὸ ὅποιον σχηματίζουν οἱ πρόποδες αὐτοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ, ἐξ ἀριστερῶν εὐθαλεστάτην πεδιάδα, καὶ ὀπίσθεν τὸ χωρίον λευκογραφούμενον ἐπὶ τοῦ ὄρους ὡς πίναξ ζωοχρώματος ἐπὶ ἐδάφους σκαιοῦ. Ἡ ὥρα εἶναι ἔκτη καὶ ἡμίσεια τῆς πρωΐας. Ὁ Πάρνης ὅλος καὶ ὅλος ὁ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν μου θόλος τοῦ οὐρανοῦ στεκάζονται ὑπὸ μαύρων νεφῶν· λεπτὴ βροχὴ βράντζει τὸ πρόσωπόν μου καὶ λάβρος πνέει ὁ βορρᾶς. Πρὸς τὰ βάθη ἐκ δεξιῶν, ἀλλὰ πολλὰ μακρὰν, φαίνονται ἀκτίνες τοῦ ἡλίου τασούτις λευκαίνουσαι τὰ νέφη, ὥστε ἐκλαμβάνω αὐτὰ ὡς ὄρη ἀργυρᾶ· χαριέντως τεταρομένα· ἡ πεδιάς εἶναι ὅλη γλοσσωτάτη, καὶ ποικίλα τὰ χρώματα τῆς γλῶσσης. Ὁ ὀφθαλμὸς δὲν κορέννεται θαυμάζων, καὶ ἡ πνοὴ μου ἀναγκαστικῶς φοβουμένη μὴ διακόψῃ τὴν ἐκστασίαν μου. Ἡ ἡρεμία βαθυτάτη καὶ βαθυτέρα ἢ μελαγχολία μου. Μόνον κτύπον ταχύν βηματῶν ἀκούω πρὸ τῶν ποδῶν μου, καὶ βλέπω κόρον τυρπερᾶν φεύγουσαν τὴν ἐρχομένην θύελλαν. Εἶδ' εὐτυχῶς νὰ φύγῃ καὶ τῆς καρδίας τὰς θυέλλας! Περὶ ἐμὲ ψιθυρίζουσι γοερῶς αἱ πίτιες τοῦ ἄλσους, καὶ τὸ ἦδὺ αὐτῶν ψιθύρισμα, ἀγνοῶ διὰ τί, ἀναπολεῖ εἰς τὴν μνήμην μου ὀλόκληρον τὸν παρελθόντα βίον μου. Καὶ μὲν δὲν εἶναι πολλὰ μακρὸς ὁ παρελθὼν μου βίος· ἀλλὰ μέριμναι, συμφοραὶ, πόθοι, ὦ! ναί, πόθοι ἀπλήρωτοι ἐπέχυσαν εἰς τὸ μέτωπόν μου τὴν βαφήν, τὴν ὁποίαν ἐπιχέουσιν ἐκεῖ πέρανεῖς τὰ νέφη αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου. Ἐνθυμοῦμαι, ἤμην μειράκιον, ὅτε ἡ φωνὴ τοῦ Ῥήγα ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ τάφου εἰς πράγματα μετέβαλε τὰ ὄνειρα, ὅσα μ' ἐνέπνεεν ὁ πατήρ μου ἐξεικονίζων μ' ἐνθουσιασμὸν τὸ πάλαι μεγαλεῖον τῆς πατρίδος. Ἡ χεὶρ μου ἦτο νεαρά, καὶ ἀπεσκίρτα εἰς τὰς περιφλεγεῖς μου ἐπιθυμίας· ἀλλ' ἡ καρδία μου ἐπαλλεν, ἐπαλλε παλμούς των ὁποίων καὶ ὁ θάνατος προτιμότερος, τοσοῦτω ὀδυνηραὶ αἱ ἀδιάκαποι πλῆγαι τῶν παλμῶν ἐκείνων. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἰστάμενος ποτέ, ὡς καὶ σήμερον, ἐν ἐκστάσει εἰς παραλίαν τερπνῆς νήσου τοῦ Αἰγαίου, ὅπου μὲ εἶχεν ἐξορίσει πεινῶντα καὶ γυμνὸν ἢ ἐπανάστασις, ἤκουον καὶ τότε γλυκὺ κελάρυσμα οὐχὶ φύλλων ἀλλὰ θαλάσσης. Τὸ κελάρυσμα ἐκεῖνο μ' ἐφαίνετο ὡς ἀσθενῆς τις ἡχώ τῶν ἡραστῶν τοῦ Πα-

ριανοῦ πυρπολητοῦ. Καὶ μετὰ μικρὸν ἰδοῦ βλέπω μακρὰν ἐπὶ τῶν νώτων τῶν κυμάτων καινοφανῆς τι λείψανον φερόμενον πρὸς τὴν νῆσον, λείψανον μὴ ὁμοιάζον ναυάγιον· τὸ κύμα ἦτο ἀπαλὸν καὶ βραδέως ἤρχετο εἰς τὴν ἀκτὴν. Ἐγὼ δὲ, ὡς καὶ σήμερον, μὴ ἀναπνέων σχεδὸν, ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀνέμενον τὸ φερόμενον. Καὶ ὅτε ἦλθεν, εἶδον καὶ ἐφρίξα· εἶδον σῶμα Χίας νεανίδος (*), ἐξ ἐκείνων Ἰσως τῶν ὁποίων τὴν παρθενικὴν ἀγνότητά ἐσωσεν ὁ δαυλὸς τοῦ Κανάρη. Δὲν ἔλπικε βεβαίως ἡ δροσερὰ τῆς Χίου κόρη ὅτι θερμὸν θὰ ἐπιπτεν ἐπὶ τῆς ξανθῆς αὐτῆς κήμης ἀγνώστου φίλου δάκρυ.

Καὶ σήμερον, πρὸ μικροῦ, τὰ δάκρυά μου ἔρρευον ἀφθονα εἰς ἄλλον τάφον. Ἰδὼ πλησίον μου, ἐκ δεξιῶν, θάλλει δεύτερος λόφος ἐκ τῶν χαριεστέρων τῆς Κηφισίας (**). Πρὸς τὴν γωνίαν παρεκκλήσιου ἡμιτελοῦς κεῖται ἀδελφὴ ποθεινῆ, τὴν ὁποίαν πρῶτως ἐθέρισεν ὁ ἀδυσώπητος Χάρων... Καὶ αὐτὴ ἐκάθισεν ἀνθηρὰ ὑπὸ τὴν βαθύσκιον πλατάνον τῆς Κηφισίας! καὶ αὐτῆς οἱ μέλαινες καὶ ὑγροὶ ὀφθαλμοὶ ἐξηκόντισαν βέλη! καὶ αὐτῆς τὰ εὐκέλαια χεῖλη κατεγοήτευσαν καρδίας! Ἦτο τῆς Κηφισίας ἡ θεά! Ἀλλὰ σήμερον... μαῦρον χῶμα σκαπάζει τοσοῦτο κάλλος καὶ τοσοῦτον εὐφύϊαν!

Ὡ! πόσον ταχέως παρέρχεται τοῦ ἀνθρώπου ὁ βίος! γθὲς ἐγεννήθην, γθὲς ἐγενόμην νέος, καὶ γθὲς ἐστέναζα ὑπὲρ πατρίδος καὶ ὑπὲρ τῆς αἰωνίας φίλης τῆς καρδίας μου. Σήμερον... εἰμὶ γέρον! Ἀλλὰ καὶ πῶς παρέρχεται ὁ βίος; Μετὰ μικρὸν θὰ καταβῶ ἀπὸ τοῦ θείου τούτου λόφου, ὅπου ὁ νοῦς μου ἀνυψοῦται πρὸς τὸν πλάστην τῆς φύσεως, ὅπου μὲ φαίνεται ὅτι γλυκύτατος θὰ ἦτο ὁ θάνατος ἐν τὴν ψυχῇν, πλωσμένην τὴν ὥραν ταύτην εἰς τὰ χεῖλη μου, παρελάμβανον αἱ ἀγγελοὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ θὰ καταβῶ, φεῦ! ὅπως κυλισθῶ εἰς τὴν ὕλην. Καὶ ὅμως ὁ Θεὸς μ' ἐγέννησεν ἵνα μόνον αἰσθάνωμαι. Ἐκ νεότητός μου ἀνειροπόλησα ἐλευθερίαν πατρίδος, ἀλλὰ πατρίδος μητρόπολιν ἐχούσης τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, καὶ ἐκ νεότητός μου ἐλάτρευσα γαλανοὺς ὀφθαλμούς, διότι αὐτοὶ ἀναπτεροῦσι τὸ φρόνημά μου. Ἀλλὰ, ψυχίον ἀπεκτίσαμεν πατρίδος, καὶ περὶ εὐτελῶν ἐρίζοντες ἢ περὶ ἄστου ἀγωνιζόμενοι, οὐδὲν ἔχομεν γενναῖον φρόνημα. Ὁ ἔρωσ τῆς πατρίδος δὲν ἀναφλέγει ὡς καὶ πρὶν τὰ στήθη, καὶ τὸ πῦρ τῶν γαλανῶν ὀφθαλμῶν σβέννεται εἰς τὰ δάκρυα τῆς καρδίας μου.

Ἀλλ' ἴσως ἔλθῃ ἡ ἐλευθερία τῆς ὄλης Ἑλλάδος. Ἰδοῦ προβαίνει χρυσόπτερος ἀπὸ τοῦ Πάρνηθος ἢ ἀγγελὸς τοῦ Θεοῦ, λαμπρὸν ἐντεινύουσα τὸ τόξον, καὶ περιστέρουσα τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Μὴ ἐρχεται μηνύουσα τὰς βουλὰς τοῦ Ἰφίστου;

Ἰδοῦ ἀκούεται σημερινὸν πανηγυρικὸς καὶ ὁ κώδων τῆς ἐκκλησίας. Αὐριο ἐορτάζομεν τὴν ὕψωσιν τοῦ Σταυροῦ. Τίς εἶδεν ἂν μὴ καὶ Ἴρις καὶ ἐορτῆ προσωνίζωσι τὴν ἀνύψωσιν τῆς πατρίδος; τίς εἶδεν ἂν μὴ τὸν πενιχρὸν μου τάφον καλύψῃ ἐξαγια-

(*) Ἡ Μαγγοφάνα.

(*) Διεκρίθη ἐκ τοῦ ἐνδύματος. (**) Ὁ προφήτης Ἰλίας.

σθεσσα ἢ σκιά τοῦ βεβηλωθέντος θόλου τῆς Ἀγίας Σοφίας;

Εἶθε! τρεῖς εἶθε! Ἄλλ' ἐάν οἱ ὀφθαλμοὶ μου δὲν ἴδωσι τὸ σωτήριον τοῦ Κυρίου, ὁ λιπαρὸς οὗτος λόφος, ὅπου ἀλγῶν ἐχάραξα τὴν διαθήκην τῆς καρδίας μου, ἄς μὲ χρησιμεύσῃ ὡς μνήμα. Θὰ παρέλθω καὶ ἐγὼ ὡς ὄνειρον ἀκαριαῖον, ὡς μ' ἔλεγεν αὐτὴ δι' ἐαυτὴν ἡ ἄπνους κάτοικος τοῦ γείτονός μου λόφου, καὶ μακάριος ὁ τάφος μου ἐάν τῆς φίλης μου τὸ δάκρυ σταλάξῃ ἐπ' αὐτοῦ, ὡς ἐστάλαξαν σήμερον καὶ τὰ ἐμὰ ἐπὶ τῆς τελευταίας κατοικίας ἐκείνης!

N.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—οοο—

ΥΠΟΑΟΓΙΣΜΟΣ ΜΕΞΙΚΗΣ. Τὰ ἐτήσια ἔσοδα τῆς δημοκρατίας τῆς Μεξικῆς εἰσὶν ἑννεήκοντα ἑκατομμύρια δραχμῶν, τὰ δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῆς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἑκατομμύρια.

ΔΩΡΑ. Ἡ πόλις τῶν Παρισίων ἐδωρήσατο τῷ ποιητῇ Λαμαρτίνῳ ὠραίαν οἰκίαν μετ' ἐκτεταμένης περιοχῆς ἐν τῷ δάσει τῆς Βονωνίης, ἕνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ κατὰ τὸ 1848. Αἱ δὲ τελευταῖαι Γαλλικαὶ ἐφημερίδες ἀναφέρουσιν ὅτι γράφει τις κόρη, ἄγνωστος ὄμως τῷ περιωνύμῳ ποιητῇ, ἀφῆκεν αὐτῷ διὰ διαθήκης ὅλην αὐτῆς τὴν περιουσίαν

ὁ Λαμαρτίνος ὁμοῦς ἀπεποιήθη τὴν προσφορὰν ὑπὲρ τῶν συγγενῶν τῆς γραίας.

ΙΠΠΟΙ. Πειράματά τινα γενόμενα ἐσχάτως ἐν Παρισίοις κατ' ἐπιταγὴν τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ἱπουργοῦ ἀπέδειξαν ὅτι ὁ ἵππος δύναται νὰ ζῆσῃ διὰ μόνου ὕδατος εἰκοσιπέντε ἡμέρας, ἄνευ τροφῆς ἢ ποτοῦ δεκαεπτὰ ἡμέρας, πέντε ἡμέρας ἐάν τῷ δίδωσι μόνον νὰ τρώγῃ χωρὶς ρανίδα ποτοῦ, καὶ δέκα ἡμέρας ἐάν τρώγῃ μὲν, πίνει δὲ ὀλιγώτατον καὶ ἀνεπαρκὲς ὕδωρ. Ἴππος ἀρθεὶς ἄνευ ὕδατος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐπιεν ἐν διαστήματι τριῶν λεπτῶν τῆς ὥρας ἑκατὸν τέσσαρας λίτρας.

ΣΠΟΥΔΑΙΟΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑ.

—οοο—

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 226 φυλλάδιον, τὸ τῆς 15 Αὐγούστου, συνέβη σπουδαῖον παρόραμα ἕνεκα ἀπροσεξίας· ἡ πρώτη γραμμὴ τῆς πρώτης στήλης τῆς σελίδος 234, ἐτέθη ὡς πρώτη γραμμὴ τῆς πρώτης στήλης τῆς σελίδος 237. Τὴν μετατοπισθεῖσαν λοιπὸν ταύτην γραμμὴν τὴν ἔχουσιν οὕτω « Χανέ, ἐπορευθῆ ὁ Σουλτάνος μετὰ πολλῶν χιλιά- », παρακαλεῖται νὰ μεταφέρῃ ὁ εὐμενῆς ἀναγνώστης εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς σελίδος 234· καὶ τότε πάντα τὰ λοιπὰ ἀναγινώσκονται ἐν τάξει.

ΑΣΜΑ

Φιλλανδῆς τινος χωρικῆς, μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ εἰς τὴν διάλεκτον καὶ προφορὰν τῶν Κασίων ὑπὸ N. Γ. M.

—οοο—

Ὅχ! ὁ ἀρμαστὸς (1) μ' ἀν ἤρατο (2) κ' ἐδριζε (3)
 ῥ' ἐκεῖνος ἀποῦ ἴθωρον!

Τῷ λόγκου (4) εἰς τὸ στόμα του γι.λ' ἦθε' (5) γὰ κολλήσω,
 κ' ἄς ἦτο καὶ κατόμουγο (6) κ' ἀποῦ τοῦ Λύκου τὸ μα (7)

Τάχ (8) χέρατ' του 'θε ῥ' ἄρπαζα (9) ἀρίσως κ' ἔνα φεῖ (10)

Εἰς τὰ ἀχτύλια του 'το (11) τριῦρου (12) τυλιμένο (13).

Ὅχου! καὶ νὰ 'το βολετὸ (14) ῥ οἱ ἀρεμοί (15) νὰ ἔξερα νὰ μιλοῦσα (16)
 καὶ ὁ βορρῆς τῆς ἀνοιχῆς νὰ γρώνιζε (17) μιὰ γλωτσα (18)

Θὰ πῆλαια (19) καὶ θὰ στρεφακ καὶ θὰ φερταχ χαπάργια (20).

πειούμεου (21) καὶ κρυεροὶ σῆς δύο δύο ἀποῦ ἀπούτται (22)

Τὰ πλιὰ κλεχτότερα (23) γαγιά νὰ χάσω φαριστοῦ μου (24)

καὶ τὰ ὄπτα (25) ποῦ στοῦ Παπᾶ εἰς τὸ τσουφρά (26) ῥ' ἀπάνω,

Παρά ῥ' ἀφῆκα τὴν ἡκαρδιακὴν (27) μ' ἀάπη (28)

κεῖνο ῥ ἀποῦ λαχτάρια (29) κ' ἔαπον ῥ (30) εἰς τὸ θέρρος

καὶ τόχ' χεῖμῶν ἀνάμεσα μ' ἦσε (31) μ' ἀλυσίδες (32)

(1) Ἀρμαστὸς = Ἐρμαστὴς. (2) = Ἠρατο. Οἱ Κάσιοι τρέπουσιν πολλὰς τὸ χ εἰς κ καὶ προφέρουσιν αὐτὸ ὡς οἱ Ἰταλοὶ τὸ ch. (3) = Ἐδριζε καὶ εἰς ταύτην καθὼς καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς λέξεις, ὡς παρακατιόντες βλέπομεν, οἱ Κάσιοι ἀποβάλλουσιν τὸ γ. = Ἐν τῷ λόγῳ = παρεμβύς. (5) = Ἡελα. (6) = Καταβεδριγμένον. (7) = Τὸ αἶμα. (8) = Τὴν τὸ τελικὸν γ τρέπουσιν πάντοτε εἰς τὸ ἀμῆσως ἐπόμενον σύμφωνον. (9) = Ἡεὶλ' ἀρπαξίν. (10) = Ὁφειδὶ. (11) = Εἰς τὰ δαχτύλια τοῦ ἴτο. (12) = Τριγύρου. (13) = Τυλιγμένον. (14) = Δυνατόν. (15) Ἡ συνθεστέρα λέξις ἐν Κάσῳ εἶναι ἡ ἀέρας ἢ ἄνεμον δὲ λέγουσιν μόνον ἕταν ὀργίζονται κατὰ τινος ἀρροποροῦντος νὰ ἐπανέλθῃ. « Ποῦ 'σὺν ἄνεμον ἐπῆς; ἐνεμουρίστηκ » ὅπλ. τὸν παρῆσαν ὁ βοῦς τοῦ ἀνέμου. (16) = Ὀμιλῶν. (17) = Ἐγνώριζε. (18) = Γλωτσα. (19) = Ἐπάγαναν. (20) = Εἰδήσεις. Ἀν ἔτυχον λέξιν τῆς γλώσσης μας συνθηζομένην ἐν Κάσῳ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν τουρκικὴν ταύτην. (21) = Πετώντας. (22) = Ἀγαπώνται. (23) = Ἐκλεχτότερα. (24) = Εὐχαριστοῦμων ἢ ἐπροτίμω. (25) = Ὅπτα, τροπὴ τοῦ π εἰς φ. (26) = Τράπεζα. ἴδ. σημ. 20. (27) = Ἐγκάρδιον. (28) = Ἀγάπην. (29) = Ἰπερεπιθύμω. (30) = Ἠγάπων. (31) = Μ' ἔδει. (32) = Μ' ἀλυσίδας.